

Lukemisia

Suomen Kansan

Syödyksi,

Savo-Karjalaisten Oppiwaisten toimittamia.

Lukemisia

Suomen Kansan

Syödyksi,

Savo-Karjalaiſten Oppiſtaisten toimittamia.

2.

Helsingissä,

J. Simeliuksen perillisten tykönä.

1846.

Imprimatur:

G. Rein.

Pilwen Weikko.

Runoelma J. L. Runebergiltä, suomennettu.

Lempi, näin mä, oil enämy' eloa,
Tämän kuollo lempeäit' enämpi.

Synkän korven kuusikoss' oil mökki,
Uksinaän ja poisja muiden teiltä,
Poisja tuiman tappelun menoista,
Jotka tännekin jo alkoi tulla.
Wainomiest' ei vielä näissä nähty,
Eikä kuollon ääntä vielä kuultu;
Korppi waan jo wirkkoi wertä juosneen,
Taitka huusi haukka hurmehelta,
Täi jo huffakin: ne waan sen sairwat
Tännekin sanan sodan menoista.

Waan tuwassa, pitkän pöydän päässä,
Jstui aatto=iltana isäntä,
Wiikon toista siinä wirkiständen.
Pää oil kallellaan kaen warassa,
Kynnäswarssi pöytä=puuta wasten,
Silmä waan wälistä wälkähytti,

Toisellenkin puolen luomiansa.
 Siitä kuitenkaan ei toiset tienneet,
 Toiset kaks, jotka oit tuwasia,
 Ottopoisansa ja tyttärensä,
 Siinä ääneti ja kaulatusten
 Kun, käsi kädessä, murheetoinna
 Nytkin uunin istuivat kupeella.
 Waan jo viimein wirkahtaapi wanhus,
 Wirkahtaa, ja wirkkamansa kyllä
 Sen hywästi toinenkin tokahti,
 Waikka itselleen oit laulekwinaan,
 Lauleli, kun sattuiwat sanansa
 Suontumaan, ja wirsi siitä syntyi:

”Karhu syntyy korwen haltiaaksi,
 Honka kaswaa kankahan iloksi;
 Jhmisraukka, jos jalouden toihin,
 Tai tuhoksi syntyy, siit’ et tiedä.
 Tuilpa kerran poisanen. tupaamme,
 Tuntemattamme se tuil, kun lintu
 Suojihin imeisten eksywäinen;
 Wää sen paistoi paljas mysystänsä,
 Warwas katsoi kenkansa kolosta,
 Kint’ on raukan riekaleissa kylmi.
 Sie kenen ja kenne? — Oi sä, kulta,
 Mee *) , kysy’ kenen ja kenne siltä,
 Joll’ on maita, joll’ isäi tok’ omppi;

*) Mene.

Tuulen miekiin tuulen koistain käyvän,
 Pilviä mä veikokseini wirkan,
 Itse ollen lunta yön jalvista,
 Joilta kurja tänne winnein wierin. —
 Yön jaloissa tullut ei sulanna,
 Eikä pilven veikko ***) tuulet wieneet,
 Poika jäi tähän, ja kasvoi, kasvoi.
 Jouten juoksenteil se ensi vuoden,
 Toissa woi jo kaskitoita kändä;
 Mutta neljännempä wieryesfä
 Kontion jo kuoliaksi kaatwi.
 Minnekkäs sen maine' on nyt mennyt,
 Jonkalaista näis' ei ennen kuultu,
 Minne maine', minne toivo mennyt,
 Jolla holhoojansa hänt' on votti?
 Wanhus wuottelee tuwassa aina
 Ees jotai sanaa sodasta saada,
 Maa jos on jo rauhan taikka wainon.
 Haukan ääntä woi hän ei selittää,
 Korpin kielt' ei ymmärrä; ja muutkaan
 Ei sanaa salolle tänne saata;
 Poikansa, jof' wisi turwan tuoja,
 Kuntelee nyt naisi-lemmen ääntä"

Niin ikään kun tuuliainen millon,
 Kaiken luonnon hiiskumatta ollen,
 Yksinään ja kiitäen kun nuoli

**) Weikko.

Lennähtää ja lammin päällen lyöksen,
 Mutta puut ei hiewahda', ei heinät,
 Eikä lehtikään, ja thynet oovat
 Allostkin, mut pohjansa waan kuohuu;
 Niimpä, laulun mieltään loukatesa,
 Poikakin nyt istui ääneti ja
 Siikahtaa' ei woinut, waikka kyllä
 Riehti rintansa, sydän sykytti.
 Neien kanssa wietti kaiken illan,
 Sai lewolle, millon muutkin saivat,
 Oil makaawinaan jo ennen muita,
 Waan se kappaleen jo toisi' ennen,
 Namuruskon ensi koittehella,
 Pistihen tuwasta yksinänsä.

Päiwä tuil ja nousi taiwahalle,
 Mut mökissä kaks waan hawaihti,
 Siitä sitten aamuinenkin joutui,
 Mutta kaks waan ruualle käypi,
 Lounat tuil, ja pois' oil kolmas nytkin.
 Murheetoin oil vielä wanhan otsa,
 Kyhneleetoin vielä neien silmä,
 Waan lewolle, waikka juhla käski,
 Heist' ei kumpikaan tok huoli mennä.
 Siitä aika kun kului niin pitkä,
 Kun se aika, jonka kuuropilwi,
 Taiwan rannalta kohoowa, käypi,
 Kunne puhkkaa, sataa ja sammuu,
 Niin jo ukko lohduitellen lausui:

”Pitk’ on matka, lapseni, kylälle,
 Kallioit’ on eessä, on rämeitä,
 Teit’ ei ensinkään, ja wettä soissa.
 Namun kanssa lähtemättä kohtaa
 Jltä, ennenkun kotiin se joutuu”.
 Ukko niin. Sen kuulematta istui
 Jmpä itseksään, ikään kun kukka,
 Jllan tullen kantehensa käynyt;
 Mietti siinä mielialansa kaikki,
 Mutta miettehensä luokseen kätki. 24 - 22

Waan se wiikompaa *) ei siinä ollut,
 Kun sen, minkä illan tullen kukka
 Kuihtuneena kastetta odottaa,
 Kun jo kynnelt wieri kaswoillensa,
 Ja hän itse hiljan alkoi laulaa:
 ”Kohdannut kun on sydän sydämmen,
 Niin wähäksi käy, mi ennen paljon,
 Maa ja taiwas, synnyinpaikka, siskot.
 Maat’ enempi on sillon syltä-saanta,
 Tairwoa enempi silmän katse,
 Äitin ääntä, weikon mielt’ enempi
 Huokauskin, jonka tuskin kuulet.
 Mitk’ ehot woi lemmen eessä olla,
 Mitkä kahleet rakkahan pidellä?
 Järwet saa se sorsan lailla poikki,
 Wuoret haukan siivillä ylitse,

*) Kauempaa.

Ennen lounatt' on se koissa, mistä
 Wuotettiin pimeellä joutuvaksi". 18-18.

Laulun tuskin ois tajunnut ukko,
 Kun jo murheensa ajaapi häntä
 Poikoansa etsimään kateista.
 Hiljon sai tuwasta, hiljon astui
 Korpien urilla pettäwillä;
 Päiwä alkoi maillensa jo mennä,
 Kun lähimmään naapuriinsa joutui.

Tyhjältä, kun honka kankahalla,
 Tuimaseen tulen häwittämällä,
 Näyttipä jo tääkin *) naapurinsa,
 Waan tuwass' ois yksinään emäntä,
 Kätkyeensä pientään wiihytellen.

Niinkun lintu, pysşyn paukauksen,
 Sitten luodin suihun kuultuansa,
 Säpsähtää ja siiven lentoon luopi;
 Niimpä waimonkin sydän säwähti,
 Uksen **) aukasun kun kuuli, mut sen
 Säikähdys iloksi kohta kääntyi,
 Kuin ukon näki tupaan tulewan.
 Kohden töydaten jo antoi kättä,
 Silmänsäppä wirtana waluiwat.
 "Terwe, terwe sulle, kallis wanha,

*) Tämäkin. **) Owen.

Terwe, kun mureessa *) meille jouduit,
 Kolminferroin terwe sillen, jonka
 Kasvatit nojaksi heikommalle!
 Jstu nyt ja jalkoais lepuuta,
 Niin mä sullen riemun viestit wirkan:

Tuim' oil melske ain' alusta syksyn,
 Maata kalwettiin jo kaikin puolin,
 Kuitenkiin aseettomall' oil rauha;
 Waan ei päiweääk oo wielä wierryt,
 Miehiä kun näistä seuduin joukko,
 Bihamiestä wastustellakseen tok,
 Toisten sot' urosten seuraan löihen.
 Saipa siitä sitten tappeluksi,
 Mutta meidän miehet woiitto heitti,
 Mont' ei heistä jäänytkään jälle,
 Ja nekin hajois kun lehdet jäällä.
 Nyt tulweili kosto wirran lailla,
 Eik' aseetont', eipä waimoaa se
 Urmannut, manalle kai waan miekksi.
 Tänne tulwa tuil jo aamuisella,
 Kelloin ensikerran kirkkoon soiden,
 Siitáp' aalto meillenkin jo poikkeis.
 Emp' enää sanoo' woi hirmun töitä!
 Könsis' oil jo miehein lattialla
 Bertä juosjut, waino wallan päällä,

*) Murheessa.

Eik' apuu *) enää odottamista,
 Itse kahdeksan käsissä ollen,
 Oil jo henkein kun hukun kidassa;
 Sillon tuil apumme pilven weikko
 Tynten tuil tupaan kun tuuliainen,
 Waino waikeni, ja koirat kaatui.
 Täs' eloin, oloin häwikkehesä
 Don ma warpuistai jo kōyhempi nyt,
 Kuitenkin to' mielemin kun ennen
 Onnen lempehempän' ollen ootan
 Sen jalon ja puolisoin palaantaa,
 Josp' eheinä tulleet kylästä,
 Jonne wainomiest' ajoon he läksit".

Wiime lauseen kuultuansa ukko
 Nousi seisalleen, ja silmän luomat
 Mustuivat mureen ja huolen syystä,
 Eikä käskeinkään tähän hän jäänyt,
 Ukoi waan kylään päin astuella.
 Päiwä oil jo metsän peittehesä,
 Kun pelon ja toivon waihe'ella
 Ukko pappilaan to' viimein pääsi.
 Raastettu ja ryöstett' oil tämäi jo,
 Niin oil paljas kuin alastoin saari
 Lammin jäällä talwipakkaisella.
 Waan tuwassa istui itseksensä.

*) Apua

Tää kun kuuli ukksen aukiawan,
 Kuinpa teki vanhan ystävänsä,
 Sai hän seisalleen ja riensi kohden,
 Waike' oil wainvoistaan jo uupununna.
 "Wielä meillenkin to' paistoi päivä,
 Nuoret käywät meidän jälkiämme,
 Eik' uros oo wieläkään kaonnut.
 Täällä soi tänään *) semmoinen wirsi,
 Että lapsi, kätkeyn sen kuullut,
 Siitä lapsellapsillensa lausuu.
 Tuilpa tänne, hukkaparwen lailla,
 Woittaneena maamme waino, wertä
 Jäljet tippuen. Nyt muust' en wirka,
 Waike'ois wastakin to' muistelmista;
 Parwen wertä täydensä jo saatuu **),
 Siitä julmimmiin jälle jääden,
 Waino wasta walloillensa nousi.
 Kahden kiihkiän heron wäliimpä,
 Gulman wainoijan jalesta juoksuun,
 Solmittiin nyt kirkkoherrammeekin.
 Tuomites' ei tuumailtu ja kohta
 Dis kätensä kuollut, jalka juosnut,
 Siit' ukon hiukset maata wiisnyt.
 Yksinänsä seisoi hän nyt siinä,
 Silmä katsoi taiwahalle, niinkun
 Silmämme me taiwahalle luomme,
 Millon murhe maata mustuttaapi.

*) Tänä päivänä. **) Saatua.

Wanhennut sot' ukko uljas Miekka.

Kuitos Luojan! silloin lenti aute,
 Sepä tuil, ken syntyi tuulen tiellä,
 Pilven weikko tuil kun taimaan nuoli,
 Maahan löi, ja wainon woiman murti.
 Täs' oleskellunn' oon toisten luona,
 Niinkun kuiva kuus' on toisten tiellä,
 Waiwaks' itsellein ja työksi muille;
 Waan en wiel' elooni waiferroine,
 Jos se kirkon luota tappelusta,
 Tuima woittaneena tänne tullee".

Wiime lauseen kuultuansa ukko

Sai tuwasta, kun tulest' ois tullut,
 Waan kaonnut oil tof ruskeekin jo
 Ennenkun kylälle siitä joutui.
 Niin oil tää tulen ja tuhkan alla,
 Kuin on tähtitainwas pilwiloisä,
 Niin oil kirkko kunnahalla yksin,
 Kuin on tähti pilwien lomassa,
 Niimp' oil kaikki tieno kai'utonna,
 Kuin on kuudan kylmän syksyn yöllä.

Miesten kaaduneitten kesken ukko

Kulki, niinkun hahmu halmehella.
 Kaikin paikoin kohtasi hän kuollon,
 Waan elost' ei huokaustaak' kuullut.
 Wasta luitertelwan tien lopussa,

Ku kylätse raastetutse kulki *) ,
 Jstui nuorukainen tien oheessa.
 Hurme tuil sen huppelehtamalla,
 Waan ne wielä poskensa punotti
 Hiljalleen, kun hellä illan ruske,
 Ja sen silmä sammuksissa ollut
 Syttyi wielä kerran suikerrellen,
 Kuin ukon nyt keksi luokseen käyvän.
 ”Terve sun”, se lausui, ”tuskalt’ ei nyt
 Verten juoksu tunnukkaan, kun nuorra
 Saimme kaswinmaan eteen jo kuolla.
 Terve sun, kun maamme koston hoidit,
 Terve, kolminkerroin terve senkin,
 Josta woima tuil, jof’ yksinänsä
 Meitä kaiikkia nerommin kiisi.
 Kuulehhaan! se kunnostoinna alkoi
 Meidän miehistö jo waipuella,
 Oil kun lammaslauma paimenetta,
 Kuololle kowalle katsottuna.
 Ei kenkään nyt rahwasta ko’onnut,
 Ei kenkään nerolla neuroitellut,
 Eikä ääntä kenenkään toteltu.
 Niin uros se silloin tuil salolta,
 Tuil ja otša oil kun ruhtinalla,
 Äänensä kun pohjatuulen lause;
 Silloin syttyi kaikilla sydämmet,
 Mielet kiihtyiwät, epäillys haihtui,

*) Joka raastetun kylän siwutse kulki.

Kaitki kerjäläispojan ne tunsi,
 Sen keralla kaitki lähti miekkaan,
 Niinkun myrsky ruohostoon ajaksen.
 Katsos tuonne, pitkin tiet' on miestä,
 Niinkun heinän karvoja kedolla,
 Jossa viitake on viilestännä;
 Siin' on tie, jot' astui sankarimme,
 Jollen silmäin loin, kun jalka petti,
 Jolt' ei mielein kuollossaak' murenne".
 Lausui niin, ja silmä hiljaan sammui. 42 ~ 36
 Niimpä päiväkin jo hiljaan sammui, 43 ~ 36
 Kuupa, öiden päivä, yksinänsä
 Eien kirkolle kulkijalle loisti.
 Wanhan kirkonmaalle tullem seisoi
 Rahvasjoukko ristien välissä
 Näneti, kun toiset maan povessa.
 Ei kenkään hänelle vastaan tullut,
 Ei kenkään sanalla tervehtinnä,
 Ei sanalla, eikä silmällääk' ees.
 Piirihin kun ukko tuil, niin keksi
 Maan laivalta nuoruen lepäävän,
 Jonka hän weristäkin tok' tunsi.
 Niinkun honka, männikköön hakattu,
 Maassakin on verratoin ja uljin,
 Niin se vil. wihoillistensa kesken
 Tääkin sankar' uljas fortununna. 15 ~ 15 15

Ristissä käsimpä seisoi siinä,
 Kuin ukontulelt' ois lyötyn' ollut,

Ulkko nyt ja kuolluttansa katsoi.
 Kasvonsa oil kalvakaaksi kähnyt,
 Huulet hiljalleen väristen heilui,
 Kunne murhe kielessensä muuttui,
 Siitä viimeinkin sanoille wieri:
 ”Nytp’ on orsi pirtistäini murtui,
 Niistan söi rae-sade sarasta,
 Kuollo kontuai ja kallihimp’ on.
 Voi minuu *)), kun näin sun turjan nähnen,
 Sie iloin, eloin, sie turwan tuoja,
 Taimon lahja, wast’ikään min uljas,
 Nyt kun heinä maahan herwennynnä”.
 Uijän murhettaan näin äännessä
 Kuului toinenkin jo huolen ääni,
 Huolen suu se oil, se tyttärensä,
 Kun se, tänne wasta tullut, lausui:
 ”Armas oil se mullen, armas, kallis,
 Kallihimpi kun kukaan on täällä,
 Waan sitäi hän kallihimpi on tok,
 Näin kun maan nyt kylmällä kylällä
 Kylmäksi sen kääntyneenä keksin.
 Lempi, näin mä, oil enämp’ eloa,
 Tämän kuollo lempeäit enämpi.

Niin se lausui ilman itkemättä,
 Astui siitä langenneensa luokse,
 Saipa polwilleen, ja huiwillansa hellin

*) Minua.

Otsan hurmeisen uroolta peitti.
 Surkeasti seisoj sankarjoukko,
 Seisoj ääneti ja niinkun metsä,
 Jos' ei lehtikään to' liikahdelle,
 Äänetipp' oil waimot'iin nyt kaikki,
 Tanne katsomaan ja huolten tulleet.
 Baan se armas impi taasen wirkkoj:
 "Oi, jos ken to' toisi wettä, jolla
 Posket hurmehesta huuhtelesin,
 Sitten hellästi hiuksiansa
 Wielä kerran to' siwellä saisin,
 Wielä silmän silmähänsä luoda;
 Kaikillempa näyttäisin ilolla
 Pilwen weikon, kerran kerjäläisen,
 Josta meillen maamme turwa nousi" 18-19

Näin kun tyttärensä ukko kuuli,
 Kumpa kurjan kekki wierellänsä,
 Niin se läikköwällä äänin lausui:
 "Woi sä, woi sä, armas lempyeini!
 Riemun riemu, murhe'en kewennys,
 Turwasi ja toivo, wanhin, weikko,
 Kai hänen keralla sulsta kaatui,
 Kaikki, ei mitään sinulle jäänyt" 8-8
 Huolellen nyt toisetkin jo turuskui,
 Silmät kaikilla itkuksi kääntyi,
 Mutta neion kyyneleet ne kiilui,
 Kuin se kuollehen käen käteensä
 Otta, siitäpä hänelle sukui:

”Ei mureella muistolleisi mennä,
 Ei kun sen, ken kuollohon unehtuu;
 Niin itkee isäimme maa sinulle,
 Kun kesällä kastetta on ilta,
 Kiemun, laulannon ja lemmen ilta,
 Jolla syil on aamuruskon kohden”. 11~10

Putkiotkon Uudispaiikka.

Kertoelma E. J. E. Almqvistiltä,
Ruotsista suomennettu.

Ensimmäinen Luku.

Hewoisojasta ja Sorwarilasta.

Helsingistä Porkoosen päin matkatessasi kohta, pari penikulmaa ajettuasi, metsäsiä maita, paiikka paikoin kangasta, waan enimmäksi osaksi korwen kaltaista jylhää kuusikkoa, joka silloin tällöin iloisiksi niitty-suikeiksi aukenee, ja reunapuolillaan jo on kellertawiksi pelloiksiin ja woiwiksi kyliksi kamoittawaa luontoansa jättänyt. Tätä saloa kuuluu iso metsäpalsta Heikkilän moisiohon, joka itsekin ennen oli melkeen metsän sisässä, waan nyt, mökkien ja raiwattujen maiden enettyä, on jo kokonansa toiseen laitaan muuttunut. Heikkilällä on tällä salomaalla kaksi mökkiä, molemmiin puolin tietä, joka suurelta maantieltä itseensä howihin wiepi; eiwät ne kuitenkään ole aiwan wiere-tyksin, waan kumpikin wähän matkaa metsään,

molemmin puolin tietä. Näistä mökkilöistä on yhdellä nimenä Hervoisoja, toisella Sorwarila. Molemmat olivat siihen aikaan, jona tämä kertoelma tapahtui, warsin wähäiset ja halvat. Hervoisojalla olikin weroa ainoastaan kaksi päivää, waan peltoaakaan ei enemmältä, kun kahden tynnörin kylwästä. Tosin oli sillä Huuhtamaen kahoja wasten pieni niitynkin lohke; mut siitä ei saanut heinää enemmän, kun millä hewoinen ja lehmä hätäiseltä toimeen tulivat. Mökkiläinen itse oli uuttera mies; ei kowin nuori enää, waan kuitenkin oli hänellä vielä woimia kyllä, kaksi päivänsä wiikossa howiin tehdä, ja sitten toisina omaa kotiansa hoidella. Lomaaikoina hankki vielä puunkin hakkuulla, waan parhaan ansionsa sai kuitenkin talwisina aikoina wanuttamalla (Sorwari-työllä). Siihen oli hänellä vielä hywänsuuntainen waimo, mut poikaa ei ollut koskaan saanut; sen sijaan oli kuitenkin kaksi täysikaswuisia tytärtä, joista wanhemmalla, yhdeksäntoista wanhalla, oli nimenä Katri: nuoremalla, nelitoista wuotisella, Riettu.

Sorwarila, toisella puolen tietä, oli laihempaa laatua ja melkeen aiwan rankassa metsässä. Se oli niin häwinnyt, ett' ei sitä nyt, mökkiläisen kuoltua, tavallisissa, päivätoista tekewänä, mökkinä enää pidettynäkään,

waan oli hyvántahtoifelta ja lempeältä howin-herralta leskelle ikäänkun eläkkeeksi lahjoitettu, ainoasti sitä weroa vastaan, että tämä mökissään elättäsi ja hoitasi määrätyn joukon hanhia, joiden laflattamista wallat eivät korwilsensa suwainneet, muuten waan heitä tahtowat syödä.

Sorwarilan leski oli sanger merkillinen eukko. Hän oli jo kuudennella kuudetta wuodella, nimeltä Liisa, mut muuten Luuta-Liisaksi kutsuttu. Tämän nimensä oli siitä saanut, että hänen elatuskeinonsa oli wastojen ja luutien teentä, joita aina kerran wiikossa — joka lauantaipäivänä — wei kuormallisen Helsingiin ja moi Kauppaturulla. Näiden kerralla oli hänellä aina pieniä irtonaisia lehtiäkin, notkeata ja haalakkaa laatua, joita Helsingin neityet lauantaipäivinä palveluspaiikkoinsa kerrasta ostawat, niistä porstuihin ja khyökkeinsä, wieläpä toisinaan kamarihin ja saliloihin-kin, lattia-harjuja hakataksensa. Ja toikopa tuota iloifampaa ja mielyttämämpää lieneekään, kun kirkkaat sylkyastiat, werekkiä ja ruohonpäisiä harjuja täynnä, joista niin raitis ja hyvänhajuinen tuoksu huoneihin hajoaa, ja jotka ihan kaupunginkin keskessä metsän wirwoittawasta hengestä muistuttawat. Liisampa toimesta tulikin tämä hyvä tawara sanger moneen isoon talohon Unionin kadun warrella.

Waan ei eukko itsekkään warsin lehdellä soit-
 tamaan jäänyt. Uina iloifena ja wilkkaana
 tapasit hänet joka lauantai Kauppaturulta.
 Kaikki neityet riensiwät hänen karrillensa, ja
 sempä tähden menikin hänen kuormansa kaikkia
 muita ennen, jotka siinä oliwat; sillä kyllähän
 se ensi kysymykseen osasi seitsemänkin kopeekkaa
 parilta paiskata, waan antoi toisen kuitenkin
 helposti wiiteenkin kopeekkaan tinkiä; ja kun
 joku pitkänsolakka, siistinäköinen kydökyri jollon
 kullon antoi hänelle kokonaista seitsemän ko-
 peekkaa, ja siihen päällisiksi eukkoa kiitteli wah-
 woista niteistään, joita moni ei saanutkaan niin
 kestäwiäsi, niin ei Luiskaakaan ollut hidas hywää
 hywällä kostamaan, waan antoi kourallisen
 kirkkaita wereksiä haruja, kydökin lattialle ha-
 kattawiksi, kaupan tekiäisiä, joista kydökyri niin-
 muodoin ei mitään tarwinnut maksaa, mut sai
 itse waan pienen woittonsa, kun sekim kopeek-
 ka, toisten kanssa säästettynä, viimein siissikin
 karrtui, että jo kahwi-neljänneksesi kelpasi.
 Mut siitä wähä. Mintähden Luuta-Luiska e-
 nemmän piti hoikista, kellertäwätukkaista, sini-
 filmistä ja kauniista kydökyriwoista, kun muis-
 ta, näyttäneekkin wahan oudolta vanhasta
 ihmisestä; waan kohta saammeekin nähdä,
 mikä siinä oli syynä,

Toinen Eufn.

Liisasta ja nuoresta Katriesta.

Waikka Liisa kyllä oli hyväluontoinen ja siwä käreillänsä istuen ja kaupaturulla myöden, niin ei se mitään ollut sitä vastaan, kun hän kotonansa oli iloisa ja huwittawa. Hänellä oli paljon tekemistä, sillä hän oli yksinänsä. Mieheensä oli jo kauan aikaa kuollut, ja lapsia hänellä ei ollut muita, kun poika, Suhana, kahdenkolmatta wanha, joka nyt oli pois, palveluksessa Kuurnawan hewisä Espoon pitäjässä. Waan kämipä tuo eufon yksinäänkin eläminen, kun pelto oli jo kaikki lopen heinistynyt, niin ett' ei siitä mitään huolen pidäntää ollut. Lehmä oli hänellä kumminkin ja hewoinen, jolla kuormansa Helsinkiin wei. Hewoistansa taas kun ei tarwinut kun kerran wiikossa, niin pani sen toisiin palkalle, ja sai siitäkin pienen rihdun.

Kaikki hänen wiikolliset toimensa supistuiwat siis näiksi kolmeksi: esinnä, wastojen ja luutien teentä; toiseksi, hanhien katsonta, jotka parhaasta päästä kuitenkin itse turvan pohjaispuoleisessa lätäkössä hoiteliiwat, kun waan silloin tällöin eufolta wahan jywiä saiwat; ja, kolmanneksi, hewoisen ja lehman ruokinta. He-

woisen hoidanta ei tosin ole waimoisen ihmisen töihin kuulawa, waan kun ei miestä talossa löydy, niin täytyyppä jo waimowaenkin semmoisiin puuttua; ja tähän saattasi esimerkiksi wetää monta waimoa, jotka miehen tallalla, ja toisinaan paremmastikkin, ovat he woisensa hoidelleet.

Sorwarilan Liisasta pitää kuitenkkin se muistamamme, että hänellä oli suuri apu Herwoisojalla asuwista naapuristansa. Wiimeksi mainitun paikan mökkiläinen oli siinä monta vuotta asunut, samoin kun Liisakin ja hänen miehensä, elossa ollessaan, kauan olivat Sorwarilassa eläneet. Waikka ei sukulaisia ollen, oli näiden molempain perheiden kesken niin lujaa ja waka tuttavuus syntynyt, että toinen ei koskaan puutteeseen joutunut, jota toinen jo heti ei olisi auttanut. Miehet olivat olleet erittäin hyviä ystäviä, ja toisellensa monessa kohden älykkäitä neuvoja antaneet, warsinkin apilaan parhaasta kylwölaadusta rukkiisen, jota siihen aikaan vielä isona kummana pidettiin. Liisan mies oli wäkewäin juomain turhasta käytännästä rappiolle joutunut, niin että kokonansa aikaseen kuoli, waan Herwoisojan wäki olivat siitä lähtien leskelle sitä paremmaksi awuksi muuttuneet. Heidän lapsensa kaswoiwat yhdessä, ja Liisan Zuhanan, kolme wuotta sitte, palwelukseen lähdestä tulikin iso ikä.

wä Hewisojalla. Kuurnawan ja Heikkilän wälillä ei kuitenkaan niin erinäistä pitkäa matkaa ollut, ett' ei Juhana toisinaan kotonansa woinut käydä; waikka tosi on kuitenkin, että isoja loma-aikoja tuli, joina häntä ei ensinkään kotiseuduissa nähty.

Ei kukaan käynyt wanhan Liisan luona niin ahkerasti, kun Hewisojan Katri. Kun nuorempi sisarensa, Riettu, hänen poissa ollessansa, käikki askareet sängen hywin osasi toimittaa, niin käwi Katri Sorwarilassa niin yhtenäin, kun waan tilaisuutta sattui. Katri rakasti eukkoa hellästi: hän oli häneltä luke- maankin oppinut, jota oma äitinsä Hewisojalla ei osannut. Kuinka monta kertaa eikö jo heikommosta lapsuudestaan ollut pienellä pallillansa istunut, Sorwarilan tuwassa, Liisan polwien juuressa, siinä sekä Katekismusta että Wirsikirjaakin tawailleen? Numeroilla ei Liisa ymmärtänyt lukua laskea; waan sen siaan oli hän sängen nopia päässänsä yhteenlaske- maan ja wähentämään, johon jo niin monta Herran vuotta oli kaupaturulla saanut harjoitellata. Tästäpä pienelle Katrillenkkin paras huwike paneutui: ensin laski formillansa aina, minkä eukko neuwoi; waan tuostapa ei kaukaa kulunutkaan, kun jo niin näpperästi päässänsäkin lukuja luetteli, että Liisa itsekin kummelsi. Eukko ei taitanut kirjoittaa: waan mie-

hensä, elossa ollen, piirtää sommitteli kirjaimia jotenkin, ja opetti, ennen kuoltuansa, pojallensa Johanallakin kirjainten viivoilemisen. Pojalla näyttikin hyvä halu ja taipumus tähän olemaan; siitähän oli muka ylpeä äitilleenkin, joka tätä ei taitanut; ja Katristakin oli se aina ollut isoin kumma, kun Juhana oli polvilanssa lattialla, ja penkillä kirjoitti, waan Katri sai vieressä seistä ja katsoa päältä. Sitte taas yhtenä tuwan nurkalle leikille mennessään, taikka metsään puolukkoja poimemaan, oli Juhana hänelle vielä rakkaampi, kun hän tiesi, Juhanan sitä osaavan, mitä ei kenkään maailmassa ymmärtänyt, ei edes vanha Liisakaan.

Sen kuitenkin hywin ymmärrät, ett' ei täänkallaisessa mökissä sellaisia toimia, kun lufemista, kirjoitanta ja luvullaskua, kowin monesti saatu harjoitella; sillä olipa niita muita tarpeellisempiakin töitä toimitettavia. Warma on kuitenkin, että Katri aina suurella ilolla käwi Sorwarilassa, nyt Juhanan pois-
sa ollessa. Hänellä ei ollut siellä muita katsottavia, kun Liisa itse; waan ei kukaan usko, miten hartaasti hän rakasti eufkoa. Tosi sekin on, että Liisa piti Katrista, kun omasta lapsestaan. Katri oli hoikka ja siwä warreltaan, keltatukkanen, sinifilmä ja kaunis; ja kuka waan wahankin sattui häneen

wiwahtamaan, se oli eufolle niin mieleen, jo-
 ten jo työkkyrildistä sanoimme, että antoi hy-
 wän tukun kaupantekiaisiä, jota ei kellenkään
 muulle koskaan tehnyt. Eikä kukaan ollutkaan
 hänelle niin nöyrä ja mieluisa, kun tämä tyt-
 tö. Lauantakiloina, Liisan itsensä kaupungissa
 ollessa, katsoi Katri lehmää ja herraswäen
 hanhia; ja paras huvituksensa oli sitte, nämä
 ruokittuansa, se, että meni metsään, kassaroi
 sieltä kauniimmia kuusen lehviä, ja kantoi ne
 kotiin; niin että eufolla kotia tultuansa ei ol-
 lut muuta, kun ala' waan uusia luutia ruwe-
 ta niomaan, jonka työnsä aina maanantaina
 uudelleen käsillensä otti. Sunnuntaina meni
 kaikki, sekä Sorwarilasta että Herwoisojalta,
 edellä puolempäiwän kirkkoon; mut jälkeen puo-
 lempäiwän astui Liisa teputteli Herwoisojalle,
 ja sillompa wasta paras lysti nousi, eufon
 kaikkiä kaupungista saamansa uutta lorutessa,
 ja ympäristöllä asuwista walloista jutellesa,
 mitä kuulemaan oli sattunut. Herwoisojan u-
 folla, Katrin isällä, oli näistä loruamisista
 suurin ilonsa; hän nosti aina wähän wäliä
 leukaansa, joka wiimeisillä ajoilla oli tottunut
 riippumaan; ja katsahti Liisan tarinoidessa
 kirkkailla silmillä milloin oikealle milloin wase-
 malle puolelle tuwasia. Sillä ukko oli wan-
 ha — wanhin koko Heikkilän leipilajissa —
 niin että tunsikin sangen tarkasti niin talom-

pojat kun herrasväen niissä seuduin. Itse oli hän varsin älykäs mies, puisti siis monesti päätaän sille, mitä tarinoijaltansa kuuli, ja otti pahimmissa paikoissa hyppisen mietoa nuuskua nenaansa. Kahwia ei pidetty vielä näinä aikoina mökkiloissa.

Kolmas Luku.

Kuinka Katri menee metsään ja kohtaa siellä vanhan tutun.

Tästä vasta tulemme nyt kertomukseemme oikiaan tapaukseen, joka alkoi muuanna lauantaina Huhtikuun alussa, Liisan mentyä vastoinensa kaupunkiin. Katri oli mennyt Sorwarilaan, ja kaikki forjailtuansa ja katsoittuansa läksi se nytkin, entistä tapaaansa myöden, firveenensä metsään harvoja karsimaan. Siinä lauleli kulkiesfansa, joten ufiasti teki kun sattui yksinään astumaan. Tänä päivänä lauloi hän wahan surullisesti, ja löi, ikäänkun leikin nuoksi, firweellansa edelleen tyhjäanwaan. ”Uina ma haffkaan, ja työskelen aina, — työni ne ainakin tyhjäksi käywät” — hyräili hän hiljaa laulamallensa nuotille. ”Jos, pa ma haffkaisin kuinka ja löisin — työni ne ainakin tyhjäksi käywät”, — lisäsi hän aina

raskaammalla äänellä. — ”Jos minä kujan ja kunnekin kujan — kulkuni ainakin tyhjäksi käypi”. — Ja jospa ma karsin, ja kuinkakin karsin — karsintan’ ainakin tyhjäksi käypi”. — Näin lauleli ja hyräili itsettekemätänsä laulua, ja lopeke kävi aina ”tyhjäksi”.

Lumi näytti metsässä jo monestakin kohden kadonneen, mut tuuhiampain puiden juurilla oli vielä korkeita hankia. Katri astui paljastipain, niinkun tavollisesti kotonaankin: mut waiikka oli walke-taiikka kellertawätuffkanen, niin näyttiwät hiuksensa tänä päivänä kuitenkin mustemmilta kun ennen: warmaan siitä, että walkeamman hangen rinnalle tulivat. Tuffkansa oli ikäänkun ruskiampunaiseen wivah-tawa. Onkin maalla tuffka monesti punertawaa laatua, ja sen lajin ihmisillä etenkin owat silmät siniset ja hipiä puhdas ja sangen walkei-nen; waan Katrin hiukset oliwat kuitenkin liian ruskiat, jotta niitä olisit punaisiksi woinut sanoa. Piennä oli hänellä ollut hywin walkei-nen tuffka, waan siitä oli aina wähitellen mustunut; aiwan samalla tavalla kun silmänsä-fin, jotka nyt enää eiwät olleet walkeosiniset, mut paremmin mustansiniset, ja wahan ruo-hompäiseen wivah-tawat, ikäänkun nilppukir-tas jää.

Hän meni tänä päivänä etemmäksi mökistä kun milloinkaan muulloin oli lähtenyt,

tahtowa karsia ei muuta, kun mitä hoikkim^umia, notkeimmia ja kauniimmia harvoja waan woi kuusista saada; ja täänkaltaiset oli mökin liifseuduilta jo niin tarkoin rapistellut, ett' ei niitä enää saanutkaan kun kauempaa metsästä. Tässä hakkaili nyt isoja ja pienempiäkin oksia, niistä hyvät lajat keräten, jotka sitten aikoi kotiin kanta. Näin työskennellessään sattui pitkän, hoikan kuusen juurehen tulemaan, siitäkin harvoja kassaroidakseen; waan tässäpä wai-pui kirweensä hiljaa maahan. Oksinta jäi myös samalla, sen siaan katsoi tyttö waan ääneti maahan: surullinen mieli nousi hänelle filmihin, ja hän istuihe siitä kiwelle, jonka wiereillä puolan warsia tihissä kaswoi. Paikka oli hänelle tuttu monesta wuodesta, kun ennen oli Zuhanan! kanssa tässäkin kohdassa marjassa käynyt. Näitä lehtiä katsellessaan wai-pui otsansakkin. Wähän aikaa näin oltuansa sanoi sitte hiljaa: tässä ei nyt enää kaswa marjaa, eikä marjan pääätä. Siitä alkoi entisellä nuotillansa hyräillä: ”Muistampa ennen kun marjassa käytiin — marjoja syötiin ja leikkiä lyötiin!” — ”Mut marjat on menneet ja poimemat jääneet — poimuni kaikki jo tyhjäksi käyneet”. —

Siitä nousi pikaisesti seisalleen, meni puun tykö, nosti päätänsä, helpommasti huokuaakseen ja rintoaan kewentääksensä; sitte kohotti kir-

weensä ja lyöä kamautti kiivaasti. Mut
tästäpä sattuihin niin kaimaan, että kirves
ei mennytkään tähdettyä oksaa kohden, vaan
siwutse winahtaen helähti sängen kowasti ki-
wehen. Kirveen luoksensa kohotettuaan nä-
kisin terästä ison palaisen poies lohjenneen.
”Woi hyvä Jumala! wanhan Liisan kirves
meni pilalle!” äännähti tyttö. Sen kuitenkin
sillensä jättävä nojautui puuta vasten, painoi
silmit käsihinsä, eikä woinutkaan nyt enää rin-
taansa kalwawata murhetta siellä pidättää,
vaan turskahti oikein korkealla äänellä itke-
mään. Hywältä tuntuukin, että muiden näke-
mättä saat salaiset mielialasi khyneleiksi itkeä.

Wähän ajan kuluttua tuntihe Katri ke-
weheltä ja wapaalta, kohotti päänsä wilkkaasti,
nostti kirveen maasta, katsoi sitä kirkkailla sil-
millä, ja muistusi sen terää. Luoja tiesi, mis-
tä se lienee niin iloiseksi taas muuttunut. Sat-
tuipa kirveswärttäkin katsomaan, ja taiksi mie-
leensä juohtua, kuka sen oli äitillensä tehnyt.
Sitte rupefi uudestaan hakkaamaan, ja oksa
ja oksa niin, jotta purkusi kyllä harjut ympä-
rillä; siitä sai viimein nauramaan, ja nauroi-
hin kentiesi enimmäin itselleen. — Niin tämä
waihettelessen, tämäkin.

Näin työskennellessään kuuli yhtäkkiä tui-
masti wihelletävän. Sen ääni ei tullut mö-
kiltä päin, vaan kohdastaan toiselta puolelta,

synkimmästä metsästä. Katri katsahti ylös, ja nyt sykähtikin sydämensä; paniipa kirveen maahan ja alkoi kuunnella. Siinä hoksauti vihellyksen lähenemän, tunsi myös selvään, että se oli tulolla. Wihtoisista kulkewalla tiellä: ”Kukahen se on tulija siellä?” sikahti hän itselleen ja pyyhkäsi hiuksensa kauniisti ja kaukselle.

”Se se on, se on warmaan... ihan warmaan Juhana: omaa lauluansahhan tuo viheltääkin!” — sanoi siihen melkeen kuulumattomalla äänellä, kääntyi selin tiehen, alkaen taas riipiästi hakata, koko tulijasta ei muka mitään tietävänä olewinaan.

Nyt tulikin pitkälantä, solakka poika näkywiin; uraa astuen lähenei lähenemistään, ja hänen Sorwarilaan olewan matkalla, arwasit aivan selvään.

Liketesään kuuli Juhana kirwehen äänen, ja katsahti sinneppäin. Wilkkaasti ja arwematta tieltä poiketen läksipä siitä hakkauskelle astumaan, ja seisauttiin kohta tytön taakse.

”Katri!” wirtahti hän kauniilla alhaisella äänellä, häntä ei säikähyttäköseen, tytön hänestä tulleesta ei mitään tietävän luulewa.

Katri kääntäytyi hämmästyneenä muka, kyllähän se on arwattawa. Ymmärrät kuitenkin, että se terwehti siististi.

”Onko äiti kotona?” kysyi Juhana.

Hywinhän sen tiedät, ett' ei se lauantaina ole.

”No, yhssi kaikki, hyvä, hyvä. Uskotkos, ett' ei ole niinkään hyvä kävelylle päästä, kun on toisen renkinä; ja sen heitänkin koko olon sen ja sen haltuun. Niin ja näimpä se oli, että nytään, tässä pyhän korvalla, toki pääsin täällä käymään, kun on vähän tärkeälaista puhuttavaa. Ja sujuipa tuo matkakin, kun astumaan läksin, neljässä tunnissa olen Kuurnawasta tänne wintannut, ja tiedätkos, sen tein —”

Tässä otti lakin päästään ja puisteli vähän tukkaansa, uin että hioštuneet hiuksensa reuhahtivat tuuleen, ja siitä vähän jäähähtivät. Katri seisoi ja katsoi lempeästi hänen otsalleen johon lewiä ja muuta päiwettynyttä muotoa vastaan kauniisti käyvä juowa oli lakin alla walennut.

”Kuuleppas, Katri!” sanoi hän rht'äffä, toisanneppäin harwuläjille filmänsä luoden: ”kuuleppas, onko Putkinotkossa nyt asukasta?”

Putkinotkossa? mitä sinä siitä? Putkinotkossa ei asu ketään, ei edes kissaakaan.

”Se oli hiiden hyvä, aiwampa niin minä sen tahdoinkin”.

Waan mitä, Jumalan nimesä, nyt on tapahtunut? Mikä sinulle on siellä Kuurnawassa tullut? Näytät niin tuimalta ja wihaiselta,

että oikein peloittaa. — Tässä näytti kuitenkin ei ensinkään pelkäävän, nosteli waan aiwan iloisna firwestänsä ylös=alas.

”Kuurnawassako Lummilasfa? On kyl= lä”.

Nyt alkoi Juhana hymyillä, waikka, joten Katri sanoikin, koko joukko tuimaa tulta kuitenkin näytti filmistänsä aikawälistä säke= nöitsemän.

”Lähde nyt kotiin Eorwarilaan, Katri, niin saan sinulle wahan asioita puhua”, sanoi hän. ”Kaikki on kuitenkin lopuksi oikealla kannallansa, sen olet näkewä”. — Siitä astui tytön hawuläjille, sieppasi niistä sylillisensä, niiden kotiin kannamalla häntä auttaakseen. Katri itsekin otti sylinsä täyden, ja näin kul= kiwat nyt jäljetysten, ääneti: sillä Katrilla pa= loi mieli tietää, mitä toisella oli sanottawaa.

Neljäs Luku.

Juhana keskustelelee Katrin kanssa, ja kuinka siitä sopiivat.

Tällä tavalla yhdesfä kannettuanfa, ja wahan ajan perästä kaikki hawut kotiin saatuansa, meniwt sitten tupaan yhtenä. Katri otti uunin luepeella olewasta ämpäristä kau=

hallisen wettä, työstä kun oli janostunut; ja sitten nytkäytti Zuhanaakin päätänsä, kauhaa saadaakseen, sillä hänkin oli pitkän matkan käynyt ja tarwitfi sentähden janoansa sammuttaa.

Kauhaa taritesansa, josta itse ja oli puolen juonut, ei Katri woinut olla häneen ikäänkun wähän hämmästyneenä katsomatta, ja sanoi hiljaisella äänellä: ”mitä sinä Putkinotkosta niin kysyset?”

Zuhana joi loppuun ja ottipa vielä kauhallisen. Sanoi sitten: ”Sentähden, että se paikka on minusta hyvä, ja siinä tahdonkin asua; sillä en, hiisi olkoon, renkinäkään enää rupea olemaan”.

Kas niin! Putkinotko, joka on niin häwiöllä, kun wanha harakan pesä? Eihän siinä ole huoneita, ei peltoja, eikä mitään.

”Se on yhtä kaikki, se on hyvä waan. Katri! tule ja istu tähän wierelleni, niin saat kuulla, miten sen asian laita on. Palwelukseni Kuurnawassa ei ole niinkään kehno, ja Lummilan herraswäkeä on hyvä palwella. Waan en saakeliiksi enää huoli kuitenkään kolo palweluksen tuumista. Siinä käyn minä, ja käyn ja käyn, ja kutustan, kutustan, maanantaista tiistaihen, tiistaista keskiviikkoon, ja niin kolo wiiikon loppuun. Ei, ei se kelpaa. Kyllähän hyvä on renkinä olla, eipähän siinä huolet waiwanne. Kuokasi siitä saat hywin

ja palkkasi; ja jos naineeksi satut, niin elät sillä sittenkkin, kun saat muonasi, wiisi, kuusi tynnöriä etoa, jonkun wähän maltaita ja herneitä, ja wieläpä rahapalkankin päällisiksi. Niin, ja jos waimosi mihin kelpaa, niin woi sekin aina jota kuta hankkia: parin riunaa päiwässä. Nämä edut kaikki owat helesingin hywät, waan en minä heistä kuitenkään mitään lukua pidä. Niit' on kumminkin kyllin kyllä semmoisia, jotka mielellään owat palwelioina, ja siitä owat minulta kiitoksen ansaitsewat; ne owat koko miehiä, nuo herrastalojen rengit, niill' on ehiät ja puhtaat waatteet, niinkun minulla näet; niill' on rahaa lakkarisissa ja tupakkata suussa. Mökkiläinen jensiaan on monestikkun riekaleissa, waan hän on kuitenkään itse-miehensä. Etköis sano tuhmasti puhuwani nyt, Katri?"

Mut sitäpä tyttö ei sanonut, katsoi häneen waan loistawilla silmillä, aawistawa hänen ihan todella aiwoiwan Putkinotkohon asetauda elämään. Hän ei wastannut mitään; loi waan silmänsä häneen ihanasti, ikäänkun olisi pitkään, suloiseen tulewaan aikaan jo katsahtanut.

"Woi, jos äiti olisi kotona?" wirtahti Juhana.

Kyllä se tulee yön päälle.

"Niin, waan silloin pitää minun jo ole-

man kotona Kuurnawassa; olisin kuitenkin mielelläni äitiltä neuvoja anonut. Onko ukko kotona Hervoisojalla?”

Jääkö? ei, se on hoviassa tänä päivänä.

”Niin vieläön hiisi kaikki, joll’ eivät ole kotona, kun heitä tapaan puhutellakseni. Waan — se on yksi kaikki. — Kuuleppas, Katri! parasta onkin, sinulta pyydän neuvoa; ja sinun pyydän vastaamaan, wiisaastikko, hullustikko siinä teen, että sinun waadin itseleni —”

Mittee —

”Waimoksi. No, etköhän nyt sanone minua aika hulluksi! Waan se on ihan warmaa: kewaiksi pitää minun oleman itsemiehenäni. Muuttoaika tosin on vasta ensi Köyrinä, wäen muutto, ymmärräthän. Mut tilalle muutetaan kewailla, ja minä muutan Dutfinotkoon, se paikka on minusta hyvä, ja se lyöksen vielä voitoksi, katsohan. Sentähdempä olenkin jo Kuurnawan pehtorilta pyytänyt irrefirjani tässä kuussa, waikk’ ei nyt olekkaan oikea aika renkiä palveluksesta päästää: ja se on hyvä mies, pehtori, niin että lupasikin hyvästi. Sillä minä pyrin itsemiehekseni”.

Mytkö paikalla kewailla?

”Mököläiseksi minä pyrin, ja siksi pitää

minun pääsemän, jos pahulainen toisella puolen olisi. Ja sinusta tulee mökin emäntä, Katri! — kaunis, niin jotta kyllä töllistelevät kirkossa, ja Hervoisojalle laitetaan semmoiset tansit —”

Waan sin' et usko, Juhana, miltä se nyt näyttää koko Putkinotko: se on sen näköinen, jotta Jumala, hyvä isä, armaitkoon.

”Se on hyvä, siinäpä se onkin minun voittoni. Kuules, Katri” — hän otti häneltä oikean käden, ja väisti hänen vähän lähemmäksi luoksensa — ”muistathan, mitä vanha Liisa on aina meille sanonut; niin pieninä ollessamme, kun sitte suuremmiksiin jouduttuamme. Se on opettanut meille monta rukousta: ja ne pidät sinä vielä joka ilta ja joka aamu, sen tiedän varmaan; ja minä en ole unhotanut niitä siellä Kuurnawassa, minäkään, siitä saat olla wakuutettu. Äiti on sanonut, että wilja kasvaa hiekassakin jo porossa sille, jota Jumala rakastaa; sille, joka työtä tekee ja rukooille. Ja minä uskon äitiä”.

Waan — sanoi Katri — isä siellä kotona sano, että ihmisen pitää käyttämän ymmärrystänsä. Se on sanonut sen usiasti, ja se kuuluu olewan kirjaankin prantattyna. Putkinotko on autio ja ihan perin pohjin rappiolla.

”Ymmärrystänsä? ymmärrystäni minäkin aivoin, se olkoon, Putkinotkossa käyttää, jos

ei paha henki kaikkea riivaa. Minä aivoin käyttää sekä ymmärrystä että voimiani. Kuulehhan, miten siitä tolkku lähtee tulemaan. Putkinotkon mökki on nyt joutunut rappiolle, ja on niin hävikkeellä jo kauan ollut, ett' ei kehoempaa ole koko Heikkilän alueella. Siitäpää tuumaankin, että se kehooudensa vuoksi pitäisi antaa minulle viideksitoista tai kaksikahdeksikin kymmeneksi vapaavuodeksi, mittäkään maksuitta ja muitta päivätoivittia. Siitä olen aikonut mennä puhumaan Heikkilän herralle, joka ain' on ollut hyväntahtoinen mies; ja hän on itse näkewä, mikä voitto siitä paneksen, että minä raiwaan hänelle mökkinsä kuntoon. Jos sitten antaa vapaisuus-aikaa, niin on sinulla ja minulla kädet irti, ja me saamme Putkinotkon rappiosta. Minulla onkin niin erinäinen halu maata uudesta perheksaamaan, ja sen konstin olen minä Kuurnawassa palwelessani oppinut. Waan jos nyt otan wanhan mökin täysine peltoine ja niittyine, niin mikä siitä on, minun pitää aikani, puoli wiikkoa tai kaksia enemmänkin, howin työllä wiettämän, enkä sillä tavoin kuitenkään koskaan oikein omakseni pääsisi: siinä pitäisi minun wahtiman ja warastaman aikaa, aamuilla, illoilla eli yöllä, omaani hoitaakseni: wetää, kylwää ja niittää sopimattomalla ajalla. Sen tehkää, kell' on halu. Minä puolesta-

ni en suinkaan huoli wiljellylle mökille ruveta. Se on vanhempain tehtävä, joilla ei enää kowin suurta työkuntoa ole; taikka muidenkin — siitä wähä — sillä jonkunhan ne toki pitää työt hewisfakin tekemän, sen hywin ymmärrät. Waan minä tahdon Uudispaiikkalaiseksi päästä. Se on minun haluni. Siksi minulla on uskallusta, ja on sinullakin, Katri. Jonkunhan sitä toki pitää maailmassa metsästäkin peltoa pyytämän, ei niin kumma ole: ja jonkun pitää juuriman, jos pahamies toiseksi ei höttändy.

Tällä aikaa oli Katri pannut kätensä ristiin; ja waiikka näytti Juhanan puhetta kuulewan — sydämmensä sywimmästä pohjasta kuulewan ja ymmärtävän — niin tuntui se kuitenkin sinä tyyneen, hiljaiseen ja sanomattomaan rukoukseen samalla waipuwan. Juhanan lopetettua ja ääneti ollen, katsahti Katri häneen, eroitti kätensä rististä, waan loi ne yhtäkkiä ja toisen arwaamatta hänen kaulaansa. ”Siitä en koskaan uskonut mitään tulewan: sitä, josta puhut, sitä en luullut koskaan tapahtuwaksi, en koko tässä maailmassa, Juhana. Nyt jäljestä päin woin senkin sanoa, ett’ olen monta kynneltä itsekseni itkenyt, kun en siitä koskaan luullut mitään tulewan”.

Waan hymyilethän sinä jo nyt? Kiitoksia

siitä. Untuoon Jumala sinun kuolimpäivällesi hymyillä, joten uskonkin! Niin päätti Zuhana.

Näin kaikki tuumailtuansa ja mietittyänsä eroisivat sitte, ja Zuhana läksi Sorwarilasta, sillä hänen piti vielä tänä iltana oleman kotona Kuurnawassa, niinkun oli pehtorille luvannut. Hän oli aina järjellisyhdensä, raittiin elämänsä, riipendensä ja ahkeran käytöksensä tähden ollut talonväkensä mielisuosiossa, ja nykyjäänkin olivat he luvanneet häntä welalla auttaa tärkeimpiin tarpeihin mökkinsä asettamisessa, jos waan itsensä loppuhun asti hyvin käyttäisi. Zuhana piti sängen paljon hyvästä maineesta; läksi siis Katrin luota nytkin kiireesti, matkansa pääasian — kosiwinnan — kun oli toimittanut, waan lupasi kohta taas kuulua näillä seuduin, ja riensi kotiin.

Viides Luku.

Zuhana ja Katri asettuwat Putkinotkoon elämään.

Kertomus rientää nyt edelleen; ja se waan mainitaan lyhykäisesti, että Heikkilän herrasväki lupasi Zuhanalle Putkinotkon wiidestitoista wuodeksi ilman werotta ja päiwä-

toittá, sillä ehdolla waan, että siitä tekisi kol-
mipäiväisen mökin, taikka miten paljon ympä-
ristöllä olewa metsämaa waan antaisi myöten.
Sentähden sai hän luvan, wissiksi määrä-
tyksi osaksi, metsää kaata. Vielä luvat-
tiin, hänen saawan kaatamansa puutkin omaaksi
eduksensa käyttää: myödá, panna mihin ikä-
nään tahtoi.

Putkinotko on pieni paikka järwen ran-
nalla. Wanhuudesta oli siinä jo pari wan-
haa, kehnoa hökkeliä, joissa ompelija Nyöni
oli aikoinansa asunut; mut sittemmin ei ollut-
kaan enää kukaan ruwennut tähän hyypion
pesään asumaan. Metsän rinta kallistuu täs-
sä kohden jyrkällaiseksi rannaksi; jälkiä näkyy
tyllä vielä, hietaa kuokkimalla ja kynnännällä-
kin koiteltuneen kaswawaksi woittaa; waan
Juhanan tullessa oli kaikki rapistuneena ja au-
tiona, ikäänkun ei olisi kättä päälle pantu; ja
jos tästä häwidstä nyt mitään parempaa e-
teempain oli tulewaa, niin sen woikin syllä
uudisteeeksi kutsua.

Juhana tiesi, että kaikki metsämaa ei
ollut laihaa. Jo lasna oli näillä seuduin u-
sasti juoksennellut, sillä Putkinotko ei ole erit-
tään loittona Hewisojalta, Kaitalahdesta ja
nuista Heikkilän mökkilöistä. Hän muisti
sen maan paikka paikoin katajoita kaswawan,
joka jo paremman maanlaadun osotti. Toisin

paikoin kaswawa iso ja kaunis kuusikko merkitse
myös hyvää maata; jonkatahden uskalsiin
kin hyvällä innolla asiahan käsin tarttumaan.
Petäjä tunnustaa maan olewan hietaisen ja
laihan: koinu merkitsee maassa koinusamea
löytyvän, ja ei sekään tahdo oikein hyvästi
pelloksi luonnistua. Tätä puun lajia oli hän
tosin yhden ja toisen nähnyt Putkinotkossa,
waan ei kuitenkään niin paljolta, että siitä o-
lisi säikähtänyt. Sen siaan muisti leppäsuon,
joka oli hänen ilonsa; tässä suossa saattoi löy-
tyä kaunistakin mutamaata, ja leppä on muu-
tinkin aina hyvä merkki.

Kuuliaisten ja häiden pidettyä, muutti
Juhana heti Toukokuun alussa waimoneen
Putkinotkoon. Hän pyysi päästä sinne aikai-
seen kewaista, woittaaakseen kesän kokonansa,
jolla ajalla jo wähän woisi maata syksyksi
ruokota.

Ensi kerran kuullessaan Juhanan naimi-
sen ja mökin tuumaan, ihastui Liisa ja He-
woisajan wäki ihastumisestaan; ja Luutaekko
hoki poikansa Sorwarilaa pikemmin ottamaan,
kun Putkinotkoa. Waan siihen ei Juhana
mennyt. Ensimmäiseksi ei suwainnut äitiänsä
loisena luonansa asumaan; ja toiseksi ei tahto-
nut Katrillensa anoppimuoria yhtenä elämään,
josta aina on kaikellaista wastusta. "Se on
kaikkein parasta, että äiti elää yksinään ha-

hinensa", sanoi hän; "me tulisimme waan liian ahtaasti hänen kansansa olemaan. Hänelle on soweliainta, että pitää oman herwoisensa, tekee wastoja ja ajaa kaupunkiin, niinkun ennenkin. "Luoja tietäköön, kuinka mielelläni minä näen hänen ja olen hywät neuwonsa waariin ottawa. Waan nyt pidän Katrin itsekseni, ilman eukotta; meidän tulee neuwoitella, riehua ja wäantää omin päinemme; ja sitä wirrestä tuleeekin vielä hywä, sen minä lupaan, kun ei lempo waan luffariksi ruwenne".

Taloutta asettaessaan sai Katri kotoansa emäsian kolmene kuukauden wanhane porssaineen. Suurempaa antia ei isänsä woinut hänelle lahjoittaa. Kuurnawasta sai Zuhana welaksi lehman, joka kyllä ei ollut wastapoinnut, mut ei mahokaan, niin että lypsi kohtuullisesti: tuopin ferrallaan, josta tulee kannu wuorokaudessa. Sen siwulla annettiin hänelle Heikkilästä wastaisen päälle neljä tynnöriä potaattia, talwihinnasta; joka on suuri etu, kun potaatin hinta muutoin kewätpuoleen niin korkealle nostetaan. Wanhalta Lüsalta sai nuori parikunta kuitenkin enimmään. Se antoi heille padan ja monta muuta keittoneuwoa: korwon, kaksi ämpäriä ja waljaat. Olisi Katrille lahjoittanut hopialusitankin, joka oli ainoa kalliinsa, ja jonka itselkin oli häpäiwänään Heikkilän herraswäeltä lahjaksi saanut. Waan kun

Juhana kuuli tästä puhuttawan, niin epäsi se sen kokonansa. ”Se käypi laatuun, että Katri saa lusikan äitin kuoltua”, sanoi hän; niin se olkoon, waan ei suinkaan eläessänne. Ettehän te ole, äitifulta, koskaan raskineet syödä koko lusikalla; niin elkäämme mekään sillä syökö. Minulla on kuusi aiwan uutta puulusikkaa, jotka tein Kuurnawassa ollessani, ja niissä on kyllä”. Tähän wastasi äiti pojallensa, hän kun ei koskaan ollut sitä lusikkaa pitänyt, eikä wastakaan aikoinut sitä käyttää, niin ei hän tarwinnutkaan sitä ensinkään. ”Minä, sanoi hän, olen koko kalua pitänyt koristeena waan, ylinnä kaapissani, kun milloin satuin owea aukasemaan; jonka aina tein säikähyttääkseni Suoperän Saaraa, sitä tuhmaa ihmistä, joka aina kutsui minua periköyhäksi. Waan Saara on jo kauan kuollut, siitä en minäkään enää sitä lusikkata tarwitse häntä peloittaakseni. Se on siis sydämmellinen anomukseni, että Katri ottaa lusikan; kaappia hänell’ ei tosin vielä ole, waan se kelpaa kamarin seinälle koristukseksi. Hänen filmänsä kehoittuwat sitä, jos mieli milloin rupeaisi alakuloiseksi, ja hän tuntisi liian köyhänä olewansa”. Siihen puhkesi Juhana: ”Köyhäkö? mikä köyhä? kuka lempolainen Katria köyhäksi sanoo? Eihän tuo toki liene köyhempi hän, kun minäkään; ja siitä ei ole hätäilemistä.

Muuten näytätte minusta, äiti, tekewän hänelle nyt aiwan samalla tavalla, kun Suoperän Saara teki teille, teitä periköyhäksi haukkuessaan, josta te suutuitte. Ei se käy laatuun, että nyt tässä aiwan elämään asettuesamme köyhänä pitäimme. Ei saakeliksi käykään! Pois siis kaikki hopiat helesinkiin, ennenkun itse jaksamme hopioita hankkia”. Tämän lausui Zuhana sangen karkealla äänellä, waan heltyi heti, kun näki äitinsä itkusilmin näitä kowia sanoja kuuntelewan. Otti siis eukon syliinsä, ja suuteli khyneleet pois silmistä. ”Elä itke, äitikulta, lopetti hän; sillä niin paljoa ei se koko lusikkakaan maksa, waikeko kohta painaakkin wiisi luotia, ja se tekee toistakymmentä ruplaa”.

Muista morsian lahjoista mainitesamme, elkäämme unhotako Katrin nuorempaa sisarta, Riettua, joka samana päivänä, jona muuttivat, tuli Putkinotkoon, kantaen käsiwarrellansa harmaata kissaa. Se oli wanha tuttu Katrille; sillä Riettu oli sen pienestä pojasta kaswattanut, eikä se vielä nytkään ollut täysikaswuinen. Se oli mitä kauniin kissa walkeilla etukäpälillä, walkealla turwalla, kiiltokarwainen ja siwä kaikissa liikenneissään. Laskettuansa kissan Putkinotkon tuwan lattialle, nyristäntyi Riettu nuorelle emännälle, sisarelleen,

toivotti asu=onnea ja sanoix sen onnen tuottaa
 kissa sinulle, Katri kulta”.

Kuudes Luku.

Juhanalle tulee suuri huoli, jonka Katri
 poistaa. Heidän ensimmäinen il-
 ta omassa majassansa.

Uudispaikkansa ruokkoomiseen oli hyvät
 tydaseet Juhanalle erinomattain tarpeen. Ken-
 tina ollessaan olikin kokenut säästää, mitä ikä-
 nään säästettää woipi; niin että kun nyt kol-
 me vuotta oltuaan palveluksesta läksi, oli
 hänellä, waikka siistit waatteetkin oli itsellensä
 hankkinut, vielä wiisikymmentä ruplaa jälellä.
 Pelto- ja ajo=kaluja ei ihan paikalla tarwinnut,
 niinkun hewoisenkaan ostantaan ei vielä ensi
 vuonna woinut ruweta. Waan kasssi wahwaa
 juurikko=firwestä, parin hyvää ja hienoteräis-
 tä hakkuu=firwestä, ja piilun, siihen lapioita
 ja käsikärnit: ne osti jo nyt. Nämä kaikki
 saiikin hyvällä hinnalla, sillä ei se niitä uusina
 kaupungin puotiloista ostanut, waan sai wä-
 hän pidettyinä, ehk' ei kuitenkaan kuluneina,
 minkä mistäkin ystäwiltä ja tutuiltansa talom-
 pojilta, jotka tiesiwät Juhanan roiwakaksi mie-

heksi, pitivät hänestä ja antoivat hänelle hyvän kalun halvasta hinnasta.

Kaikkein ensimmäinen oli Zuhanalla ja Katrilla eläkkeen neuroittelemisen koko siksi ajaksi, joka kului ennenkun uudispaiikka rupesti mitään antamaan. Täksi tarpeeksi oli heillä jo ne potaatit, jotka Zuhana oli howista saanut welaksi; ja lehmä, joka lypsi maitoa. Waan lehmä tarwitsi itsekin eläkettä; ja waikealla kyllä toivoa saattoi, metsän hywinkein rupeawan heinää kaswamaan, niin ei maa kuitenkaan vielä ollut niin lämmin, että kowan monta ruohon karmaa jo olisi kaswulle päässyt. Kewät kyllä näytti hyvältä ja aikaista kesiä lupaawalta; ja pellolliset olivatkin jo peltojansa ruwenneet kylwölle walmistamaan. Waan elävän ruokaa et kuitenkaan vielä woinut metsästä toivoa. Ja ostokin tähän aikaan on hirmuisen kallis, johon Zuhanalla kumminkaan ei rahakaan olisi enää riittänyt. Tästä nousi siis hänelle ensimmäinen suuri huoli, samana päivänä, jona Katrinensa Putkinotkoon muutti. Tämä oli ikään lypsännyt lehmän, ja molemmat nauttivat nyt ensimmäistä iloista iltaijastaan uudessa majassaan; joksi katosta riippuwalta wartaalta olivat lohaisleet ensimmäisen kakkaran niistä parista kymmenestä, jotka Katrin äiti oli heille elämisen aluksi lähettänyt. Näin ruoalla istuessaan

Kuulivat lehmän pitkään, waan sangen tui-
masti, ammuwan rikkonaisesta pilttuustansa
wanhassa lääwähökkelisä, joka siinä olla roh-
jötti muinasista menneistä ajoista. Kuulles-
saan tämän ammumisen ja tuntien sen näljän
huudoiksi, sykähti Zuhanan sydän äkästi; sillä
kaikesta tunhansista huolistansa oli, häpiäksi,
lehmän ruoan kokonaan unhottanut. Nuolen
lailla lennähteli ajatuksensa kaikki paikat ym-
päri näissä seuduin; mut ei kellaan ollut raa-
waan ruokaa yli jääväksi, sen muisti selwään;
mökkiläiset, ja wieläpä talollisetkin, woivat
ainoasti suurella tuskalla eläwänsä tämän wai-
kean ajan läpi saattaa. Sitte katsahri ikku-
nasta lääwänsä puoleksi hajonneelle olkikatolle;
waan oljet näyttiwät niin mustilta, wanhoilta
ja läpi märänneilta, ett' ei niitä tahtonutkaan
lehmällensä tarjota, eikä sekään olisi heitä suu-
hunsa pannut. Lehmän uudelleen ammuesa
nousi hän puoleksi ylös. ”Lehmä ääntele pa-
hasti!” sanoi hän ja silmissänsä alkoi kaikki
mustua. ”Se on kulkenut pitkän matkan tä-
nä päivänä: Kuurnawasta asti, muistappas
se; eikä saa mitään syödäkseen. Me nautim-
me tässä maitoansa — waan se, Katri! se
on ylihuomenna taikka pyhänä kellellään”.

”Tstu yhdessä kohden ja syö rauhasa!
sanoi Katri, pannen kätensä toisen käsivarrel-
le ja häntä siinä pidellen. Anna lehmän

ammua, kyllä minä syötämme tiedän sen ruokkia.

Juhana istuihe paikalleen, ja katsahhti tui- masti waimoonsa. Mut tämä ei ollut mil- läänkään, sen waan, että näytti sangen iloifelta ja tyytywäiseltä, luoden aikawälistä Juhanaan päin mustansinisiä silmänneitä, joista mitä kauniin ja lämpimin loiste wälähteli. ”Tie- dätköös sinä sitte mitään apua tähän asiaan?” kysyi Juhana.

Syö waan rauhasa, Juhana, eikä hä- täile! wastasi Katri uudelleen, ja lauseensa tuntui ikäänkun wahan komentawalta. Toinen teki niin ja oli ääneti.

Syötyä ja pienen siunauksen huo'attuaan, hiljaa ja ääneti, niinkun talonpojilla on tapaa, juoksi Katri lämään, ja Juhana perästä. ”Luuletko minun lehmäni unhottaneen?” sa- noi Katri ja wei hänen wilkkaasti erääsen nurkkaan, jota Juhana ei ollut vielä ennättä- nyt nähdäkään. Tästä otti muutamia lau- toja irralleen ja näytti hänelle koko läjän kai- kellaista. Tämä lehmän ruoka ei kyllä mehe- wintä laatua ollut, waan meni kuitenkin näin kewät-kolafalla mukiin. Se oli sekalutta leh- tiä, ruumenia, pehkuja ja olkia, wieläpä wä- hän heimiäkin: yksin wereksiä, hienoja haruja- kin oli joukossa. Parasta kaikesta oli, että

hänellä oli nurkassa siinä pikkusen sunrusaineitaakin. ”Kyllä minä tämän asian ymmärrän”, lisäsi Katri, ”elekä sinä pidä siitä mitään huolta. Lehmä, sika ja porsaat kuuluvat minun toimihini, pane se mieleesi. Paikalla panenkin nyt padan tulelle ja keitän wettä: sen kaadan sitte korvoon, panen pehkuja ja ruumenia joukkoon, hämmennän siihen suurusta sekaan ja wiskaan suoloja päälle. Tästä tulee kunnan haude Muurikille: ja ei sitä nälkään jätetä vielä tänä iltana, eikä moneenkaan aikaan, kunne metsään keräiä hywä ruoka kaswaa”.

Waan mistäs olet nämä ruumenet, suuruksen ja heinät saanut?

”Ne olen keräillyt, minkä mistäkin, aina siit’ ajasta asti, kun tiesin meidän tähän elämään asettuvan. Kuukauden ajalla keräät jo paljonkin: minulla on hyviä ystäviä jok’ ainoassa Heikkilän mökissä, ja ne antoivat minun telmeä tyhjillä ylisillänsä, miten waan tahdoin. Tällä tavalla sain kouran sieltä kouran täältä, kannoin sitte tänne kaikki, waan sinulle en huolinut mitään wirtkamaan”.

Juhanan ja Katrin ilo oli isompi, kun kuulisittekaan; iloksipa tuo Muurikillenkin käwi, kun sai hauteen eteensä. Sitte waimon ahkerasti tuwassa ja eläintensä luonna liikkuesssa, läksi Juhana metsään päin, tuumaili, wirttänsä wihellellä, joka haaralle, ja pani merkkiin

sen paikan, jossa huomeis-aamuna aikoi työn-
 sä alkaa. Ensimmäinen tarpeellinen työ oli
 potaattimaan rakentaminen, joka heti saisi kyl-
 wettä ja sitte syksyn päälle jo wiljan antaisi;
 sillä pienenkään pelto-suitkaleen perkkaminen ke-
 wät-kylwyksi oli aiwan mahdotoin ensi vuonna.
 Juhanan aikomus oli, tämän kesää elää niillä
 potaattilla, jotka Heikkilästä welaksi sai, jolla
 ajalla kesken laittasivat syksyllä kylwettämälle
 rukiille walmiiksi, ja peltoakin ensi kewään tou-
 kokylwylle ruokkoosivat. Waan talwen sekä
 tulewan kewään ja kesän, tämän kaiken kes-
 waessa, eläsivät waan sillä wiljalla, jonka nyt
 jo ensi kewäänä kylwämänsä potaatti-maa olisi
 tulewana syksynä antawa. Mut mistäs leipä
 ja särwin tulisi tällä pitkällä ajalla? Ne ai-
 koi Juhana sillä hankkia, että, warsinkin kii-
 reenä heinä-aikana, jolloin kaikki ihmiset työ-
 miehiä tarwitsewat, howiloissa kasakka-työllä
 käwisi ja tarwittawansa sillä tavalla ansait-
 seisi. Tämä kuitenkin oli hänestä sangen was-
 tahakoista; sillä kaikkia ennemmin tahtoi ai-
 kansa ja woimansa oman paikkansa perkkaa-
 misehen menettää. ”Tänä vuonna en saatta-
 nekkään kasakkana käymistä wälttää, muutoin
 jäisivät hampaamme naulaan”, sanoi hän,
 ”waan sit’ en, liesawita, teekkään usiammin,
 kun milloin suurin tarwis waan pakoittaa, ja
 Katria nyt en ensinkään kasakaksi laske, her-

raswäen palvelioiden joukkoon. Kolla minä ne tunnen, minkälaisia heittäviä ne tarvoittansa enimmiten ovat. Ja pitkän päälle saamekin suurimman hyödykin siitä, että yöt päiwät omaa paikkaa muokkaamme, se on warma, se. Ja jos täst' ei kymmenessä wuodessa tule koko rusthollia, niin saawat minun Porojussiksi uudesta ristiä”.

Gloisilla ajatuksilla ja toiwowalla mielellä täältä kotiin palatessansa, seisoi Katri oressa ja katsoi laskeutuwaa aurinkoa, joka viimeisillä säteillään järwen tyyntä wettä kullitsi. Katri oli laittanut kaikki hywin asemilleen. Lehmä oli ääneti kun wiihytetty lapsi. Pahnasta waan kuului silloin tällöin hiljainen röhkäminen, joka myöskin wähitellen kuoli: emä ja porsaansa nukkuiwat. Suhana astui hajanaiseen tupaansa, jonka oressa luffoa ei suinkaan ollut, waan sen siaan reikiä ja halkiimia kyllin kyllä: ja rakennusten korjaamiseen ei kuitenkään luullut vielä moneenkään wuoteen wiwansa mitään tehdä. ”Se on yhtä kaikki, hywä, hywä waan!” sanoi hän itselleen, kun näki Katrin lattialla wastaansa seisowan, pitkä tuffansa irrallaan walfosille oljilleen kauniisti riippuen. Hän otti Katrin kädet, jotka oliwat melkeen yhtä päiwettyneet kun hänenkin, wä hän wähemmin kuitenkin: ja hänen käsiwartensa aina kynnäspäitä myöten oliwat yhtä

päivettyneet kun kädetkin. Waan kaikki muu oli maidon wakkonasta, taikka kun lumi talwen hangessa, niinkun tapa on sanoa. Siitä meni hän sisään, ja tupa hänestä tuntui loistawan ikäänkun täydellä kufalla tuoksua tuomisto: Katria kauniimpaa waimoa ei vielä ollut koskaan nähnyt. Katri sanoi Juhanelle: ”tämä on ollut ensimmäinen päiväamme kotona, ja nyt tulee ensimmäinen yömmme omassa majassa: siitapá tahdonkin, ennen lewolle mentyämme, lukea rakkaani wirren, ett’ emme unehen waijusi, ennenkun Herran enkelit rupeawat meitä siivillänsä suojelemaan”. Tuwassa alkoi hämärtää ja tulikin liedellä oli jo sammunut, niin että hän meni ja istuutui kynnyselle. Päiwä paistoi vielä puiden wälistä järwen toiselta puolen, ja säteensä loistiwat Katrin kirjalle, niin että näki lukea. Hän luki korfiolla äänellä, harwaan ja hywin puhtaasti. Juhana istui owen suussa olewalla rahilla; ja ensimmäisen wärshyn luettua pani hän käteensä hiljaa ristiin. Lieneekö kuullut enemmän, wai enemmän nähnyt; waan siinä tuo nyt istui hämmästyneenä ja onnellisna kun lapsukainen taiwaan waltakunnan owella. Kuta enemmin päivä aina aleni ja säteet alkoiwat keltaisesta punaisiksi wälähdellä, sitä sywemmin harrastui Katrinkin ääni ja muuttui wiimein

niin suloisiksi, että Eynel jo Juhanan silmästä tipahhti hänen kirjalleen.

Silloin katsahti hän ylös ja sanoi: ”Tolko sinä tiedät, Juhana, mikä wirsi tämä on? Sitä et taida muistaa? waan se on ensimmäinen wirsi, jonka Liisa-äitiltä opin aiwan selwään lukemaan, ja sitte luwin sen sinulle muuanna sunnuntai-aamuna, jolloin minä olin yhdeksännellä wuodella, ja sinä kahdennentoista. Se oli sunnuntai-aamu, se kerta, Juhana, mut nyt meillä on maanantai-ilta: nyt saamme mennä lewolle, waan huomenna alkaa meillä koko elämän työnteko”.

Seitsemäs Luku.

Työ alkaa uudispaijalla ja tulewan ajan tehtävät määrätään.

Warhain seuraavana aamuna oli kumpikin liikkeellä ulkona työn alottannassa. Wähän matkaa kartanosta oli pieni metsätöin paikka järwehen päin liusuwalla mäkitunnahalla; sen woi warsin wähällä työllä potaattimaaksi peräta; se oli hietaperää, niin että, jos sen nyt sonnitti, ja kesä sitten ei kowin poutaiseksi rupeaisi, waan Luoja antaisi kohutuullisen kasteen maalle, se hywinkein hywästi

potaattia ja lanttujakin kasvasi. Mutta aiwan mäkirinteesen sitä ei kuitenkään saisi tehdä; sillä jos ankara sadekesä tulisi, niin wesi huuhtoisi koko laitoksen järween. Ja sontaine warsinkin juoksisi kokonansa pois, muuta ei jällelle jääden kun karkea hiekka, jost' ei miinkään ole. Sempätähdän Zuhana katsoikin potaattimaansa kunnaan harjulle, josta mäki ei vielä ollut järween päin alkanut rinneestä. Pehmiämpää laatua kun muualla oli maakin tässä kohdassa, ja hiesussa oli pikkunen multaakin seassa, joka, paikan tasaisna ollen, ei ollutkaan pääsnyt pois walumaan. Niin päättivät sitte, Katrin alkaa tämän paikan kuokkimista, joka oli fewyempää työtä kun muu, Zuhanan itsensä metsempänä kaskea hakatesa ja peltosuikaleen perkkäämistä alotellessa. Potaattimaan kuokittua sai Katri sitte tulla metsäänkin Zuhanata auttamaan, joka luonnistuihin sängen hywästi, hänen kirween kättämiseen ei äffinäisen ollen. Tällä tavalla saivat yhtenä olla, ja siitapä sujuihin työ ilolla waan ja fewywellä mielellä.

Tällä aikaa käwi Herwoisojan ukko, Katrin isä, niin usiasti kun waan saattoi, heitä tervehtimäs sä; sillä hän piti näistä lapsistansa sängen paljon. Se oli ymmärtäväinen mies, antoi Zuhanalle monta hywää neuwoa, ja auttoi toisinaan työssäkin. Kolmen kesken

tuumailivat nämä, miten uudispaikan maata parhaalla tavalla olisi kaswawaksi synnytettävä. Viimein sopivat siihen päätökseen, metsän, erinäisten maalaatujen suhteen, olewan kolmella tavalla raiwattawan ja wiljan kantawaksi pyydettävän, nimittäin näin:

Metsässä oli muuan kohta weden itkewää ja liejua: tässä oli pieni mutasuo, leppiä kaswawa, joka on hyvä merkki. Tämä paikka oli ojitettava, turweke kuokittawa ja poltettava; jonka jälkeen ruista woi jo syksyllä tähän näin muokattuun multaankylvää. Kunollisesti perkattu suomaa kaswaa, Jumalan niin salliesä, paljonkin eloa: sitte saattaa sen, tulewina vuosina, jälleensä niityksi jättää; niin että heinämaakin enenee tällä tavalla, missä enentämistä tarvitsee, joten asian laita Putkinotkossa oli.

Sitte katsoiwat kiviwaan metsään toisen wiljelyspaikan, jossa wahwa kuusikko ja paikka paikoin katajiaakin kaswoi päällä, joka yhteensä aina hyvää maata merkitsee. Tässä kivi maan perkkäminen parhaiten puiden kaatamisella ja juurinnalla. Puiden poies saattua, olisi aatra laskeuttawa päälle, ja maan käännettävä talwen alle; sitten oli tähän seuraawana kewäänä kauraa kylvettävä, jonka syksyllä sai leikata. Sen jälkeen maa sai muun pellon tavalla käytettää ja wuoronsa.

syyswiljaakin kasvaa; waan siihen heti ruista kylwämästä kielsi ukko kokonansa.

Kolmanteen kohtaan, taas, päättiwät metsää tulemmaksi hakata. Tässä siis ei tarwitukaan ensi vuonna juurimista taikka puiden raivaamista; ei muuta kun hakkaaminen ja järjestäminen tässä oli tarpeen, sitte sai kas-ken tulehen panna. Jos rangat syksypuoleen raivaat pois, ja kynnät maan, voit tähän ensimmäisnä vuonnaakin jo ruista kylwää.

Tähän tapaan oli heidän aikeensa, mut kyllä siihen työtä tarwittiin, sen tekemiseen. Kaikki oli wähitellen tehtävä, ja ainoastaan wähäinen maakappale kerrallansa wiljeltäväksi otettava. Suon perkkäamista Juhana ei vielä ensi vuosiksi woinut ajatella; waan raatoi siihen siaan kaskea, ja sen tehtyään, peltomaaksi päätettyä paikka, jota puiden kaadannalla ja maan juurimisella tulewana kewanä kylwettäväksi walmisteli.

Kahdeksas Luku.

Kahdeksan ensimmäistä vuotta Put-
ki notkossa.

Ankariinmiin riensi Juhana ja Katri wii-
tenä ensimmäisnä vuonna, waan sitte kaikki

alkoi parempaan järjestykseen saada ja kovem-
malla kunnolla käydä. Ensi vuoden kynnök-
siin lainasi Puuta-Liisa heille hevoisensa, ja
Hevoisojalakin; toisena vuonna oli ne myös
kin auttamassa; waan kolmanneksi jaksoi Ju-
hana jo oman hevoisen hankkia. Kahdeksaan
vuoteen oli kaikki hyvä.

Kovimmalta ja vaikeimmalta tuntui en-
simmäinen kesa. Sillä renki ei riehunut koskaan
niin, kun uutta paikkaa muokkaawan mökkiläi-
sen on riehuttava; ja monesti tunsi Juhana-
kin ei enää Kuurnawassa' olevansa. Samoin
Katrikin. Kuinkas paljon se oli voimia koe-
tellut, Hevoisojan ja Sorwarilan wäliä käy-
minen? harawointa ja rukoaminen omalla nii-
tyllä omain vanhempain keralla? Kuinka pal-
jon sitominen, kun isä kävi edellä ja leikkasi?
taiikka Liisaa auttaminen Sorwarilassa? Nä-
mä kaikki oli tyhjiään werrattawia sen työn
rinnalla, joka Putkinotkossa tuli eteen. Kuit-
tenkin koki Katrikin riipeydessä olla Juhanan
wertainen, ja hänellä oli niin luja tulewan
paremman ajan toivo, kun luottamus Juma-
laankin oli wahwa.

Elkäämme sitä jättäkö unhouksiin, että
wanha Liisa kävi Putkinotkossa niin usiasti,
kun waan jotenkin mahdollista oli; ja harwa
wiikko kulki siwutse, jolloin hänellä ei aina o-
lisi joitakin ”tuomisia” kaupungista ollut ke-

ralla. Sen jo entuudesta tiedämme, miten hänellä Kauppaturulla oli hyviä tuttavuuksia. Erinomainen puheliaisuudensa ja iloisa mielensä avasi hänelle oven moneen fyökkiin, moneen puotiin, moneempa isoon herrastaloonkin, joissa lauanta-illoina, kuorman myötyä, iltapuoleen käveli ystävänsä. Monivuotisesta tuttavuudesta oli eukko joka paikkaan terwettullut, ja lapset taputtivat hänelle käsiään, niin pian kun hänen waan näkiwät fyökkiin pistäntywän. Emäntelijätkin (huushollasikat), mamselit ja rouvat — wieläpä ryökkinätkin ja toisinaan yksin armoitkin terwehtiwät ilolla tätä siistiä, hywäluontoista eukkoa, joka, meidän kesken puhuen, luutia paitse aikawälistä toi kerallansa wakkaisen muniaakin, osiksi omiltakin kanoiltansa, osiksi naapurilaisten munittamia. Näin tällä tavalla taloissa ja fyökkilöissä kävellessään, tuli toisinaan puhumaan, kuinka jalo poika hänellä oli, ja että se nykyään oli nainnut; samalla sai aina miniästäänkin lausumaan, jota kiitteli, ei ketaän parempaa maailmassa löytywän. Kyllä Liisan näitä tarinointia ei suinkaan erittäin liikuttawalta kuulunut; waan niin siwälle eukolle woihan tuon aina pienen lahjan antaa, warsinkin kun ei mitään semmoista pyytänyt. Hän haastoi waan, yhdessä talossa käydessään, miten tuolta toisesta talosta oli saanut sen ja sen anti-

men, jonka nyt lystin vuoski näytti näille toisillenkkin. Tämän lahjan sanoi aiwan ansaitsematta, ja Jumala tiesi minkä tähden, saaneensa; waan herraswäet olivat joka paikassa niin arwaamattoman hyviä. Täänkallaiselle nöyrälle kertomukselle lyöttihe aina se seuraksi, että yksi herraswäki tahtoi olla niin hywäntahtoinen kun toinenkin; ja näin eukko sai aina pieniä kappaleita sieltä ja täältä. Mistä wanhettuneen esiliinan, mistä huiwin; milloin muuttaman kalan, milloin liha-raajan tähteet: milloin parin kouraa suoloja, ja milloin juustopalaisen: toisinaan (ja silloin nousi khyneleet eukolle silmiin, ajatellesansa mikä hywä mieli siitä Putkinotkossa paneutusi) erään wehnäkkäfaran ja sokuria, niin myös kahwia, jonka awut viimeisinä vuosina oli tullut tuntemaan. Waan mitäs siitä kaikkein luettelemisesta on! se waan on warmaa, että kaikki nämä pienet lahjat, joiden annanta suurille herrastaloille ei mikikään tuntunut, Putkinotkossa tekivät sangen paljon hywää. Sen nuorista, werewistä asujamista, joilla koko sillä pitkällä ajalla ei ollut muuta suuhun pantawaa kun potaattinsa, tuntui nämä pienet tuomiset ikäänkun tawiasta tulewan. Juhana ei saanut koskaan päähänsä, että olisi köyhä; tästäpä kiihtyi Kattillenkin semmoinen into mieleen, että nauwoi waan, milloin nälkä ja uupumus enemmän tah-

toi käydä päälle, ja löysi aina jotakuta muuta, joka mahan siaan sydäntä wirvotti. Veiliä kun hänellä ei ollut, niin ei tiennytäkään, miten ankarasti ensimmäisenä kesänä laihtui, ja kuinka kasvonsa syksyvuoleen olivat melkeen keltaisiksi muuttuneet. Zuhanaakaan ei huolinut hänelle siitä mitään wirkkaa, ja eikä tuo noita paljon hänkään hawainnut; sillä hän katsoi enemmän silmiin, jotka näyttiwät kirffaammin waar ja isommin palawan, kuta enemmän muoto aina kapeni.

Mut toisena, kolmanna ja warsinkin neljantenä vuonna näytti hän jo aiwan toiselta. Posket pyöristyiwät entiselleen: iloa ja ruokaa oli talossa enemmältä. Ankarata työntekoa sitä oli vielä nytkin, waar se ei tuntunut enää niin vaikealta kun ennen.

Vahimmana aikana, jolloin uudispaiikka ei vielä mitään wiljaa antanut, tiesi Zuhana muilla syrjä-keinoilla elatuksensa hankkia. Hän oli harjoittanut kaikellaiseen käsityöhön, nikkaroi, wanutti (sorwasi) ja teki viimein mitä ikänään tahtoi. Talwella, jolloin ulkutoita ei käynyt tekeminen, teeskenteli hän näitä. Ensi talwena käytti tämän taidonsa omain huone- ja työkalujen rakentamiseen: niin että silloin ei vielä kowin paljon woinut tehdä muille, taikka rahan edestä. Waan tulewan vuoden päälle käwi se jo wähitellen aina paremmin. Katri

istui ja keträsi yhdessä nurkassa, ja Juhana hakkasi ja telmi toisessa. Harvoin sattuiwat näillä hetkellä puhumaan; waan Juhana wihelteli vielä, wanhan tapansa jälkeen, työssä ollessaan; ja jos wihellyksensä milloin pysähtymään sattui, niin arwasit Katrin jo heti alkawan rukin polulle jotakuta ruweta hyräilemään. Ja hän taas ei lopettanut ennenkun toisen wihelys alkoi uudestaan, niin että toisen taikka toisen ääni tässä aina oli kuulumassa. Waan kun Juhana milloin meni ulos, niin Katri lausloi itseksään oikein korkealla äänellä pitempiäkin lauluja; ja oli tuolla äänikin mitä kauimmia, waiikka Juhana siit' ei paljon tien-nytkään.

Viiden vuoden kuluttua oli Sorwarilan eukko jo joutunut sille kannalle, että yksi seitsemättääs wuodensa oli loppumaisillaan. Siihen aikaan alkaa ruumis jo ollakin wäsännyt, ken kaiken ikänsä on ahkerasti työtä tehnyt. Katrin ensin herettyä hänen luonasta käymästä, eukko tosin ei mitään ikäwästänsä wirkkanut; waan woimansa wäheni nyt kahta mointaa pikemmin entistään. Puhumista se vielä teki yhtä wilkkaasti ja iloisasti kun ennenkin, ja warsinkin Kauppaturulla istuessaan taikka milloin Putkinotkoon tuli, oli hän ei entisestään muuttunut: mut kotonansa Sorwarilassa ei hänellä enää tahtonut eläminen olla rattoo-

sa. Katrin sisar Niettu koki tosin käydä euk-
koa auttamassa: se teki lauantakiloina yhden
arvon, jonka Katrin ennen oli toimittanut.
Waan kuitenkin tuntui se kokonansa toiselta.
Niettu oli kyllä siellä tyttö, waan Liisa tiesi,
ett' ei se käynyt ja ikävöinyt, niinkun Katri,
hänen poikaansa. Ei se Nietun wika ollut, kun
Liisalla ei enää ollutkaan toista poikaa ikävöi-
tävää; waan olipa se jos mitenkun, niin ei
eukko kuitenkaan hänestä pitänyt niin paljon,
kun Katristansa.

Pari vuotta Katrin muutettua julisti euk-
ko, ei enää jaksawansa Helsingissä usiammin
käydä, kun joka toinen viikko. Tästä oli tul-
la suuri pillla Kauppaturun hawu-kaupalle; sillä
kaiikki älykkäät työkkyrit eivät korwiinsakkaan
ottaneet muita luutia ja wastoja, kun Liisan
tekemiä. Lewottomuus ei tyyntynyt ennen, kun
Liisa keksi sen keinon, että Hewisojalaisilta
ystäviltänsä pyysi Nietun kuormaa kaupunkiin
wiemään, joka lauantaina, jolloin itse ei kyen-
nyt menemään; mut kuitenkin sanomaan, ta-
warata Liisan tekemäksi. Tämä onnistuikin
aiwan hyvästi, ja vieläpä siitä seurasi mui-
takin sangen painawia tapauksia, jotka owat
toiseen kertoelmaan jälkimuistoksi pannut. Sil-
lä Nietusta nousi puhe kaupungissa ja tuli
semmoinen, jot' ei kukaan olisi edeltä käsin ar-
wannut. Waan se ei koske tähän.

Wiidentenä vuonna Zuhanan asetuttua herkesi eukko kokonansa kaupungissa käymästä. Muuanna päivänä tuli hän Putkimotkoon, joka nyt oli aivan toisellaiseksi muuttunut. Uusia peltoja, niittysuikalletta, heuvoista, karjaa, lampaita, sikojia, kanoja, kalampyydöksiä, uuttaruuhia, ja viimein uusia ulkokuoneita iloksi asti katseltuaan, meni eukko tupaan Katrin tyköön, ja pyrki lepäämään, sillä jalat eivät enää tahtoneet kannattaa häntä, sanoi hän, ja tuskin päättänsä jaksoi pystyssä pitää. Wiimeisellä puolivuodella oli pyöryttäjäkin alkanut käydä eukon päälle. Katrilla oli nyt pieni, tuparakennukseen jatkettu kamari: ja tänne, yksinäisimmään ja kauniimpaan nurkkaan teki nyt tilan anopillensa. Siihen painautui eukko maata, eikä nousut enää koskaan tämän maan ilmohin elämään.

Sorwarilan laita tuli nyt toisella tavalla järjestettäväksi. Waan se ei koske tähän, se kuuluu Nietun tapauksiin.

Zuhanan äiti eli, lawallansa lewäen, vielä wiisi vuotta poikansa tykönä. Tällä ajalla alkoi tämä riipiä mökkiläinen aina isompaan ja isompaan laatuun työnsä ja toimensa käyttää. Waan asuinlartanotansa ei vielä nyäissyt; maitaan waan paranteli ja enensi. ”Tupaa en vielä huoli ruweta uudesta rakentamaan”, sanoi hän; siitä olen pään koko lai-

tofselle tekewä. Pellot on ensin kauniit olemat, sitte huoneet kauniit ja viimeiseksi waatteet kauniit". Se oli hänellä sanalaskuna.

Yhdeksäs Luku.

Mökkiläinen on kipiänä. Päiwäläismiehestä Antista.

Tässä tulee nyt kerrottawaksi wälitapaus, joka sattui Putkinotkon Zuhanalle syyspuoleen muuanna vuonna, jolloin Luoja antoi sadetta enemmän kun ihmisistä tuntuikaan kohtuulliselta. Sateen kanssa ilmakein oli kylmä ja kolakka, niin että tupa ei tahtonut lämminnä pysyä, olisippa Katri mitentkin kokenut häntä lämmittää ja liehtoa; sillä sekä owi että ikkunat oliwat hatarat. Kammari, jossa wanha anoppi oli lewolla, näytti wahan paremmin raketulta, waan tarwitsikinhan tuo wanhuudensa ja kiwulaisuuden tähden eukko enemmän lämmintä, jota nyt kuitenkaan ei tahdottu saada.

"Kuules, Zuhana!" sanoi Katri muuanna iltana, puoleksi leikillä, waan puoleksi itkuunkin purskahdamaisillaan, "kowiin olet huono mies, kun märkiä puita waan aina tuot kotiin. Mitenkä minä nyt jaksan liehtoa tulta

näihin tämmöisiin kalikoihin? Puusi ovat niin määrät, että niistä ei valkeata suinkaan synny, sawu waan löyhähtää kullkuuni: minä itken ja muutun sokiaksi ennenkun aika onkaan. Ja eukko rukka tuolla läkähtyy tilallensa, sen saat nähdä. Mene ja, pilko kiviä puita sytykkeiksi!”

Juhana läksi tuwasta sekä suuttuneena että pahvilla mielin: hän oli koko päivän tehnyt työtä sateessa, ja oli nyt märkänä kuin kuitka. Sentähden olikin arvellut leimuawan tulen ääressä saawansa lämmitellä ja waatteitansa kuivata. Oli myöskin Katrin nauhahtawalta suulta ja iloifista filmänteistä palfintoa päivänsä twölle toiwonut. Waan nyt piti hänen taas lähteä: hywin menikin suuttuneella mielellä metsään kuivempia puita hakemaan.

Äkäisesti löikin kirweellänsä puita, koetellakseen, mistä olisi jonkun pihkaisen kuusen taikka kuivettuneen petäjän tawannut. Sillä kotona hänellä ei ollut kalikkaakaan sytykkeiksi kelpaawaa.

Samoin kuin ilo ja kohtuullinen huwitus tekee miehen ymmärtäväiseksi toihinsa, samoin muuttuu hän sopimattomasta ynseydestäkin äkäiseksi ja tulee tawattomasti käyttäymään. Niin tässäkin tapahtui, että Juhana suutuksissaan löi tuhmassi; puutkin olivat sateesta nujakat,

kirves liusui puulta, terä wiuhahti syrjään Zuhanan omaan jalkaan ja purasi siihen syvän haavan, niin että veri tuli huppelehtamalla, ja itse waimoin jaksoi kotiinsa kontata.

Owen awattua löyhästi tihkunen saru hänelle vastaan; ja tuwassa oli niin pimiä, että siitä ei ketaän ihmistä eroittanut, kuuli waan waimonsa tulen tähden riitelewän ja kauluja sinne tänne äkäpäissään heittelewän.

Katri! sanoi Zuhana painuneella äänellä.

”No, joko viimeinkin to’ sait sytykkeitä?”

Katri, tule minua penkille taluttamaan, että saan istua: täst’ en woi askelta ottaa etemmäksi.

”Noh! Kyllähän tässä nyt on aikaa istumaankin. Minun pitää saada tuli palamaan, ennenkun sinä pääset makaamaan. Ompa jotakin! pitääkö minun tässä itsekseni kaiken pöytä tulta liehtoa? Potaatit on vielä keittämättä, eikä tässä saada jumalan jyvää tässä tihkussa keitettyksi”.

Katri, mene siemään kammarin kaapista hynnteli käymään, nyt ei ole enää sen säästämistä. Ota tulukset ja iske walkea, niin näet, ett’ ei minulle riitelemisestä ole mitään apua, kun on syvä haawa oikeassa jalassani.

Tämän kuultuansa säpsähti Katri kun pääskynen sialtaan. Silmän räpäyksessä heitti tulen tuummailemisen silleen, kiisi kammariin,

sai kynttelin kaapista, löi kolmella iskennällä tulen taulaan, sytytti kynttelin ja tuli Juhanaa katsomaan. Siinä muutti kynttelin wasempaan käteensä, talutti oikealla Juhanan lavelle ja sanoi: "istu siihen! woi kiesus, milta sinä näytät! rupea pitkällesi, että saan riisua jalastasi ja katsoa haavaa. Woi herra Jumala, Juhana! miten sinä nyt olet käyttänyt nyt!" Tässä siweli hellä sormin hänen saateesta ja hiestä kastuneelta otsaltaan tukan pois ja pani pään pehmiästi alaista vasten. Juhana näytti kalvealta ja wähällä pyörtävän; waan päättänsä kallistaessaan, awasi ensin silmänsä, wielä kerran Katria katsoakseen. Siinäpä iloistuihin mielensä, kun näki Katrin muodon taas lämpimästä huolempidosta hohotawan: loistihin nuo sen silmät niinkun heidän ensimmäisenä päivänänsä, ja Juhanan rintatäntyi tässä sywästä ja raittiista ilosta. "Se on pikkuinen naarma waan", sanoi nyt. "Waiikka weri juoksee wähän liian pikaiseen — annappa katson — no, ei se ole mitään".

Sisällisestä ilostansa tunsi itsensä niin wirtistyneeksi, että jo woi istuilleenkin nousta lawan laidalle. Katri käwi wettä, paljasti haawan, huuhtoi puhtaaksi werestä, pani raawittua waatteen nukkua päälle, ja solmisi kowasti huiwilla, niin weren wuotamista estääkseen. "Tästä on suoni mennyt poikki", sanoi

hän, formellansa haavaa koetellen. ”Eikä werikään tahdo heretä juoksemasta — voi tofikin Juhana!”

Nyt kuului sisähuoneesta, jossa vanha Liisa lepäsi, poikkinaisen ääni ja kummallinen rywintä. Wähän aikaa koettuansa ääneen päästää huusi hän viimein: ”Lapsset! ette te wertä ymmärrä sulkea: tulkaa tänne, niin minä koetan”.

”Eukko huutaa?” sanoi Katri; ”niin, ja enkä ollutkaan muistaa, minkälainen weren tuffia se on”. Waan naurahtava suunsa muutui taas murheelliseksi, kysyessään: ”wieläkö jaksat niinkään paljoo, kun tästä tuonne sisään käydä, Juhana?” ja katsahiti häneen hellällä murheempidolla.

”Oih!” huo’ahiti Juhana ja nousi seisalleen waseman, terween jalkansa nojaan. Sitte loi kätensä Katrin ympäri, piti siitä kiini, ja alkoi kontata tuwan lattiaa kammarihin, jossa äiti lepäsi.

Eukko nousi pitkältään wointiansa myöten, katsoi haawaan, puisti päättäin ja sanoi, Katriin katsahtaen: ”tämä on sangen waurallinen, tämä haawa. Kyllä weren aina saan taulalla ja ruudilla suljetuksi, waan Juhana tulee kauan olemaan yhdessä kohden, ennenkun haawa paranee kiini. Sinun pitää siewästi hankkiman wiinaa ja ätikkaa, joilla

se pestään ja puhdistetaan, ja saippuata saippua=vedeksi. Sitte pitää sinun kaupungista käymän woidetta — eläpä huoli — niin siinäpä se on; waan ehkämä hänen nimensä paikalla muistan, Katri!”

Enempätä emme huoli kertoimaan kun sen, että Juhana istuihe lawan reunalle, jossa wanha Liisa weren juoksun keinoillansa sukki, ja sitte kapaloi haawan kiini; jolla ajalla Katri tuwassa pukeutui siistiksi, ja laittautui heti menemään howista taikka pappilasta eukon neuwomia lääkityksiä käymään.

Jäähyvästien otettua ja uroa myöten metsän läwitse illan hämärässä käydessään, mietti hän, kumpaanke ennen mennä, pappilaanke, howiinke, waan sanoi sitte itsellensä: ”ei! howiin en kumminkaan lähde, ennen menen pappilaan, waike on wahan pitempikin matka”. Putkinoitkosta on pappilaan hyvä=kin puoli penikulmaa, jos ei enempää. Waan rowastin rouwa oli mitä herttaisimmia, ymmärtäwimmia ja auttawimmia ihmisiä. Suu=rella ilolla ajatteli Katri, astuessaan, tämän rouwan päälle, ja luotti lujasti, sen häntä, jos myöhemminkin tullutta, ystäwällisesti koh=telewan ja tarwittawansa awunkin antawan.

Uivan oikein saikin sen. Katri tuli saatuine lääkityksinensä yöllä kotiin. Paitse ätik=ätätä ja wiinaa, jalan pesemiseksi ja turpoami=

sen estännäksi, oli sieltä saanut riampalsamia-
lin, haawaa woideltaa ja haudottaa. Kuiten-
kin pantiin Zuhana pitkälleen. Seuraavana
päivänä tuli hän pahemmaksi, haawasta al-
koi liikaista märkää ruweta juoksemaan, ja
Katri päätti ei wiinoytelläkseen, waan heti läh-
teä kaupunkiin lääkäritä neuvoja kysymään.
Kyydin sai sillä tavalla, että läksi Nieten sias-
sa luutia wiemään, josta wainwasta Niettu
sai sen päivää olla Putkinotkossa wanhaa
katsomassa ja kipiätä hoitamassa.

Katrille neuwottiin kaupungissa, että hi-
muttaisi pasiliiki-woidetta liinaiselle riewulle, pa-
nisi sen haawalle, sitä puhdistaa'kseen, ja sitte
reijan walkealla loastarilla (häht-loastarilla)
kiinittäisi: myöskin oli jalka lastoilla käärittä-
wä ja teloitettawa, josta reikä pikemmin me-
nisi kiini, jos waikka suonikin wielä olisi sat-
tunut katkiamaan. Se oli hywä, ajatteli
Katri, nykistäytyi lääkärielle kauniisti ja kiit-
ti; jossa näyttikin niin siewältä, ett' ei mi-
tään tarwinnut maksaa. Kewyhemmällä mie-
lellä läksi sitten iltapuoleen kaupungista, ja
koetteli aina wahan wäliä taskuansa, wieläkö
woide ja loastari olisi tallella, joten onneksi o-
liwatkin. Mut waikka Katri kyllä luotti Zu-
malaan, Zuhanasta wielä miehen tulewan,
mietti hän kuitenkin ja arweli ajaessaan, mi-
ten syystyöt oliwat Zuhanan woimattomana

ollessa parhaiten tehtävät. Sillä ei mikään saanut taukohtua. ”Minun pitää muutamiksi päiviäsi palkkaaman itselleni päivälaisen”, sanoi hän viimein itselleen. Waan sit’ ei Zuhana saa mitään tiedä, ett’ ei innossaan hypäisi itse wetämään, kyntämään ja hakkaaman, ennenkun jalkansa saapi terveeksi: siitä tulisi hän paljoa paremmaksi waan ja me joutuisimme kokonaan rappiolle”.

Nyt ajoi taas wahan aikaa ja arveli, kuinka sen päivälaisen pitää ja palkita woisi. ”Se tulee kalliiksi!” sanoi hän, katsahti sangen surullisesti metsään, jonka läpi kulki, ja löi hiljaa helähytti hevoista lautaiselle, pikemmin kotia joutuakseen.

”Niin! niin sen asian pitää käymään —” wirkahti sitte wahan ajan kuluttua puolella äänellä. ”Kyllähän siitä arvelin saada kuto mastani kankaasta itselleni ja Zuhanalle waatteet, joilla to’ olisi syntynyt kirkossa istua; waan siitä wahan, sen myön. Parempi on kumminkin, että mökki saadaan syksyyn asti hywin hoidetuksi, niin on siitä kewaällä enemmän iloa. Sempä tähden otankin Suoperän Antin kasakaksi, se on nuori, riipiä poika, eikä juonnittele ruoasta. ”Kas niin, wanhan Lii-san ruuna, juokseppas nyt kiireemmin!” sanoi hän iloisesti, ja katsoi luottawilla silmillä kahta harmaata pilven sykkyrää, jotka aiwan nyt

oliwat hajoamaisillaan. ”Hei, ruunaseni, koe nyt rientää, niin saat kakkaran leipää, kun pääsemme kotiin”.

Kaikki meni niinkun mennäkin piti. Juhana oli aikansa kipiänä ja parani viimein aivan terveeksi. Suoperän Antti teki sill’ aikaa Putkinotkon töitä niin riipiästi, ett’ ei mitään tekemättä jäänyt. Hän oli wanha tuttu ja lasna sekä Juhanan että Katrin kanssa yhdessä kaswanut, sillä Suoperään ei ole niin erinomaista pitkää matkaa Hervoisojalta ja Sorwarilasta. Helposti oli Putkinotkon emännän kanssa sopinut palkasta, jonka tuli saamaan puinnan aikana. Rahojen siaan katsoivat soveliammaksi, hänen itsensä koko kangas ottaa, niin pääsi Katri sen myönnästä vapaaksi.

Nytp’ ei koko tästä välitapauksesta enää olekaan mitään muuta muistutettavaa, kun se waan, että sen päivän iltana, jolloin Antti teki viimeisen työnsä ja mökkiläisen waimo toi hänelle waatteen, hän sanoi: ”Kiitoksia paljon, hyvä Katri. Sen tiedätte niin hyvin te kun Juhanaakin, että minä olen teidät wanhuudesta tuntenut ja woin muutaman viikon ilman edestäkin teille työtä tehdä, sillä en minä vielä toki periköyhä ole. Pitäkää itse waatteenne: siitä tulee minullinkin huwitus ja kunnia, kun näen teidän kirkossa istuvan”.

Katri katsoi hänen silmiinsä vähän aikaa, ja terävämmin kun muuten oli tapansa. ”Antti!” sanoi hän lopuksi, ”tätä hyvätekoasi et ole tyhjiään tekemä. Minä tiedän, kuinka sinun ja sisareni Nietun väli on, ja hänelle olen minä edestäsi puhuva. Sillä nyt minä vasta sinun oikein tunnen, Antti: ja ole waikutettu, ett’ et Sorwarilassta turhaan tee työtä. Vielä se pitää sinusta paljonkin, Niettu, waikka on vähän ynsiällainen; ja minun asiani on, teidän keskenänne kaikki taas hyvälle jättelle saattaa”.

Tässä pyyhkäisi Antti oikein iloiselle katsanteella pitkän, ruskiällaisen tuffansa korvallisen taakse. Waan mitä tästä muuta sitte seurasi, sen jätämme silleen, meidän tarinaan kun ei ole kuuluvaa.

Kymmenes Luku.

Uudispaikan parantaminen loppuu; ja kuinka vanha Liisa kuolee.

Lähelle kymmenen vuotta oli nyt kulunut, ja sillä ajalla oli Katri saanut kaksi lasta. Näihen kanssappa se Liisa mummokin wietti aikansa, hän kun ei woinut lawaltansa hiewahtaa, ja ne taas niin mielellään seisoiwat

tai istuivat lawan wieresä. Eukko sai olla kielessä, ja Jumala oli niinkin armollinen, että antoi hänen silmäinsä vielä nähdä: siis oli eukon viimeinen, ainoa ja suurin huwitus se, että alkoi siemiä lapsellapsiansa tawaamaan ja sisästä lukemaan opettaa. Ne oli poikia kumpainkin: yksi kuuden, toinen wiiden vuoden wanha. Ne olivat aiwan Katrin näköisiä; waiikka Katri aina niitä Juhanan näköisiksi kiwen kowaan wäitti. Ja niin ne olivatkin; sillä Juhana ja Katri olivat toisensa näköisiä.

Kun wanhemmilla ei ollut paljon aikaa tuwasä olla, niin olivat lapsellapset eukolla ainoana kumppalina; ja niiden piti aina hänelle kertaaman, mitä isä ja äiti oli tekemässä. Sillä mummo tahtoi kaikki tietä, mitä uudispaiikalla tehtiin, ja poikain piti siitä tarkka tieto hänelle tuoman. Jos pelloilla taikka niityillä mitä tehtiin, jota hän ei mielestään myötyttänyt, niin ilmoitti se aina ajatuksensa Juhanalle ja Katrille, ja se tapahtui lasten kautta.

”Mitä isä tänä päivänä tekee, Jusu?” sanoi hän wanhemmalle pojalle muuanna päivänä Kesäkuun lopulla.

Se punaa uutta narvettaa, mummo.

”Lystihän olisi tiedä, tokko tuo tuota oikein ymmärtää?” lausui eukko itselleen, painaen wasemman korwansa päänalaselle. ”Se on

varmaan unhottanut panna wihtrillia sekaan. Mene, kysy isältä, tokko se on punamaaliinsa wihtrillia pannut, Jusu! waan joutu heti takasi". — Täll' aikaa sai Petu seista ja lukea lawan kupeella.

Uiwampa oikein menikin Jusu uudelle lääwälle, ja kantoi mummon terwenksen isällensä. Tämä naurhti ja otti lakkaristansa sämpylän, jonka viime matkaltansa oli kaupungista tuonut. "Mene nyt mummon luokse, Jusu, kiitä häntä muistutuksesta, ja anna tämä hänelle".

Kuinka terwetullut eikö Jusu ollut? Sokuriseipä ja sämpylät oli Piisasta aina hywälle tuntuneet. "Woi sitä Juhanaa, kun se aina kaupungissa käydessään minut muistaa!" sanoi eukko itselleen, imi sämpylää, ja wihtrilli juohtui kokonaan mielestänsä. Sämpylän syötynä muisti kuitenkin punaamisen ja sanoi: "Tokkos taidat sanoa, Jusu, mintähden isä maalaa kaikki muut huoneet, weräjät ja aiteet, waan tämä hökkeli, jossa asumme, on kehnoin, ja tätä ei kuitenkaan punaa?"

Jusu seisoi siinä ja nykki peitettä. Wähän ajan kuluttua wastasi hän: kyllä minä sen tiedän. Isä aikoo tämän kartanon maahan purkaa, ennenkun häntä punaamaan rupeaa.

"Wai niin; se arwelee tehdä uuden tu-

paſartanon? Siinä tuwaſſa minä en koſ-
kaan lämmittele, Jusu. Tämä wanha ma-
ja ja minä, me rewitään yhden ajoin, Jusu-
rukka”.

Poika ei ymmärtänyt eukon ajatuksia.
Waan toſi tuo olikin, että kaisen muun niin
uudeksi, ſiiſtiksi ja kauniiksi ſaatua, tuparaken-
nus lahonneen ja harmaan karwanſa tähden
näytti niiden rinnalla ſangen oudolta. ”Sen
otan minä wiimeiseksi käſilleni: ſaas nähdä,
tökko tänä vuonna kerittäneenkään niin loitok-
ſi”, ſanoi Juhana aina.

Katri iſtui joka pyhäpäivän aamusta il-
taan anoppinſa luona. Juhana käwi ſiellä
waan jälkeen puolempäivän, ſillä edellä puo-
lempäivän oli aina kirkossa. Kyläjään hä-
neltä kysyessä Katria, joka muulloin aina oli
kaiſkein hempuna ollut, waſtaſi hän: ſe pitää
nyt jumalampalvelua kotona ſen aikaa”.

Tämä hänen jumalampalvelunſa ei kui-
tenkaan ollut muuta, kun eukon hellä hoitele-
minen. Toſin lukiſin aina pyhinä euſolle ne
wirret ja ewankeliumit, joita tämä enimmäin
rakasti; waan kuulo alkoi tällä wuodella eu-
ſolta jo min kadota, että tällä tavalla ei e-
nää woinut Jumalan ſanaa käſittää. Sil-
mänsä waan katſoiwat wielä kirkkaasti ja ſel-
wästi Katriin, hänen rakkaimpaan katſotta-

waansa, ja lapsiin, jotka sitte olivat parhaimmat hellittävänsä.

Sunnuntai-iltana tuli Zuhana aina seuran lisäksi, ja palkollinen piika, jonka tänä vuonna oli ottanut itselleen. Nähdessään näin paljon kun kuusi henkeä ko'ossa, ei eukko toisinaan tahtonutkaan pyhäksi päivää muistaa, mut luuli waan olevansa Kauppaturulla myömsä. Muistinsa ja ymmärryksiin wäheniwät päivä päivästä. Muuanna sunnuntaina sattui jo niinkin käymään, että nosti wasemman kätensä ylös, piti sitä luutana, tarjosi Katriille kaupaksi kolmesta kopeekasta, ja lisäsi: "kuusi siitä oikeutta myöten oli pyhettäwä, waan se on niin kuiwettunut, että menekään puolesta hinnasta". Nämä sanat peljästyttiwät Katria; ne kuuluiwat kamaloilta, ja hänelle alkoi käydä aawistuksia päälle. Waan Zuhana otti tämän kolmesta kopeekasta tarjotun käden kiini, ja suuteli sitä: se oli ensimmäinen ja viimeinen kerta, jolloin muuskuusi waimon kättä, jota talompoikenen miesmuutoin ei koskaan teekkään.

Zuhana oli nyt jo sille kannalle joutunut, että metsään oli hirsiä kaatanut uudeksi tuparakennukseksi, josta päätteen ja kaunistuksen kaikelle uudispaikan päälle pannullensa työlle aikoi tehdä. Ujatuksissaan kulki hän asian läpi, kuinka kaikki rakennettaman ja laitettaman

piti. Suuri tupa, warsinainen keittohuone ja kaksi kammaria, siihen korkia lakka lisäksi, ja ehkä lakka-kammarikin, jos jaksaisi: ne hän arvveli rakentaa. Seinäpeitteistä (tapeettiloisista) ensin ei ollut milläänkään, vaan ulkopuolelta keltaisella maalaamisen päätti aiwan wakarasti. Viime wuodella oli hänelle erinainen mieli päähän astunut, kaikkea kalujaan maalata ja koristella. Ulkokuoneiden terwaamisen ja punaamisen teki tosin hyödynkin wuoksi, niitä lahoamasta estääkseen; mut lieneepähän ollutkin miten hyvänsä, vaan hänen askareihinsa näkyi nyt siistiyden ja kauneuden halu enemmän ja enemmän pyrkiytyvän. Se tuli isoksi osaksi siitäkin syystä, että Katri piti niin paljon siwistä siististä huoneista, seinistä, astioista ja muista huoneenkaluista. Sentähden olikin Juhana wähällä seinäpeitteekin kaupungista huoneihinsa hankkia.

Tämän tuparakennuksen walmistannaksien si Juhana, min itänään wään kerkisi, ja oli niin pitkälle joutunut, että jo piilusi pihallansa hirsiä rakennuksen seiniksi. Työtä tehdessä juohtuu jotakin mieleen; ja niin Juhannankin mielitse yksi ai'e toisensa perästä kulki. Waan rakkain mietteensä oli kuitenkin se, miten ajatuksissaan jo näki itsensä tuolia nikkaroivan, pöytä, penkkiä ja kaappia uusiin huoneihinsa teeskentelewän. Tuolit ja penkit näki

siinä edessään ruohompäisinä, kaapin ja pöydät sinisinä. Maalia ja pyyhintä taisi itse käyttää: ”waan”, lisäsi hän, ”jos Helsingistä kiskällinkin kävisin näitä taitteja kunnon tavalla maalaamaan, niin eihän tuo niin koko maailmata yhdeltä kerralta tekisi? Kenties ehkä itsetuhratesani pilaan koko työn: teenpä maari olkoon sen, kun teenkin! mikä siitä on, jos parhas työni menee pilalle?”

Wanha Liisa, joka selwempinä hetkinään mielellänsä vielä tahtoi tietä, mitä uudispäällä tapahtui ja tehtiin, sai muuanna lauanta-iltana pojilta kuulla, että Juhamalla jo oli hirret uudeksi rakennukseeseen kotonä, ja että hän jo oli niistä wiestelemään ruwennut. ”Wai niin — sanoi eukko huo’aten — kuitenkun kerywesti huo’aten — ”wai jo se asia on sille kannalle joutunut? nyt ei siis mikään enää woi auttaa wanhan tuwan purkamista. Niin se on. Tapahtukoon Herran Sebaotin tahto korkeudessa, niinkun Kuningas Sawetti sano: nyt on uudet wastat lakaisemassa, wanhat tulehen tungettawat”. Katri istui laman wieressä ja itki; sillä nämä sanat käwiwät hänestä karwaasti. Khyneleistaän tipahti muuan eukon kaswolle. Tämä ei nähnyt enää, waan säpsähti paikaltaan ja lausui: ”Sinäkö siin olet, Katri, wieressäni? woi, jos vielä kerran, ennen kuoltuani, saisin metsän wirwoitta-

waa hajua nautita! anna, Katri kulta, minulle wahan wereksiä haruja haistellakseni!” Katri toi niitä eufolle. Zuhana ja lapset tulivat keralla, sillä he olivat kuulleet ääntämissen. Harujen hajusta wirkeni eufon henki yht’äkkiä ja viimeisen kerran. Hän nousi puoleksi istuilleen, liikisti notkeata, firkaasta harun oksaa molemmin käsin ja hengitti sen tuoksua nähtävällä suloisella tunteella: silmät aukesivat firikkaasti ja pikaisesti palawina. Hän sanoi: ”Sinä, Jumalani! armaitse minua, joka olen kuiwettunut harun oksa, ja salli minun uudeksi taimeksi armowaltakuntasi portin etehen muuttaa”. Sitte raukesi takaisi tilallensa ja kuoli. Waan lapset sanoivat: ”Kas, kunka mummon posket paistaa!”

Sotamiehen Sormet.

(Ruotsista suomennettu Tarina.)

Nemolahen tappelussa (27 p. Huhtikuuta w. 1808) oli tyhinkuula kakkasut eräältä Suomalaiselta sotamieheltä kaikki oikean käden sormet, niin että waan pienet sipaleet pidättivät ne kädessänsä.

Sotamiesi lähetettiin Dulun Sairashuoneesen muiden rikottuin kanssa. Waan tämä esimiestensä päätös oli sotamiehestämme aiwan mitätön muka näin vähäpätösestä asiasta kuin wiidestä sormesta. Läksi kuitenkin kaupunkiin, ja kuin sinne tultuansa sattui kulkemaan Apteekin sivutse, astui hän sinne sille. Täällä osotti hän rikotun kätensä ja löi sen kauppayöhtään, hämmästyksestä waalistuneen Vääkäyttäjän eteen. Aiwan tylysti anoi hän siltä ”wähä laasteria nykyään ihan kelwottomille sormillensa”. Vääkäyttäjä käski häntä kaikeimmokomin jouduttauda jonkun Leikeparantajan luokse kipiällä kädellänsä: ”sillä laasteri ei kelpaa noin kauhiaan haawaan”, sanoi tämä.

”No, kaikki muuta!” vastasi sotamiesi vetäen vasemmalla kädellänsä tupestaan terävän puikon, jolla yht’äkkiä katkasi ammutut sormensa. ”Hyvästi nyt!” sanoi hän sitten, aikoen lähteä pois. Mut Väikyttäjä huusi kiivaasti hänelle wiedä muassaan edes sormensa, ja ehätti paikalla sitomaan särettyä kättä, paraitse kuin taitoi.

Sotamiesi ei ollut asiasta milläänkään, sanoihan waan nauraen: ”Nyt tuot’ en kelpaa muuksi kuin Urkuinpolkiaksi”.

1871
The first of the year
was a very successful one
and the business was
very brisk. The
profits were very
large and the
expenses were
very small. The
year was a very
profitable one
and the business
was very successful.

Kertoelma Porrassalmen tappelusta.

Miehündellä sotia käydään,
Waan ei wä'en paljoudella.

Sunnuntai, 13 päivä Kesä-kuuta vuonna 1789, oli jo alullansa. Aurinko pilkkutti Saiman itä-rannalla, kaswojansa kuvaillen tyneessä weden pinnassa. Linnut wisertelivät aamu-wirsiänsä Enolahden niemikkeillä. Kaik-ki ilmoitti lempeä ja rakkautta. Kuka siis luuli niin ihanan ja kauniin aamun olewan määrätyn tappelu-päiväksi? Kuka usko weden Porrassalmessa, joka nyt anvingon säteiltä kullattiin, vielä samana päivänä punattawan veri-punaiseksi? Mutta niin kuitenkin käwi; sillä ihminen ei katso luonnon kauneuteen, pillojansa tehdesään. Tappelu oli jo tarjona, sota syttynä Sawossa. Mutta ennenkuin ker-toilemme tään-päiväisiä retkiä, tahdomme myös

mainita muutamia sanoja edellisten päivien, tähän koskevista, asioista.

Kyyrön kylässä Kristiinan pitäjässä oli raja-wahtina 400 miestä Porin ja Savon rykmenttilöistä, Majuorien von Knorringin ja Stichtin komennon alla. Tätä raja-wahtia vastaan riensi äkkiä perjantai-aamuna, 11 p. Kesäkuuta, suuri joukko wihollisia, joita sanotaan olleen 5000 miestä. Heillä oli myös 4 järeätä tykkiä; Suomalaisilla ainoastaan 2, nekin waan 3 leiwiskäisiä ja joista wiholliset, jo ensimmäisillä lauwastuksillaan, rikkovat toisen. Hammastys pääsi kohta walloilleen ja kaikki läksivät pakoon. Niin muodoin pelastivat henkensä ja tulivat, iltapuolella ja yöllä, 300 miehen paikoilla Mikkeliin yhdellä lipulla ja tykillä. Kyyrön sota-joukosta kaimattiin nyt ainoastaan 100 henkeä, joista 43 sota-miestä, molemmat majuorit ja 5 muita upsiera otettiin wangiksi. Muut makasivat kuolleina tahi kowasti haarwoitettuna. Tämä tappelu oli kestänyt 5 tuntia, kello puoli kuudesta aamulla aina kello puoliväliin 11 päivällä.

Tappelun woitettuaansa riensivät Wenäläiset, keski päivällä, Kristiinan kirkolle, johon lewittivät leirinsä, odottain vielä jälellä olevia sota-joukkojansa. Täällä nyt wuorokauden lewättyänsä, alkoi koko Wenäjän wäestö, 6000 miehen pakulta, lauwantai-iltana,

12 päivänä mainittua Kesä-kuuta, marssia Mikkelin kohden. Mutta täälläpä heitä koh- tasi kovempi onni, kuin toisessa päivänä Ryy- rössä.

Ewesti von Stedingk, Savon sota-jou- kon ylimmäinen pää-mies, oli tätä ennen men- nyt Kantasalmelle; mutta, Ryyrön wahingon kuultuansa, kiiruhti hän takasin Mikkelin. Täällä oli Leislahden *) Ewest-luutnantti Aa- to Aminoff sillä ajalla pitänyt komentoa ja jo perjantai-iltana marssinut miehineen Porras- salmen sillalle, kolmet Ruotsin wirstaa Mikke- lin kirkolta. Tässä paikassa oli niin sowelias wihollisia wastustaa, että Wisulahden **) an- kara Majuori Brjō Jägerhorn, joka oli Ami- noffin apuna, ei sanonut tästä luopuwansa, waihl' ei hänellä oisi enemmän kuin neljä mies- tä puolellaan. Lauwantaina, ennen puolta päi- wää, tuli myös Ewesti Gripenberg joukkoneen — pataljuona Porilaisia ja 60 Uuden-maan rakuunoita — jotka päivää sitä ennen olivat lähteneet Lahden moisiossa Mäntyharjun pi- täjässä. Kun Ryyröstä pelastettu sota-wäki wähitellen alkoi kokoontua Porrassalmelle, nousi koko, tappeluun kelpaawa, wä'estö 400 miehen

*) Leislahti on Ewest-luutnantin Puustelli Kantasalmen pitä- jässä.

**) Tämä oli hänen moisiossa Mikkelin pitäjässä.

paikoille, jotka Ewesti von Stedingk, ilta-puol-
la päiväa palattuaan, otti komenton sa alle.
Pohjalaisille oli myös laitettu sana; mutta o-
livat vielä, jo mainitun, Lahden howin tuolla
puolla. Heinolasta niin ikään odotettiin kuus-
leiwiskäisiä tykkiä; mutta niitä ei ollut toivo-
minenkaan ennen kuin wuorokauden kuluttua.
Muut, Stedingkin komennon alaiset, olivat
osittain Puumalassa, Sulkawalla ja Ranta-
salmella sen matkan päässä, että, jos heitä
siellä ei olisikaan tarvittu, niin eivät kuiten-
kaan olisi tähän hätään ennättäneet. Tuuma
siis tuli säilyttää Porrassalmea niin kauwan
kuin mahdollinen oli.

Kattein Aldercreutz, seurattu 50-tä Uu-
denmaan rakuunalta, ja Luutnantti Gripen-
berg 30-nen miehen kanssa Porin jalka-wäkeä,
läksivät niinmuodoin sunnuntai-aattona Sock-
kalan kylään, puoli penikulmaa Porrassalmel-
ta, wihollisten retkiä tiedustelemaan ja heitä
wastustelemaan. Kello 8 paikoilla iltasella
tuli sanoma Porrassalmelle, että Sockkalassa
meteliä jo alotettiin. Urun täältä saatuaan
pitelivät Aldercreutz ja Gripenberg puoliaan
Wenäläisiä vastaan Sockkalassa kokonaista
kolme tuntia; mutta kellon 11-ta lyödessä
tähtyivät wiimen kääntyä takasin Porrassal-
melle.

Eäälläpä wasta puuha syntyi: ei nyt jou-

dettu pyhää pitämään; mutta siltaa revittiin, jalka-wäkeä pantiin sillan korwalle seisomaan, kaksi pientä tykkiä, — joista toinen tuskin oli tykiksi sanottawa, — asetettiin sillan yläpuolella olewalle mä'en kulkulalle, niin että taisi-
 wat, omia miehiä wahingoittamata, surman wiskata wihollisille. Näin warustetut eivät kauwan tarwinneet odottaa wihollisiansa, ennenkuin jo kello 2 paikoilla näkivät marssi-
 wan pitkin kangasta. Nöyvä ankara alkoi työ, metelikin merkittäwä. Wenäläiset lewittiivät ympäri keta ja, waikka heitä joukottain kaadettiin tykki-haulilla, niin istuttiivat kuitenkin tykkinsä kahdelle mä'en kulkulalle salmen etelä puolella, joista nyt pyhä-aamua alottiwat kauhialla tykin jyrinällä. Tätä hirmuista ampumista wastasiwat Suomalaiset wointiansa myöten. Tykkien pauhatesa kumminkin puolin, riensiwät Wenäjän jääkärit aina salmelle asti ja siinä koittelivat pysyhyänsä Sawon jääkärien kanssa. Mutta kuin ei tästä talkunasta tointa tullut, niin karäsiwat Wenäjän wiiksi-huulet (Granadierit) wäki-rynnäköllä sillan yli — waikka se oli jo puoleksi revitty — ja aikoiwat notkoa myöten maantien siwute päästä Suomalai-
 sten taka puolelle. Mutta Suomen jalka-wäki riensiwät wäl-painetissa heidän vastaan, eiwätkä sittenkään kääntyneet takasin, ennenkuin pää-mies, kaksi muuta up-

sieria ja 180 sota-miestä oli kaatuneet. Tämän seikan päätettyä ampuivat taas molemmin puolin tykki-niekat ja jääkärit aina kello 11 asti, jolloin Venäläiset uudestaan koittelivat saada Suomen poikia painumaan ja olivatkin tällä kerralla niin onnelliset, että meidän miehet, uupuneet, alamieliset ja luullen kaiken rinnustelemisen turhaaksi, alkoivat hujahajan wetäidä takaperin; mutta Majuori Jägerhorn, tämän havattuansa, huusi heille: "elös menke! viholliset kääntyvät jo takasin; joutukee heitä ajamaan ja ryöstämään!" ja sai niin muodoin tällä waleellansa heidät kääntäneeksi, jotka nyt sillä innolla wiskaisiivat wäl-painetissa vihollistensa päälle, että ne, kummastellen tätä äkkiä kääntymistä, täytyivät wahingolla wetäidä takasin ja heittää kaikki voitettut etunsa. Niin jäi tämänkin toisen seikan perästä taas kaikki entiselleen. Lähes kymmenen tuntia oli jo tuimasti tapeltu, eikä voittoa ollut kummallakaan puolella, ei kämmentään alaa. Mutta jättäkäämpä nyt nämä tänne ampumaan ja luokaamme silmämme toisapain.

Sill' aikaa, kuin Porrassalmella näin rehmettiin, istuivat kaikki Mikkelin naiset itkiäruifuttain Kellokallion kuffulalla: waimot walittivat miehiänsä, tytöt surkuttelivat sulhojansa, mikä poikoansa polotti, kuka woivo weikkoan-

sa. Kullalta kuultawat ja hopealta hohtawat sota-apulaiset (Adjutantit) lohduttivat kuitenkkin, asioillaan ajellessaan, näitä itkewiä waimo-parvoja, sanoen Wenäläisten ei pääsewän salmen yli; waikka kohta itse wielä epäilivät, jos heidän ennustuksensa piti todeksi käymän. Mutta wiimen tuli kuitenkkin se apu, jota jo pitkällä silmällä oliwat odottaneet. Jollolla silmäilivät nyt naiset wuoren kukkanalta, kuinka, sota-apulaisten mentyä, uutta sota-wäkeä, laulain ja täydellä soitolla marsitettiin sota-tantereelle. Ensistään tuli Kattein Belang neljällä tykillä *), sitten 200 Porin waramiehiä ja wiimen Pohjalaisten rykmentti, 700 miestä, jotka oliwat wuorokauteen marsisineet kuus penikulmaa ja tappeluun ehtiäksensä juosseet melkeen koko wiimesen penikulman. Tämä

*) Näistä sanotaan yhden olleen niin mahottoman suuren, että se 12 hevoselta wedettiin, jotka kuitenkkin Mikkeliiin päästyänsä, uupuiwat, eikä löytynyt koko kylässä toisia hevosia, jotka oisi tainneet saattaa tuli-putken sota-kentälle; sillä ihmiset oliwat, wihollisia pelätesä, ajaneet karjansa ja wieneet kaiken tawaransa sydän-maille. Wiimen lyötiin Ewesti Stedingkin waunu-hewoset waljaisiin tykin eteen, jotka rentonaan wiivät tämän wiimesen markan, niin että talonpoikainen kensa, joka tahtoo kaikissa asioissa nähdä luonnotointa vaikutusta, sanoiwat tästä kummasta: "Kyllä sillä oli oma wiemä-miehensä, kuinka muuten kaksi hevosia — waikka kohta wauraampia — oisivat woineet sen matkaan saattaa, mikä ei syntynyt kahdelta toista-kymmeneltä?"

Kauwan toivottu avu sattui Porrassalmelle
wasta kello neljä iltasella.

Nytpä wasta uudet puuhat suntyivät;
sillä tätä ennen oliwat ampu-warat jo niin
wähässä, että sota-miehet sanotaan rakkineen
waatteistaan nappia, joita luodin asemista
työnswät pysyivät piippuun. Ensi laukasulla
ammuttiin kumoon Wenäläisten tykki-asetu-
set, sitten alettiin tykki-haulilla pyyhkiä kangas-
ta, jota lakkaamata tehtiin aina kello seitse-
mään asti iltasella, jolloin wiholliset, jotka
oliwat menettäneet kaiken ampu-waransa, al-
kewat wetäidä takasin Kristiinaan. Vielä
sanotaan, jos niin tosi lienee, Ewesti Ste-
dingin, Wenäjän pää-wäestön (armean) men-
tyä, karanneen viimeisten niskaan ja niiltä
ryöstäneen kaikki ruuti- ja ruoka-waunut ja
monta miestä. Nyt oisivat Wenäläiset ol-
leet ajettawat tiehensä aina rajan yli; mut-
ta siihen ei ylöttäneet Suomalai-
sten woimat, sillä niinkuin Ewesti Stedingk,
Kuninkaalle Kustawi III-le annetus-
sa tiedossaan, tästä asiasta kertoilee,
niin oliwat moniaat hänen sota-
joukostaan wuorokauteen matkustaneet
6 penikulmaa, toiset taas eivät olleet
filmänstä ummistaneet eikä ruuwan-
murua maistaneet kahteen wuorokau-
teen. Tämä ihmeellinen tap-
pelu oli niin muodoin kestänyt lakkaamata 17

tuntia: se pisin aika kuin yhtähaavaa taide-
taan tapella.

Benäläisillä oli tässä tappelussa viis
Kentraalia nimittäin: Michelson, Kau-
tenfelt, Bergman, Kasakkoin päämies De-
nisow ja entinen Suomen Ewesti Sprengt-
porten, joista Bergman ja Denisow wä-
hä haavoitettiin, mutta Sprengporten *)
pahasti; sillä häntä ammuttiin kolmesta ko-
hin. Muuten kadottivat yleesen 900 henkeä,
joista 42 sota-miestä ja 2 upsiera haavoitet-
tuna otettiin wangiksi.

Suomalaisten puolella oli wahinko myös
walitettava, 4 upsiera ja 32 sota-miestä ma-
kasivat kuolleena tantereella. Haavoitetut o-

*) Hänen kaatumista kertoileewat näin: Kuultua hänen bewosen-
sa selässä äriwän komentoa miehillensä, sanotaan Ewesti-
luutnantti Aminoffin kysyneen jääkäriksiltään, tokko tunsiwat
äänen. Siihen wastattuaan, äänen olewan hoviinkin tutun
ja ennen kuultun, ojensi wanha jääkäri pyssynsä ja Spreng-
porten kaatui. Siinä nyt makasi se mainio mies, kahden
waltakunnan palvelia, kuolemaisillaan. Satoja ja tuhansia-
kin luwattiin hänen pojaltaan sille, joka oisi woinnut saattaa
isänsä pois wihollisten luotien alta; mutta ei hywälle aikaa
lukaan tahtonut ruweta siihen tuumaan. Wiimen sai hän
kuitenkin miehen, joka hänen kanssa hirwisi saattaa ukko
Sprengportin sotakentalta. Porrasalmelta wiettiin se
haavoitettu pää-mies Naahelinnan Ewestin-puustellin. Kuin
Jääkäri etsi luotia sen ohemmilta, niin sanotaan hänen löytä-
neen sieltä Sawon jääkäri-rykmentin napin, josta Sprengt-
porten oli sanonut: "Omat koirat puriwat", miistutellen
sillä ennen olleensa Sawon sota-joukon päämiehenä.

liwat paitsi 130 sota-miestä ja 4 alaisempaa upsiera, seuraavaiset pää-upsierit: wanh Ewesti Gripenberg, Majuorit Eigerstedt ja Pistolefors, ja Kattein von Dobeln *).

Tästä tappelusta lausuu yksi sen-aikainen sota-wirkamies seuraawalla tawalla. ”Se on tosi, että koko meteli on kummanlainen ja että se sadan vuoden perästä warmaankin pidetään kaskuna. Että 400 miehellä ajaa liksellen 6000 miestä pakoon, että ampuu, haavoittaa ja wangita 900, ja että vielä ryöstää kuin pakeneva wäestö on wähemmittäin kymmenen kertaa suurempi: kas siihen tarwi-taan sekä Stedingk kaskiaksi että Suomalainen sota-joukko kaskettawaksi!”.

Kuninkaalta sai Ewesti von Stedingk Miekän-tähdestön suuren ristin, jota seurasi 1000 Riksiä wuotifena pensionina; ja oli hän ensimmäinen maa-wä’estönsä, joka sai tämän kunnian: Kuninkaan oma weli, Herttua Kaarlo, meri-wä’en pää-mies, oli kaiikkiin ensimmäi-

*) Tästä mainiolta sankarilta meni tässä tappelussa pää-kallo halki, jonka tähden hän aina tään jälkeen piti rauta-pannan päänsä ympärillä. Kentraalina tappeli hän yhtä ankarasti vielä viimeisessäkin sodassa, jonka päätettyä hän Ruotsin maalla piti kiitos-puheen Suomen sota-wäelle, ja on tämä hänen puhensa aina olewa esi-kuwana puheliaisuudelle.

nen. Paitsi sitä sai hän myös seuraavaisen kirjjan wälleen lu'ettawaksi:

”Wapa-sukunen Herra Ewesti Stedingk! Teidän ilmoituksistanne (rapport) olemme saaneet tiedon siitä kuuluisasta tappelusta, kun teidän wiisautenne ja urhollisuutenne on voitannut wihollisten yli, niin myös, teidän fommennon alla olewaisten Upsierien ja Sotamiesten uskalluksesta ja ahkeruudesta. Niissä retkissä olemme tunnustelleet sen wispittömän kansan omaisuuksia, joka muinon *) saatti nimensä kunnioitettawaksi ja peljättäwäksi yli koko Euroopan; ja kuin Me näemme ne mainiot urholliset kätökset uudistettuna heidän perillisiltään, on Meidän kalliin welwollisuutemme heille todistaa kunnioittamistamme ja kiitollisuuttamme. Me annamme Teidän ilmoittaa, puolestamme, heille nämät aatoksemme, ja olemme wakuutetut, näiden toistimien olewan heille sitä rakkaammat, kuin ne ilmoitetaan heidän omalta pää-mieheltään, joka on itse ansainnut suurimman kiitoksen. Niin pi’an, kuin olemme saaneet tähdellisen kertoilemisen jokaisen ansiosista, on meillä huoli pidettävä hyvätahtoisuutemme osottamisesta. Tällä kerralla lah-

*) Näillä sanoilla Kuningas warmaankin tarkoittaa Saksan Kolm-kymmen wuotista sotaa, jossa Suomalaiset miehuudellaan iknuustiwat nimensä.

joitamme Teille yhden raha-summan Sotamiehille ja Kersanttiloille jaettawaksi ja jättämme Teidät Jumalalle kaikki-waltiaalle, j. n. e.”

**Matin ja hänen naapurinsa keskustelu-
teluus matkustajain kulettamisesta.**

Hyvä ilta, sanoi Olli, tultuansa hämärässä Matin tupaan iltahetkeä kuluttamaan; paljon terveyksiä maantien varrella asuivilta ystäväil-
täis, jotka terveinä eläävät ja siivolla oles-
kelevät, kulin tilaisuudensa jälkeen.

Suurimmat kiitokset hyvistä sanomis-
tais; istu puulle, naapurini! vastasi Matti.
Kaikki taitaa olla entisellään? Kyyhittäväät war-
maan rähisevät niinkuin ennen, jos ei ylen-
palttisesti ajeta; kyytimiehet lyöväät korttia ja
juovat wiinaa hollituvasa niinnä aikoina, joill'
eiwät maantiellä herrojen kanssa kähise; eikö
niin, veljeni?

Taisipa nuoruudessasi niin tapahtua, was-
tasi Olli, koska sinä asian niin tarlkaan seli-
tät. Olisi kyllä ilonen paikasta paikkaan her-
roja kyyhittää, ellei herwoiset ottaisi raskaaksi
tawattoman juoksun. Isäni antoi vielä ajat-
tawakseni nuoren herwoisen, niin että mieleni

wälistä oikein muuttui surkiaksi, kuin sitä alin-
 omaa kiusattiin. Mutta koska minäkin puo-
 lestani olen melkein voimakas, en suinkaan ai-
 na totellut, kuin huusivat rekeni perässä: "aja
 päälle, anna mennä!" Kyllä he siitä haukkui-
 wat niin, ett' ei koiratkaan kowita olis kuul-
 lelleet, mutta kowani tukeuttua istuin murhe-
 toinna kuin jääpalanen, joka ei sulaa, ellei ke-
 wäiset sateet, häntä pehmitä ja auringon iha-
 nat sateet lämmitä. Kowa on kowan was-
 taan pantawa; mahotoinhan se waatimus on-
 kin, että me talonpojat tähtyisimme herrojen
 kiireen tähden tawaramme häwittää. Ja mi-
 kä kiire heillä sitten on, waikka he kulkewat kuin
 pysyistä ammutut. Tultuansa tuttuun taloon,
 juuttuwat he siihen kuin tomu terwaan, ja he-
 woinen seisoo syömätä monet tunnit, olkoon
 pakkaneen eli ryöppy-ilma; pian jäätyhykin mär-
 känä seisoesa talvipakkasesa. Suuttuisihan
 siitä suunnankin miesi, pahastuisihan parasikin.
 Joka laittomasti muita kohtaa, olkoon hänen
 syynsä, jos ei ystäwinä eritä toinen toisestamme.

Kyllä kuuluu, sanoi Matti, että olet
 Eeron poika. Sillä tavalla hänkin nuorena
 puhui, ja ei häneltäkään voimat puuttuneet.
 Waikk' emme aina ajatuksissa ja tuumis-
 samme sopineet, oli hän kuitenkin rehellinen ja siis-
 ti, niinkuin nytkin vielä. Oliko hän kotona,
 kosk' ei kanssasi tänne tullut?

Eikä ollut. Hän meni jo aamusta päiwin metsään hakkoja hakemaan, vastasi Olli, ja sillä tiellä oli hän vielä minun koista lähteessäni.

Koskas nyt, Olli parka, olet kynnissä kynnnyt, sanoi taas Matti, niin lienethän jo wiinan ma'ussa, ja osannethan korttiakin lyödä?

Ei suinkaan, vastasi Olli. Wiinaa minä en rhyppää, ja korttipelissä aina olen voitolla. Nämät tawat eivät siis minua hävitä.

Tuosapa on isäsiikin, sanoi Matti. Terwet tultuasi; — rahi olikin tyhjänä. Pysynwäthän siellä maantien warrella wanhat tawat entisessä arwossaan. Niin muka kuulen poikasi puheesta, joka viimeksi on hollitapoja vpetellut.

Kukapa heitä parantaisikään, sanoi Cero. Matkustawaiset owat omaksi wahingoksi laittomalla esimerkillänsä ansainneet kaikenlaisia wastuksia. Syökööt siis omatekoisella lusikalla!

Syvä kyllä olis, sanoi Matti, jos näistä surullisista tawoista seuraisi wastuksia ainnoastaan matkustawaisille; mutta paha tapa ei tule yksinään, waan tuopi muitakin helmaessaan. Joka luulee toisen laittomuuden sowitzawan oman lainrikkomisen, tottuu kohta juonittelemaan, ja selkiätä lakia ja oikeutta wään-

tämään, waikk' ei toisien rikoksetkan häntä siihen pakottaissi.

Alina sinä, ystäväni, sanoi Cero, uskot huomaitsewais surman ja turmeluksen siemeniä ihmisten pienimmisäkin tevissa ja tarvottuissa, elleiwät ole lunta puhtaammat. Mutta sinun pitäsi muistaa, että ihmisillen asetut kiusaukset ja koetukset huokiasti wältetään siltä, joka Jumalan sanaan luottaa. Ihmis-kunnalle kunniaksi minä siis en pelkää tulewian aikojä.

Kuules, sanoi Matti, mitä oma poikasi puhui! Hän jo on oppinut korttiloilla rahojä woittamaan, ja joka taitaa kortilla woittaa, se kohta oppii niillä häwittämäänkin. Winaa hän ei vielä sano nautitsewansa, mutta tyllä siihenkin tapaan hollituwassa tottuu. Alä siis päätä mahottomaksi, hyvän woiman pahaksi muuttua, ja pahan vielä paheta.

Kyllä minä poikani tawat tunnen, sanoi Cero, enkä niitä warsin kiitä, jos en toisin puolin taidakkan heistä mitään onnettomuutta ennustaa. Mutta jos hollinkäynti olisikin meidän nuorten miesten wiattomuudelle waarallinen, ja monta pahaa tapaa opettaissi; niin kuinka tätä estäisimme, ellei opetuksella ja esimerkilämme, joka on paras nuoren kansan parantaja. Wain tahtositko, että me wanhat koko

elinajanamme kulkisimme matkustawaisia kulettamassa?

Eipä aiwan tuokan ollut tarkoitukseni, wastasi Matti. Minä waan sinua kiusatakseni loruttelin, näyttäen kuinka tawat wanhat ja wakkawat päivä päivästä, niinkuin ihmisetkin, wanhenewat, ja mitenkä niistä aikaa myöten uudet ja paremmat sikiäwät. Sinä wihaat kaikkea uutta, mutta mistä syystä? Wihaa siis omiakin tapoja. Niistähän uusi siemen valmistuu, niissä löytyy uusi tapa kätettynä. Ellei wanhat tawat, kaipaisi parannusta, niin he eivät olisikaan wanhat, sillä ainostaan parantamisen hyödyksi kaikki muuttuu ja wanhenee.

Minä puolestani luulen jokapäiväsen kokeuksienkin selkiästi todistawan, kuinka hollisikäyminen haastaa nuorukaisten tapoja ja käytöstä, ja siitä syystäkin toivosin maakunnan toisella tavalla täyttävän tämän welwollisuutensa. Mutta wanhuudesta kyllä tunnen tämän kehoituksen olevan kowin halwan asian parantamista waijuttamaan. Onnellisesti tämä to' ei ole ainoa kehoitus; muutoin parantaminen ei olisi ensinkään odotettava.

Mikä se toinen kehoitus sitten olisi? Kyhyi Cero.

Moni walittaa tämän welwollisuuden olevan raskeaan täyttääksensä, wastasi Matti.

Jos siis keksisimme huokiamman keinon, joka entisen ja kalliimman puutoiset pois sul-
kisi, niin parantaminen kyllä esteettä was-
taanotettaisi.

Voisipa niin olla, sanoi Eero, waan o-
lisihan sitä jo ennenkin keksitty, jos semmoista
löytyisi.

Tämänlainen keino onkin ulkomaalla löy-
detty, sanoi Matti, ja ainoastaan Suomalai-
silla, eikä heilläkään kaitin paikoin, on vielä,
rakkaudesta ja luottamuksesta wanhaan ja wah-
vistettuun, nykyään kalliimpi keino matkusta-
waisia kulettaa. Meidän maassa tämä keino
onkin raskaampi siitä syystä, että monet asu-
kaat täällä eläävät kowin hajallaan ja sem-
moisilla tiloilla, joista ei löydy eikä woi ra-
fentaa maantietä hollipaikkaan, johon vielä
lisäksi on pitkä matka. Juohtuupa mieleeni,
mitä kerran ulkopitäjässä kulkiesani huomait-
sin. Tien wieresessä murkinoilla olewa mies
syötti hewoistansa nurmikolla. Koska minun-
kin hewoinen tarvitsi ruokaa ja lepoa, ja itse-
ni teki mieli ruualle, niin riisuin hewoiseni ja
rupesin miehelle kumppaliksi. Keskenämme kai-
kenlaisia jutellesa sanoi hän kysythyäni mene-
wänsä holliin. Tämäpä oli minusta outo,
sillä mies ajoi selkä-hewoisella, ja hänellä ei
ollut hewoisen muonaa yhtään. Selittääkseen-
sä tätä, sanoi hän asuwansa järwien takana

toisessa päässä pitäjätä eikä pääsevän taloon-
sa muutoin, kuin ratsain. Misselläni maksa-
sin, sanoi hän, kaksikymmentä. Kuplaa wuo-
desa sillen, joka holliwuoroani pitäsi. Warsin
raskas on kulkea näin pitkän matkan päästä,
wuorota rattaat, ja ostaa hewoiselle sekä heinät
että kaurat. Ryytiraha ei millonkaan täytä hewoi-
sen muonaksikan tällä tiellä, jolla harvoin kule-
taan. Omat ewäät ja menetetyt päiväni o-
wat pelkäksi wahingoksi, aprikoitsemata kuinka
paljon kewäntynyt hewoinen turmeltu tawatto-
masta juoksu-ajosta. Sillä waikka matkusta-
wia ei ole monta, niin he kyllä kiirehtääwät
ikään kuin pelkäisiwät rosvoja näissä synkissä
metssissä ja erämaissa.

Samantainen on meilläkin, ja muutos
olisi tässä asiassa sangen toivottawa, sanoin
minä. Nyt oli aika eroita. Hän matkusti
hollipaikkaansa, ja minä riensin kotiin, alino-
maa peräänajatellen, mitkä kaikki rasitukset ny-
kyisestä kyyinkäynnästä seuraawat ja miten
niistä pääsisimme wähemmäksi. Mutta kuin
ei kukaan keinoa osottanut, niin ei mitään
wahvistunut mieleeni, waikka heitä monin
miettelin.

Etkös tunne, kuinka matkustawaiset ulko-
maalla kuletetaan? Kysyi Cero.

Tuota en oikeen osaa selitellä, wastasi

Matti, mutta Kanawan nimisissä sanomissa, ensimmäisessä ja toisessa lehdessä viimeisenä wuonna, luetaan, kuinka Sortawalan kihlakunnan asukkaat owat muuttaneet kyytös-wellollisuutensa uuteen järjestykseen, antain hollipitonsa vuosipalkalle.

Tuliskohan tuo keino wanhaa halvemmaksi? kysyi Cero.

Niin toiwoo Kanawan toimittaja, wastasi Matti, sanoen itsensä olevan wakuutetun siitä, että palkalla maksettu hollinpito olisi muuallakin Suomessa warsin sowelias, ja luulee, tuntemattomuuden tämän keinon suuresta hyödyllisyydestä ainoaksi syyksi siihen, ett' ei se jo ammoin ole jokaisessa paikassa koeteltu. Samati kuuluuwaat Yisalmelaisetkin wiimme syksynä tehneen, ja juuri soweliaan sanotaan muutoksen olevan heille. He panivat hollihewoisten pitämisen huuon alle, ja joka halwimpaan otti pitäääksensä niitä, hänelle jätettiin niistä huolenpito.

Pitääkös sitten sama mies huolta koko pitäjän hollihewoistista? kysyi taas Cero.

Taitaa siellä olla jokaisessa waihtopaikassa erinäinen hewoisten isäntä, wastasi Matti, ja kaikkein soweliainhan se onkin, että samalla miehellä on huoli wierashuoneista sekä hewoistista. Waihiampi este tätä keinoa vastaan olisi usiammassa maanpaikassa olewa

huono rahan saalis, jonkatakäden talonpoika lu-
 kisi voitoksi wähemmänkin rahaansion, eikä a-
 jattale, minkä werran työpäiwän häwittämi-
 nen toisin puolin wahingoittaa maanwiljelystä.
 Tämänkaltainen este ilmestyi ehkä liiaten kes-
 kimaassa, ja siwuteitten wierissä, joissa maan-
 wiljelys vielä wahan on järjestynyt, ett' ei
 päiwiä ja waiwoja sangen suurin lueta. Mut-
 ta toisin puolin siwuteilla monesti ei kuleta kyy-
 tihewisella muuta kuin jonkun kerran wiikos-
 sa, ja ei siis khyittämällä ansaittu raha maksa
 hewoisen muonankan. Sellaiset ovat usiat
 tiet Suomesa; sano siis naapurini, jos ei
 mielestäsi urakalle pantu khyittäminen olisi mei-
 dänkin seurakunnassa luontewaisempi!

Eihän tuota ulkoapain osaa arwata, was-
 tasi Eero, kuin emme tunne miten forkiaksi
 vuosipalkka ylentyisi, ja joll' emme tarlkaan
 lue miten paljon hollissa kändessä häwitämme.

Huofiaastihan sen selittänemme, sanoi
 Matti. Jokainen talokas tässä pitäjässä,
 jolla on pienempi osa manttaalia kuin puoli,
 kääpi tänä vuonna wiisi kertaa yhdellä hewoi-
 sella hollissa. Hän wiettää neljä päiwää ker-
 rassa, eli kaksikymmentä päiwää koko wuodes-
 sa waihtopaikassa, kulkupäiwät lukemata. Jol-
 la on puolen manttaalin tila, eli sitä suurem-
 pi kokonaiseen asti, pitää yhtä kauwan hollin
 kahdella hewisella ja häwittää niin muotoin

neljäkymmentä päivää. Yhtä manttaalia suurempi tila pitää kolme hevosista, ja tuhlaa kuusikymmentä päivää, j. n. e.

Moniaat talokkaat asuivat kyllä lähellä muuttopaikkaa ja eivät siis matkustaessa edes ja takasin päivänsä vietä, mutta usiampien täytyy lähteä kotoa jo päivää, ja monesti kaksikin, ennen kuin hevoisien vaihto tapahtuu. Sentähden ei suinkaan liian korkea määrä, jos jokaiselle, joka yhdellä hevoisella holliruoronsa suorittaa, lisätään yksi matkapäivä, ja kuin hän käypi wiisi kertaa vuodessa hollissa, niin hän sillä tavalla tuhlaa wiisi, ja kahdella hevoisella käypä kymmenen päivää. Puolen manttaalin tilallinen viettää siis matkusta-
waisten kulettamisella wiisikymmentä, ja sitä pienempi, kuka waan talon nimellä on, wiisi kolmattakymmentä päivää. Näet siis, kuinka paljon hollissa käyminen wahingoittaa maan-
wiljelystä, kuin kaikkein pienimmänkin tilan asukas maantiellä menettää wiisikolmatta päivää, semminkin jos se sattuu tärkeänä työkä-
kana. Meillä on vielä toinen kehoitus tässä asiassa parannusta halajamaan. Ennen sanotusta huomataan, että pienemmällä ja suuremmalla manttaalilla, jotka waan ei mene yli puolen, on yhtäläinen rasitus kyyttämisestä. Tämä on warsin wäärä ja kamala asia, ja hollipidon vuosipalkalle jättämisestä seuraisi e-

päilemätä suuri woitto, liiatenkin pienempain tilojen asukkaille; tämä huojennus niin muo-
toin wuotaisi erinomattain niille, joille se olisi-
kin tarpeellisin.

Mitähän tuo päivän meneke tekisi rahassa luettuna? Eysyi taas Cero.

Jos niin talwi kuin kesä-päiwistä, was-
tasi Matti, määräisimme hewoisen ja miehen päiväpalkan maksawan kaksikymmentä kopeek-
kaa hopiasa, ja kyyillä ansaitun rahan luuli-
simme täyttävän mitä hewoinen ja mies yli-
jokapäiwäisen rawinnon tarwitsewat, niin hol-
linpito puolta manttaalia pienemmälle tilalle
wuodessa maksasi wiisi. Kuplaa Hopiasa, ja
kahdella hewoisella käyrwälle kymmenen Kuplaa
Hopiasa.

Taitaisimmekohan tätä rahamaksua wer-
rata jollakin kurilla siihen, joka heruusi kyyitök-
sen vuosipalkalle jättämisestä? Eyseli Cero.

Waikia kyllä on tämä wertaaminen, sa-
noi Matti, kuin emme tarkasti osaa määrätä,
waan ainostaan arwiolta, miten korkiaaksi he-
woisien vuosipalkka nousisi; mutta nojaten tois-
ten esimerkkihin, ehkä tuotakin selittäisimme.

Puoli vuotta sitten myöntyiwät Sifalme-
laiset herrojen tuumaan, jotka tahtoivat jät-
tää vuosipalkalle matkustawaisten kulettami-
sen, waan ainostaan sillä ehdolla, jos joku
kolmen Kuplan wiikkopalkalla joka hewoisesta

toimittaisi kyyittämisen. Kohta ilmestyiikin mies, joka otti murheen päälleen, ja toinen suostui vielä vähempään.

Luetaan siis sen hinnan jälkeen, sanoi nyt Cero.

Ehkä hinta ensimmäisenä vuonna nousisi korkiampaan, sanoi Matti; sen vuoksi parempana pitäisin, jos vähän korottaisimme viikkopalkan, ehkä Hopia=Duplaan asti, joka hevosesta.

Tehkäämme niin, sanoi Cero. Kuinka sitten lukisimme?

Wallesmannilta kuulin, vastasi Matti, tässä seurakunnassa tarvittavan kymmenen hollihewoista, ja kolmena talwikuukautena kaksi hewoista lisäksi talwitiellä. Viikkoja on wuodessa wiisikymmentä ja kaksi. Kymmenen hevoisen vuosipalkka tekis siis wiisisataa kaksikymmentä Duplaa, ja talwi-waihtopaikassa seisovat hewoiset maksasivat, kolmetatoista wii-kolta, pitäjälle kuusikolmatta Duplaa, kaikki Hopiaassa.

Hollihewoisten vuosipalkka nousisi niin muotoin wiiteen sataan neljäänkymmeneen ja kuuteen Hopia=Duplaan, kuin olemme arwanneet hewoisesta wiikottain maksettawan yhden Duplan, josta hinnasta sen epäilemätä vielä täytyy huojeta. Kuin kaikki hollista wapaat pois luetaan, wankien ja kihlakunnan postin ku-

lettajat, moisioihen asukkaat, kirkonisännät, j. n. e., niin jääpi jällele pitäjäsämme neljäkymmentä ja kaksi kyytös-welvollisia manttaalia. Jaetaan siis arvattu vuosipalkka näin moneen osaan.

Valjontko sitten juoksisi joka manttaalille? kysyi Cero.

Juuri kolmetoista Kuplaa; — ei enempää, eikä vähempää, vastasi Matti.

Onpa sitä jo siinäkin, sanoi Cero. Ei hän uusi keinosi sillä arvolla ole vanhempaa halvempi.

Ole waiti, eläkö tuntemata päättä! sanoi Matti. Kuinka monta luulet olevan koko manttaalin tiloja? Ei niitä ole kolmeakaan. Puolen manttaalin tiloja on yhtä vähän, kolmanneksen taloja moniaita, ja sitä pienempiä aina usiampia. Nykyisen keinon jälkeen häwittää kuudenneksen tilakas saman verran, kuin suuremmankin, nimittäin wiisi Kuplaa hopiassa. Toinen kauppa olisi, jos jättäisimme hollinpidon vuosipalkalle: se maksasi puhtaassa rahassa ainoastaan kaksi Kuplaa, kuusitoista ja kaksi kolmatta osaa kopekkaa hopiassa, pienemmät talot vähemmän, kukiin manttaalinsa suhteen.

Mitähän minä tulisin maksamaan tilastani, joka on kaksi kymmentä osaa manttaalia? kysyi Cero.

Yhden Ruplan, kahdeksan ja yksi kolmas osa kopeekkaa, vastasi Matti.

Enpä tuota kieltäsi; waan kuinka tämä keinosi tulisi toimeen? Kyseli vielä Cero.

Puheella ja toimellamme, vastasi Matti. Kaha-voitto ei oisi waha, koska se meidänkin luwun jälkeen niin korontui, ja ei missäkään paikassa Suomessa hewoisten wiikkopalkka ole nousut niin korkiaksi kuin me arwaisimme. Toivottawahan siis olis, että se tästä määrätystä alentuisi, ja voitto niin muotoin enentyisi. Bahingoittaa itsiämme emme siis tarwitse, waan ainoastaan toimellisesti meitä warustaa seuraamaan ihmiskunnan siweyttä ja säädyllisyyttä.

Kyllä on wiisautta mailmassa, päätti Cero wiimmein, ja sinussakin, Matti rukka! koko läjä. Toimittele siis aiwoituksiasi tekeille; minä antaun kiwaaksi ja ahkeraksi puolustaksesi.

Suomen Maatiede.

Alkulause.

Maan pinnan ala lu'etaan neljään miljonan neljään sataan seitsemänkymmentä kolmeen tuhanteen (4,473,000) nelikulma=peninkuulmaan. Emme tiedä sen sisällystä; ainoastaan sen päällisyys on meiltä tunnettu. Sywimmätkään kairokset eivät ole päässeet paljon meren pintaa alemmaksi. Sen päällisyyden perä on maa, jonka kuverroksihin vedet ovat koku-tuneet. Niiden isvinta kokousta kutsutaan suu-reksi walta=mereksi. Maan wesien paljous on noin kolme=neljättä osaa koko maan pin-nasta, jota wasten kuivaa löytyy ainoastaan neljäs osa.

Tämä kuiva, taikka, joten se kutsutaan, mantere on ihmisen perityinen asuntopaikka ja elättää, waikka sen ala on niin pieni, liki-määrin yhdeksänsataa (900) miljonaa ihmistä. Tämän suhteen asuiksi maan päällä noin 800 ihmistä joka nelikulma=peninkuulmalla. Maan

mantereenkaan pinta ei ole joka paikassa asuttawa. Missä estää jäinen kylmyys ja lumi ihmisiä, missä taasen summattomat hiekkameret ja auhot. Sen vuoksi saattaa asua nelikulmapeninkuulmalla paikottain monia tuhansia, paikottain taasen paljonkin vähemmän, niin ett' ei monessa löydy yhtäkään asukasta.

Maan päällä löytyy kolme suurta Manteretta, jotka niinkuin mahdottomat saaret, ovat siinä suuressa waltameresssä. Nämät kolme manteretta jaetaan taasen niin kutsuttuihin Maan-osiin, joita löytyy wiisi, nimittäin: Eurooppa, Asia, Ahriikka, (wanhan mailman mantereella), Amerikka ja Australi (tai kumpasetkin uuden Mailman mantereet). Näistä wiidestä Maa-osista on Asia suurin ja Eurooppa pienin. Asukkaiden suhteen luetaan Asialle noin wiisifataa (500) miljonaa, Euroopalle kaksifataa (200), Ahrikalle sata kaksikymmentä (120), Amerikalle neljäkymmentä (40), ja Australille ainoastaan kaksi (2) miljonaa ihmistä. Tästä näkyy kuinka Eurooppa, pienin kaikista maa-osiista, Asian perästä on rikkain asukkaista.

Ihmis-sukukunnan alku oli kyllä yhdestä ainoasta parikunnasta, waan erityiset ilmanneet, moninaiset elatus-keinot ja muut semmoiset syyt owat sälöneet sen moneen eri rotuun eli suureen kansakuntaan, jotka eroutuwat toi-

sistaansa muodossa, mielenlaaduissa, kielissä ja
 tavoissa, missä enemmän, missä vähemmän.
 Ihmisen ihon värä esimerkiksi vaihtelee ai-
 wan heläkä-valkoisesta kulta-mustaan, niin
 että niillä ihmisillä, jotka asuvat Kesä-mailla
 ja auringon alinomaisessa helteessä, on musta
 iho, joka taas valkenee mitä kauempana näil-
 tä kuumilta mailta mihin kansa asuu. Ilman
 laatu ja elatus-keinot taas vaikuttavat ruu-
 miin rakennukselle, niin että kylmän maan a-
 sukkaat ovat pienivartisia, vaan keski-lämpö-
 millä mailla sen sijaan ko'okkaita ja ruumik-
 kaita: koviin suuri lämpö taas pienentää
 ihmisen ruumista. Niin ovat esimerkiksi Eu-
 rooppalaiset valkia-ihaisia ja ko'okkaita,
 Aasialaiset wehnäkarwasia ja ruumikkaita,
 Amerikkalaiset iholtaan waskipunasia ja
 lewianaamasia, Australilaiset iholtaan tum-
 marruskioita, ja Ahrikkalaiset aiwan mus-
 ta-ihosia.

Waan nämät eri Maanosien asukkaat
 jakautuvat taas kohdastansa missä suurem-
 piin missä pienempiin Kansakuntiin. Nä-
 mät kansakunnat ovat itsekukin sekä asun-
 tosiansa että luonteensa puolesta toisistaan
 rajoitetut, ja niistä ovat itsekukin yhtyneet e-
 ri Baltakuntiinsa, joilla on omat lakinsa
 ja erityiset hallitusmuotonsa. Eurooppalaisten
 kansakuntien hallitusmuoto esimerkiksi on

moninainen. Eräs wallaksi tai Monarkkiaaksi kutsutaan semmoinen Waltakunta, jossa yksi on hallituksen päämiehenä. Tällaisia Päälliköitä kutsutaan milloin Keisariksi, milloin Kuninkaimiksi, Ruhtinoiksi, Paawiksi j. n. e. Waan Eräs wallat saattawat itse hallituksen puolesta olla taikka tilittömiä, joissa Päällikön tahto on Waltakunnan lakina, jollon häntä kutsutaanki Itse walliaaksi; taikka perustus-laillisia, joissa Päällikön walta on rajoitettu perustuslakiloilta eli kansallisilta asetuksilta, ja joissa Waltakunnan kokoontuneet säädyt ynnä Päällikkö laativat lakiloita, ja waativat häneltä wuosisaisen tilinteon hallituksestansa. Tasawallaksi tai Republiikkiksi sanotaan taasen se Waltakunta, jossa kansalla on itse walta, waan jossa se on jättännyt hallituksen waltuulle edusmiehillensä ja waatii heiltä wuosisaisen tilinteon. Euroopassa owat esimerkiksi Osterreichin, Wenäjän ja Juutin Waltakunnat Tilittömiä Eräs walltoja; Englanti, Ranskan maa, Suomi ja Ruotsi taasen Perustuslaillisia Eräs walltoja. Sweitsin maa on Tasawallatai Republiikki. Waan kaikkalainen Hallitus, olipa se mistä muodosta tahdonsa, on Jumalalta asetettu Waltakunnan yhteiseksi paraaksi, hyödytykseksi ja alamaisten onneksi.

Tätä valmistaa Hallitus ajan-mukaisten, aserusten säätämällä, walwomalla niiden tarkasta käyttämisestä, huolta pitämisellä alamaistensa walistuksesta, koulujen ja opistoin holhomisella j. n. e.

Joka ihmiselle on hyödyttävä tietää, minkä luontoset kaikki maat Maanpiirillä ovat, miten niiden asukkaat elävät ja miten ne hallitaan. Waan kuinka hyödyllisempi jokaiselle eikö sitten tämä tieto ole omasta maastaan? ”Suwahteeke siis Suomen kansa, salki-ko Savon isännät, että sanalla sanoin, eli puolella puhusin”, kuinka Suomenmaa laitetaan on?

Tämä on meidän rakas Isänmaamme, ja on siis joka Suomalaiselle tarpeellinen ja hyödyllinen tietää ja tuntea sen luontoa tilaa ja etuja; ei ainoasti sen wuoksi, että tämä niinkuin myös kaikkinaisen tieto ylentää ihmisen ymmärrystä, waan wielä enemmin sen puolesta että tämä maa on kaikkein meidän Isänmaamme. Sillä jos esimerkiksi joku ostasi tai perisi jonkun tilan (konnun) ja laimilöisi tiedustella sen luontoa ja etuja: mikä hyöty hänelle sitten olisi tästä tilastansa, kuin hän tietämättömyydestä ei saata oikein käyttää sitä? Sentähden, koska me kaikki olemme perilliset tälle yhteiselle Isänmaalle, pitää meidän hankkiman itsellemme erityinen tieto kaikista,

mitä Suomenmaahan koskee: että saattasimme sen tietomme mukaan käyttää taitomme ja voimamme sekä omaksi ja lastemme, että sen yhteisen perintömme hyödyksi ja kunniaksi!

Suomen maan Alla ja Rajat.

Pohjoisemmalla perällä Euroopan maanosasta on Suomenmaan sia. Siihen kuuluu paitsi Suomea, myös osa Lapin maata, ja kutsutaan yhteensä Suomen Suuriruhtinan maaksi. Kahdella puolen on se ympäröity vesiltä, nimittäin: Pohjanlahdelta lännestä ja Suomenlahdelta etelästä. Tästä niemen tapaisesta muodostansa on se tullut kutsutuksi Suomenniemeksi; Runoissa sitä myös nimitetään Suomen-saareksi. Muukalaiset nimittävät sitä Finlandiksi.

Suomen raja-maina ovat: itä-kulmalla Venäjän maa ja Venäin-Lappi; pohjois-kulmalla Norjan Lappi ja läntessä Ruotsin Lappi.

Venäjän Baltakuntaa vasten eroitetaan Suomi Inkerinmaasta Kajajoelta (Ruotsalaisella nimellä: Systerbäck), jonka lähteistä raja seuraa pienempien puroin warsia

Laatokka=meren rannalle asti. Tämän järven halki kulkee se sitten sen kaakko=rannalle Wiinaojan suuhun Salmisten Pitäjässä, jossa noin kaksi sylvä veden pinnasta kohoutuva suuri kivi on raja=paakuna. Tästä alkaa raja taasen monessa mutkassa juoksemaan. Nunusta vasten Kolmikannon rajakiiveen, jossa Kuopion ja Wiipurin Läänit ja Nunuksen Kuvernementti kohtautuvat. Siitä juoksee se suoraan Jongerikivelle, Dulun ja Kuopion Läänin ja Nunuksen Kuvernementin kolkkiaan; josta lähtien raja seuraa enimmäitään Maanselkää pitkin Kaartojärven luokse, missä se eroiksen siitä ja juoksee yhdeltä yksinäiseltä tunturilta toiselle aina Takkunaoiwin kulkulalle Lapin tunturista, josta sen matka kulkee Enarijärven sivutse ja päättyy Skora= ja Tenojoen yhdyntäpaikalla. Utsujoen pitäjän pohjois=päässä.

Norjan Lappia vasten lähtee nyt raja tästä ja seuraa Tenojokea Karasjoen ja Enarijoen yhdyntään, jonka viime mainitun joen ja Eseskemjoen wartta se sitten kulkee siksi kuin se pääsee Lapin tunturiin. Tämä wuoriselkämä on siitä lähtiin rajana aina Jedekin järvelle asti.

Nyt kääntyy raja juoksemaan Ruotsia vasten ensin Rönkämä= ja Muonio=joen, sitten Torniojoen wartta Pohjanlahden päähän.

Maiden rajoin sisästä alastaa Suome: Tornion ja Kemian Lapit; Kreivikunnat Pohjanmaa, Savo, Hämeenmaa ja Uusmaa; Herttuammaat: Karjala ja Satakunta. Vaitsi manteretta kuuluvat myös Suomen alle kaikki ne sen rannoilla olevat Pohjanlahden luodot, saaret ja saaristot, kuin myös Ahvenenmaa (Aalannin saaristo), jonka viimeisestä saaresta on Ruotsin rannalle ainostaan wiisi peninkuulmaa. Niin ovat myös mekkeen kaikki Suomenlahden luodot, saaret ja saaristot sen aluetta.

Tällä tavoin on Suomen ala noin kolmentuhannen kahdensadan ja yhdeksänkymmenen kahdeksan (3,298) nelikulma-peninkuulman laueudesta. Itse mantereen suurin pituus pohjoisesta etelään luetaan 108 peninkuulmaksi, waan sen leveys lännestä itään on epätasainen ja noin 30 ja 75 peninkuulman välillä.

Maanpinuan Laatu.

Monesta syystä arwelewat oppineet Suomeenmaan aikonansa olleen meren pohjana, josta waan Maanselan harjun sanowat olleen yläällä ja mantereen sen ympäri wähitellen kohohtauneen tai weden siitä laskeuneen. Niin on esimerkiksi korkeilla kulkuloilla löydetty laivan jäännöksiä ja muita semmosia, jotka to-

distasivat arveluansa. He sanovat ei muuten ymmärtävänsä, kuinka Suomi, muita maita suhteen, saattasi olla niin mukavasti täytetty järvilta ja jokiloilta, jos ei se korkeimpien, jo merestä kohonneiden kukkuloiden ja vuorien välillä laskeutuwa wesi oisi piirtänyt ne urat, joissa nyt jo'et juoksewat ja siellä täällä salpaawat laksoihin järwiksi. Onkin Suomenmaan järvien ja jokien rakennus niin erin kummallinen, että kyllä arveluttaa tätä selittäessä. Mistäs myös tämä wesien paljous tulisi, kosk' ei täällä löydy pilwen korkeusia vuoria, joiden kukkuloilta kesänen aurinko sulattasi ijäisiä jää- ja lumikinoksia wedeksi, josta järwet ja jo'et muissa maisissa paisuwat? Mistäs nämät niin monet syvämutaset ja liejut suot owat saaneet alkunsa, jos ei wakuineen meren pohjasta? Muutenkin on tarkkautsista hawattu maan sadassa wuodessa kohonneen Pohjanmaan rannoilla noin 1½, ja Etelä-Suomen rannoilla noin 2 jalkaa.

Suomenmaan ala on kyllä suuri, waan lihawuutensa puolesta on se epätasanen ja yleensä enemmän köyhä. Vielä tulee siihen, että sen alle kuuluu myös Lapinmaa, jonka ala on täytetty melkeen yleensä epätasaisilta, kiviilta ja hietaisilta kankailta ja auhtoilta, tihiässä waihetettuina wuorilta ja kiviisiltä mäkiöiltä tai liejuilta rämeiltä ja soilta, suu-

remmilta tai pienemmiltä lammita, jokiloilta ja puvoilta. Niinoastaan jokiin warret ovat enemmittäin kuitenkin asuttuna ja niillä löytyyki peltomaaaksi ja vielä enemmän niityksi käypää ruoka-multaa. Waan ne suuret käyttämättömät alat, Lapin pohjanperäinen tila ja siitä syntyvä kylmyys estävät wiljelemästä hywästi wiidettä osaa Suomen maasta.

Muuten on entinen Kajaanin Lääni melkeen samasta luonteesta kuin Lappi; waan lauhkeampi ilma ja paremmat wiljamaat edestää jo näitä seutuja. Täällä on mura-multa harwassa; kangasmaa ja lieto-sawi on peltojen perustuksena. Muu osa pohjoispuolisesta Pohjanmaasta, taikka sen meren ranta, on kyllä tasasempaa ja wiljasempaa, waan hiekka on täälläkin walloillaan. Etelä puolinen osa Pohjanmaata taikka Waasan Lääni on taas sen aina tasasempi, ja sen sawi-peräiset maat tekevät sen myös kaswawammaksi. Waan yli koko Pohjanmaan on paljon rämeitä ja soita, niin että ei aiwan sopimattomasti Pohjanmaata olekkaan werrattu suureksi suoksi, püiritettynä Maanselältä ja Pohjan lahdelta. Suot Dulun Läänissä ovat hiekka-pohjaisia, waan Waasan Läänissä sawi-pohjaisia. Tässä wiime mainituksa Läänissä on waijuttanut ja waijuttaa omituinen Suoperkkäus-Seura paljon hywää.

Muissa Suomen ranta-maissa ovat jokukkulat ja vuoret tihimmässä, niin että la-
kiampia ja tasasia paikkoja harvoissa täällä
tavataan. Porin, Turun, Uus'maan ran-
tamaille ovat kuitenkin lafsot, jos ei avaroi-
ta, toki lihavia multa-maita; waan Wiipu-
rin Läänin rannoilla muuttuwat lafsot pie-
nemiksi, maa muuten wuorisemmaksi ja kiwi-
kiksi: siihen vielä lisäksi löytyy täällä paraas-
taan hiekkasekainen ja murainen sawi. La-
atokkameren rannat taas täytetään yksinäi-
siltä wuori-hyppylöiltä, joiden wälillä taikka
suppusat lafsot taikka kaitaset meren lahdet sui-
fentelewat.

Ranta mailta poikettua muuttaa maan
perä itä-Suomessa luontonsa. Pohjoispuoli
Wiipurin Lääniä ja ylemmille Saiman
rannikot ovat hiekkaperäisiä mäki- ja wuori-
maita. Tämä hiekkä on sekoitettuna pienem-
millä tai suurimmilla kiwillä, peitetty hienom-
malla tai paksummalla ruoka-mullalla. Sa-
man luontoset ovat Sawon ja Karjalan
maat; sillä eroituksella kuitenkin, että etelä-
Sawo on tasasempaa kuin pohjoispuoli, ja
että Karjalan vuoret, ollen korkeampia kuin
Sawon, kuitenkin ovat kukkuloilleen asti pei-
tetyt ruoka-mullalla, kaiteti etelä-rinteillänsä.
Hämeenmaasta on pohjois- ja itä-puoli
myös mäkinen ja wuorinen, enemmittäin Väi-

jáneen rannat; waan etelä puoli on paremmin tasasta ja kaunist maata.

Wiljaisuuden puolesta ovat kaikista paraimmat Turun ja Porin Lääni ja eteläinen osa Pohjanmaata (Wasan Lääni); sen jälkeen Hämeenmaa — paiti pohjoispuoltansa — ja Uus'maa; sitten Wiipurin Lääni, Savon ja Karjalan maat; huonoin on Oulun Lääni.

Suot, vuoret ja wedet täyttävät siis paraastaan Suomenmaan; waan ne ovat kuitenkin paras rikkautensa. Jo tämä tihä vaihetus yhdestä toiseen ihastuttaa ihmisen silmää. Waan mitkä ankarat aarteet eikö ole niiden powessa kätkettyinä? Ahkeruus ja toimi saattaa muokata nämä vämeet ja suot ihanoiksi wilja- ja niitty-maiksi. Vuoristamme lohkotaan vuosittain summattomia määriä harmaata kiveä (granitiä), ja marmoria wietäväksi Wenäjälle hioneiden ja linnojen rakennukseksi ja koristukseksi. Kalkki-kiveä löytyy ja poltetaan yli koko maan. Myöshopiata on vuoristamme, waikka wähin; waskea on enemmän, sillä Suomessa löytyy 4 waskensulatosta ja 1 waskipaja, jotka saawat malminsa seuraavista wäänti-paikoista: nimittäin, Orijärwen wäännistä Kiiskon pitäjässä Uus'maalla: Pitkärannan kylästä Impilahden Pitäjässä Wiipurin Lää-

nissä: Enon-kappelista Ilomantsin Pitäjässä, ja Pielisjärven Pitäjästä Kuopion läänissä. Muita kiiveitä kuitenkäin mainitsematta on Suomi rikkain raudasta. Ei ainoastaan wuorisamme, waan myös järwiemme pohjassa kätketään tätä tarpeellista ainetta. Wuorista wäänetään rauta-malmia niin paljon, että esimerkiksi wuosina 1837 aina wuoteen 1840 asti, tai neljänä wuotena, siitä walmistettiin noin keskimäärin sata kolmekymmentä ja kahdeksan tuhatta (138,000) Leiwiskää. Samalla ajalla walmistettiin noin sata ja wiisikymmentä tuhatta (150,000) Leiwiskää puhdasta rautaa järwi- ja suo-malwista. Masuunia löytyi silloin 18, kankiraudan walmistuspaiikkoja 22 ja 46 muuta isoa rautapajaa.

Kuis, ottra ja kaura ovat ne siemenlaidut, joita enin wiljellään; nisuja (wehniä) paraastaan waan Uus'maalla ja Turun läänissä. Tattaria kaswatetaan myös, waan enimmäin kuka tiesi ala Sawossa. Kuista kylwetään enemmin Etelä-Suomesa ottraa taasen pohjoispuolella maata, jossa kesän lyhyys estää ruikiin waimistumista.

Urwiolta on määrätty Suomesa löytywän noin miliona (1,000,000) tynnyrin alaa walmista peltoa ja kaksi miliona (2,000,000) perkkattua niittyä. Waan jääpi vielä noin

kaikkikymmentä (20) miljoonaa tynnyrin-alaa peltoiksi ja niityiksi käypää, waan tähän asti kääntämätöntä maata, sekä meiltä että perillisiltämme muokattavaksi ja wiljeltäväksi.

Hallituksen puolesta on Maanwiljelys-Seura Turussa sekä sanoilla että töillä Suomenmaassa kokenut kehottaa kaikkia, mitä maan parempaan wiljelykseen kuuluu. Tämä Seura, toimeen saatuna Isänmaata rakastawaisilta miehiltä, asetui vuonna 1797. Sen toimellapa Potaattienki kaswatus lewitettiin maassamme. Tämän Maanwiljelys-Seuran lähimäisen hoidon alle on annettu se w. 1836 asetettu Maanwiljelys=Opisto Mustialan tilalla Tammelan pitäjässä Hämeen Läänessä. Tässä opetetaan sekä poikia että tyttöjä maanwiljelyksessä, niittyin ja karjan hoitamisessa.

Suomen Wuoristo.

Maata saapi, ei aiwan syyttä, werrata eläwien ruumiisen. Wuoret ovat kun luuranka, joka ko'ossa pitää ja wakuuttaa muuta ruumista; järwet ja jo'et taas en owat kuin sydän weri suoninensa, jotka wirwottawat ja mehusa pitävät ruumistansa. Wuorista on myös se hyöty, että ne korkeudellansa ja kylmillä kylillänsä kokoawat yhteen ilmassa löy-

tyväiset vesihöyryt, jotka sillä tavoin taik-
ka tarttuvat vuoren kyl'ille ja kofoutuvat läh-
teiksi taikka muuttuvat pilviksi ja vihdoin sa-
teena kastelevat maan pinnan. Näiden har-
juilla sulawista lumikofouksista saawat myös
järwet alkunsa ja lisäwetensä. Josko siis jär-
wet ja jo'et tyhjentävätki wetensä mereen, niin
nostattawat siihen siaan auringon säteet höy-
ryjä merestä, jotka taas kofoutuvat pilviksi
ja satawat wetenä tai lumena maahan. Täl-
kä menetyksellä tarkoitetaan ijaistä ja uudis-
tawaa vuorottelemista luonnon hallituksessa.

Suomen vuoret ovat muiden maiden
wuoria suhteen aiwan matalat. Ainoastaan
Lapissa ja Kajaanin Eäämässä on niillä toki
wähä enemmän korkeutta; waan nekään eivät
nouse korkeampaan kuin 1,200 jalkaa meren
pinnan yli, jota vasten niillä muissa maisa
on noin kahden aina neljänki tuhannen jalan
keskeinen korkeus, jos wuoriksi saatettaisiin ni-
mitettä. Myös ovat Suomen vuoret, jot-
ka enimmittain ovat rapa- ja harmaa-kiwisistä
kallioista, peitetyt hiedalla, sawella ja mullal-
la; wälistä näyttäytyvät ainoastaan mata-
loina hiekka-harjuina ja katkotaan wesiltä ja
soilta.

Nuotsin ja Norjan Waltakuntien wälillä
kulkee suuri ja leweä wuori-selkämä, Kölen
nimitetty, joka lähettää monet siwu-haarot se-

kä Ruotsiin että Norjaan. Tämän wii-
 meksi mainitun waltakunnan puolella on se-
 forkiampi, auhto ja kauhistawa, ja siitä tu-
 lewaiset siwuhaarat owat myös tihiammas-
 sä ja niin leweät, että luulisit pohjoispuo-
 len Norjasta olewan sanoakseni yhden aiwan-
 kallion. Tämä emäwuori, jota Suomalaiset
 kutsuwat Norjan (tai Ruijan) tunturiksi,
 juoksee aina Jäämeren rannalle, jossa se loppuu
 hirmuisina kallionieminä. Waan sitä ennen
 lähettää se etelä-kaakkoista kohden wuorihaa-
 ran, joka ensin on Suomen pohjoisena rajana
 Norjasta ja sitten Suomenmaan sisälle pääs-
 tyänsä kulkee aiwan itää kohden Remin Lapin-
 poikki Wenäjänmaan rajahan asti. Tämä
 wuori-jakso, joka on noin yhden peninkuul-
 man leveydestä ja jonka korkein harju on pal-
 jasta auhtoa ja louhista kalliota, kutsutaan
 aina Suomen rajasta asti, Enarin tai La-
 pin tunturiksi. Tämä kääntyy Wenä-
 jän rajalle päästyänsä itäisestä juoksestan-
 sa aiwan etelään, ja kulkee nyt Suomen-
 maan sisässä, kunne se tehtyänsä kaakosta
 kohden polken Kuusamon kirkon alatse, uu-
 destaantapaa Wenäjän rajan pienen Kaarto-
 järwen luona. Tästä lähtien kiekuroipi se
 taasen etelätä kohden, ollen rajana Suomen
 ja Wenäjän maiden wälillä Jongerikiween-
 saakka.

Tällä matkallaan on tämä sellämä wesi-
rajana niille jokiloille ja wesi-jaksoille, jotka las-
keutuwat Pohjanlahteen niistä, jotka Jää- ja
Wienamereen. Waan se ei juokse ehiänä;
sillä se katkotaan wälistä sywiltä suolaksoilta,
paikottain taasen merkitään sen juoksu ainoas-
taan yksinäisiltä tunturilta. Muuten onkin La-
pinmaassa paljon yksinäisiä wuori-hyppylöitä,
joita kutsutaan aina korkeudensa mukaan tun-
tureiksi, wardoiksi, ja Lappalaisilta oi-
wiksi. Niin on Enarin Seurakunnassa
2000 jalkaa meren pinnan yli kohoawa
Peldoowi (Suomen korkein kukkula), — ja
Muonioniskan seurakunnassa se 1931 jal-
kaa korkea Dunastunturi. Tämä viimeksi
mainittu kukkula kuuluu siihen haaraan, joka
Enarin-tunturin alkumatkoilla jo eroaa ja
juoksee etelätä ja etelä-kaakkoista kohden, wesi-
rajana Tornion ja Kemmin jokikunnilla.

Kaartojärwen luota eroaa myös toinen
haara, joka taasen on wesi-rajana Jän jokik-
unnan ja Dulujärwen wesien wälillä. Tä-
mä haara juoksee länttä ja lounasta kohden, ja
matkustaa, katkastuna Dulujoelta, wiime
matkansa matalana harjuna meren rannalle
Itkelle Siikajoen suuta. Kolmas, pienempi
haara kulkee yhtä rintaa sen edellisen kanssa
Hyrynsalmen ja Sotkamon pitäjien wä-
lillä. Sekä itse emä-wuori että nämä haarat

ja yksinäiset tunturit saattawat koko pohjoisim-
malle Suomelle ja erinomattain Lapin-
maalle vuorisen muotonsa. Parastaan löy-
tyy näissä vuorissa rapakiveä, ukon- ja
harmaata kiveä, myös joissa kuisa pai-
koin jaspista ja kalkki-kiveä.

Me opimme jo tuutemaan sen Norjasta
tulewan vuoriselkämän juoksun Jongeriki-
ween asti, jossa Dulun ja Kuopion Lää-
nit yhtyvät Wenäjänmaan kanssa. Sanoim-
me myös tämän selkämän kutsuttawan Enarin
(tai Lapin) tunturiksi; waan jo Lapin-
maasta päästyänsä kutsutaan sitä Maanse-
läksi, jolla nimellä se sitten juoksee läpi koko
Suomenmaan. Waan Maanselkä on ma-
talampi kun Enarin tunturit, ja mataloituu
mitä etemmäksi sitä enemmän, niin että se ta-
wataan milloin metsäsenä kalliona, milloin hiek-
ka-harjuna ja kirkkana kangasmaana. Wä-
listä on se niin matalana, ett' ei sen oloa
muusta tunneta kun wesiästä, jotka sen harjal-
ta ja siwuilta kahdellepäin lähtewät juokse-
maan.

Waan Maanselkä muuttaa Jongeriki-
westä lähtien myös juoksunsa. Ensin kulkee
se länttä kohden, erottaen Kajaanin Läänin
Pielisten pitäjältä Karjalassa ja Jisal-
men Savossa: sitten lounasta ja etelätä koh-
den, erottaen Siikajo'en ja Pyhäjo'en

pitäjät Jisalmesta. Pyhäjo'en kaakko-
päästä lähtee se taasen länteesen erottaen Py-
häjo'en ja Kalajo'en pitäjät Vielawedes-
tä ja Wiitasaaresta Hämeenmaassa: sit-
ten lounaa ja etelätä kohden uudestaan jättäen
Lohtajan, Kockolan, Lappajärwen ja
Kuortaneen pitäjät vasemmalle kädelle, ja
Wiitasaaren, Saarijärwen ja Kuo-
weden pitäjät viiialle kädellensä. Tästä läh-
tien täyttää Maanselkä länteesen ja lounaa-
sen, erottaen Ilmajo'en ja Lappfjerdin
pitäjät Jkalista ja Merikarwiasta Sa-
takunnassa, ja loppuu mereen. Tällä tavoin
jääpi Pohjanmaa Maanselältä muusta
Suomesta erotetuksi suureksi laksoksi, jon-
ka maat liusuvat luoteesen Pohjanlahteen
päin.

Tämmöinen on nyt Suomen emä-wuoren
juoksi. Sen korkeus ei kyllä ole mainittawa,
waan se on kuitenkin Suomen korkein selkä-
mä, jonka harjulta maa kallistuu sen kumpa-
sellenki puolelle. Sen sivuilla taasen löytyy
koko matkallansa suuria soita, joista wesi sip-
ruaa järwiin ja jokiloihin, jotka pyrkivät me-
reen maan kallistumista myöten. Siis juok-
sewat wedet vasemmalla ja pohjois-puolella
Maanselkää luoteesen päin Pohjanlahteen;
waan sen viiialla ja eteläisellä puolella ete-

tään päin sekä Pohjan-, että Suomen-
lahteen.

Waan samalla tarvoim lähettää Maan-
selkä kumpasellenki puolellensa myös wuorihaa-
roja, jotka täyttävät mereen=päin aina samaa
suuntaa kun wedetkin. Jos Maanselkää tah-
dotaan kutsua Suomenmaan selkärangaksi,
niin saatetaan näitä haaroja kutsua sen kyl-
kiluiksi, niin somasti ja järjestään ne eroa-
wat Maanselästä. Ne haarat, jotka eroa-
wat sen pohjoispuolella ja kulkewat Pohjan-
maan jokien välillä, owat waan mataloita,
tuskin nähtyviä hietaharjuja, joiden siwuilta
lisä=jokia lähtee Maanselältä tulewiin emä-
jokihin. Niitä löytyy ainoastaan kolme, ni-
mittain: yksi Siikajo'en ja Pyhäjo'en wä-
lillä: toinen Pyhäjo'en ja Kalajo'en: kol-
mas on Dulun ja Waasan Läänin rajana.

Ne wuori=haarat taasen, jotka eroa-
wat Maanselän etelä=puolelle menemään, owat
korkeampia ja pitkämatkaisempia: niiden wälit-
toisistansa kansa lewiämmät, jonka tähden myös
wesi=jaksot täällä owatki awarampia. Näitä
haaroja on monta:

1:ksi, Jisalmen pitäjässä, wiisi penin-
kuulmaa kirkolta, etelään päin lähtewä haa-
ra, joka mainitun pitäjän läpi kulettuansa kään-
näksen, noin peninkuulma pohjoispuolella Kuo-
pion kaupunkia, itään päin Karjalaan kulke-

maan ja jakautuu Liperin pitäjässä kahteen haaraan, joista yksi täyttää Aunusta kohden, toinen taas juoksee ensin etelään-päin Uukuniemen pitäjään asti; tässä alkaa se kulkea lounaasta kohden, kiertäen Saiman vesien itä- ja etelärantoja. Koko tämä selkä on paraastaan hiekkamaata, jotka paikoin lewenewät kangasmaaksi, waan wälistä niin korppiaksi, wieruksi ja kaitaseksi harjuksi, että tuskin ratsas-mies saattaa kulkea sen niskalla. Se kattotaan monessa kohden wesiltä, niinkuin Jännewirralta Kuopiossa, Pielisjoelta Liperissä ja Imatran puotteelta Ruokolahdesissa. Ne pienemmät wedet, jotka menewät suoraan Laatokka-mereen, eroittaa se niistä, jotka kuuluvat Saiman wesi-jaksoon.

2:ksi, Sisälmen ja Pielaweden pitäjien wälillä Maanselästä eroawa haara, joka kiekuroipi koko matkansa etelätä kohden ensin näiden mainittuin pitäjien rajalla, sitten Pielaweden, Kuopion, Rautalammin, Pielisjärven, Mikkelin, Ristiinan, Mäntyharjun, Sawitaiपालeen, ja Lemetin pitäjän läpi ja tapaa täällä sen ensimmäitun Karjalasta tulewan haaran. Saiman wesi-jakso ympäröidään siis näiltä kahdelta haaralta ja eroitetaan Päijäneen wesiä Savon läpi kulkewalta wuori-selältä. Muuten onkin tämä selkä paraastaan matala-

lampi kun se Karjalasta tulewa, waan kulkee matkansa katkomatta tai ehiänä. Yhdistettyinä kulkevat nämä selkämät Saima-vestiä kiertäneen haaran suuntaa Luumä'en, Balkialan ja Jitin pitäjien läpi Hollolaan, jossa sen tapaa Maanselan kolmas, kohta mainittawa haara. Tällä matkallansa katkastaan se Kymijo'elta, ja lähettää sitä ennen Luumä'en pitäjässä wahwan haaran, joka kulkee suorasten meren rannalle, jossa se loppuu Mentlahden kylässä 12 wirstaa itäpuolella Haminan kaupunkia.

3:ksi, Lappajärwen pitäjän kaakkospäässä (Soinin kappelissa) Maanselästä eroawa haara, joka juoksee etelätä kohden, ensin Waasan Läänin kuuluvan Satakunnan ja Hämeen rajana, sitten viimeksi mainitun Maakunnan läpi siiksi kun se Hollolan pitäjässä tapaa äsken mainitun Wiipurin Läänistä tulewan wuoriselkämän. Tällä tavoin ympäröidään myös Väijäneen wesi-jakso wuorilta, nimittäin: idästä Sawon wuoriselkämältä, etelästä Wiipurin Läänistä tulewalta ja lännestä tältä Hämeen selkämältä. Yhdyntä-paikastaan kulkee se vielä etelätä kohden Uus'maan rajaan asti, jossa se kääntyy aiwan länteesen; waan Turun Läänissä wetäntyy se luoteesen ja waipuu wähitellen näkymättömiin meren rannalla Porin

kaupungin etelä=puolella. Koko tämä selkämä waraapi ja ympäröittää itä=puolelta Satakunnan wesiä, jotka Kokemäen joelta wiedään mereen Porin kaupungin sivutse. Kohota länteesen poikettua lähettää se etelätä kohden Uusimaan Laäniin haaran, joka Murmjärwen pitäjässä taasen halkiaapi kahteen, toinen Helsingin luona, toinen Hankonien nenässä mereen juoksunsa lopettawa.

4:ksi, Itäisten pitäjän pohjoispäässä eroawa Maanselän haara, joka ensin kulkee etelätä kohden, sitten lounasta, uudestaan etelätä ja wiimen kaakkoista kohden, mainitun Itäisten, Hämeenkyrön, Virkkalan, Messukylän, Kangassalan ja Pälkäneen pitäjien läpi, jollon se katoaa Hauhon pitäjässä. Tämä selkämä waraa ja erottaa ensi matkallansa Satakunnan wesiäksön niistä wesistä, jotka suoraten juoksewat Pohjanlahteen. Muuten se kattotaan monesta kohden Satakunnan jaiksoon kuuluwilta wesiltä, niinkuin esimerkiksi Kyrön ja Tampereen koskelta. Tämä on monessa paikoin hywin ki kaitanen harju: Kangassalan harju on tästä syystä hywin kuulusa.

Suomen yksinäisistä kulluloista, joita löytyy paljon ja kuulusoita, mainitaan tässä waan Awasaksa MäDornion pitäjässä, jon-

ne Ulkomaalaisetki matkustawat kesällä sydän-
yön Aurinkota katsomaan, ja Wuokatti,
joka on 600 kynnärän korkeudesta, 3 penin-
kuulmaa pitkä ja noin 7 wirstaa leveä. Tä-
män harjulla on pieni lampi.

Suomen Wesiistö.

Wuori-jaksot näyttävät, missä itsekun-
tin maan korkein paikka on. Niin näyttää
myös Maanselän juoksu Suomenmaan kor-
keimmat paikat, joista maa alkaa kallistua tai
liusua merenrannoille. Wesi-jaksot, jotka aina
alkawat ufiasta lähteestä Maanselältä ja
keräytyvät yhteiseen suureen järveen, seura-
wat tätä maan kallistumista. Waan Maan-
selkä lähettää, niinkuin jo sanottiin, siwuillen-
sa monta haaraa, joilta emäwuorelta tulewat
wedet ko'otaan eri jaksoihinsa, sillä tavoin että
maa niiden välillä kuperistuu ja on kun uurna,
jossa wedet soluwat mereen. Miten lewiä ja
awara näiden haarojen wäli on, sitä myöten
on myös siinä soluawan wesi-jakson suuruus,
johon taasen lisä-wesiä tulee näiltä siwu-wuo-
rilta.

Sekä itse Maanselältä että sen ha-
roilta jaetaan Suomenmaa wiiteen (5)
eri wesi-kuntaan.

1:ksi, Pohjois-Lapin Vesikunta, jonka vedet lähtevät Enarintunturin pohjois-sivulta ja laskeutuvat Jäämereen. Tämän vesikunnan suurin järvi on Enari, jonka korkeus on noin 400 jalkaa merenpinnan yli ja johon tulee tunturilta kaksi jokea, Jwalo ja Waskojoki. Patsjoki viepi Enarijärven vedet mereen. Tämän vesikuntaan kuuluu myös Tenojoki, joka on Lapinmaan rajana Norjan Lapista ja lähtee Enarintunturista Teskemjo'en nimellä, waan lisättynä Norjasta tulevalta Enarijo'elta kulkee se tämän nimellisenä, siksi kuin siihen yhtyy myös Norjasta tulewa Karasjoki, josta lähtien se wasta Tenojoen nimellä juoksee Jäämereen. Tämä joki on kuulusa suurista ja lihawista Pohjantansa, joita ennen wanhahan Ulkomaallenkiettiin, enemmittäin Hollantiin.

2:ksi, Pohjanmaan Vesikunta, jonka jo'et tulewat sekä Enarintunturin etelä-sivulta että Maanselältä ja laskeuwat Pohjanlahteen. Enarintunturilta tulewilla jokiloilla on eteläinen juoksu; Maanselältä tulewilla taasen länteinen Dulun Läänissä ja luoteinen Waasan Läänissä. Tässä lu'etellaan waan seuraawat tämän vesikunnan suurimmat jo'et: 1) Tornionjoki, joka alottaa Enarintunturilta Suomen, Ruotsin ja Nor-

jan rajanurkassa Kõnkämäjo'en nimellä, saapi Tornion Lapista lisäjo'en, kutsutaan nyt Muoniojo'eksi ja yhtyy Ruotsista tulewan Torniojo'en kanssa, jonka nimellisensä se lopettaa kulkunsa mereen. 2) Kemijoki, joka myös lähtee Enaritunturilta, saapi monta lisä-jokea samalta vuorelta, juoksee 3 peninkuulman pitkän Kemijärven halki ja uupuu mereen Kemin kirkon luona. Tässä jo'essa on rikas Lohen saalis. 3) Tijoki, joka lähtee Tijärvestä Maanselän länsipuolella, lisätään monelta jo'elta ja lammilta, ja uupuu Pohjanlahteen Tin kirkon luona. Tässä jo'essa pyydetään paiti Lohija myöskin paljon Siikojia. 4) Dulujoki, joka tulee Dulujärvestä, joka on 7 ja 8 peninkuulmaa pitkä, 2 ja 3 leveä. Tähän järveen kokoontuvat Kajaanin Läänin vedet kahdelta haaralta, Hyrynsalmesta ja Sotkamoista; kumpasetki alkavat Maanselältä, eroitetaan toisistansa vuoriharalta ja laskeutuvat pitkissä, useasti jyrkkä-kostisisä jokiloissa. Itse Dulujo'essa, joka tekee matkallansa 7 putousta, on myös hyvä Lohen saalis. Muuten löytyy Dulun Läänissä vielä muitaki jokia, niinkuin Siikajoki, Pyhäjoki ja Kalajoki. 5) Kyrönjoki, Waa-san Läänin suurin joki, joka Kauhajo'en nimellä lähtee Maanselältä, saapi monta lisä-

jokea, kutsutaan Ilmajoen pitäjässä Ilmajo'eksi ja Kyrönjo'eksi vasta Isonkyrön pitäjässä.

Enarijärvi ja Dulujärvi ovat siis Pohjois-Lapin ja Pohjanmaan Wesi-kuntain ainoat wesiäksot; täällä löytyy muuten waan yksinäisiä jokia, joita myöten Maanselältä alkawat wedet laskeuwat. Tämän suhteen owatki toiset kolme Wesi-kuntaa aiwan eri luonnosta. Näillä on itsekullaki erityinen järvensä, johon tulee wesiä, kukatiesi, monista sadoista järwistä ja lammista, ja josta sitten koko wesi-joukko yhteistä jokea pitkin juoksee mereen.

3:ksi, Satakunnan Wesi-kunta, jossa kyllä löytyy yksinäisiäki jokia, esimerkiksi Eurajoki, waan jonka enimmäkseen wedet keräntyvät yhteiseen Wesi-jaksoon. Tämä jakso ympäröidään melkeen kokonaan wuorilta, nimittäin: pohjoisesta Maanselältä; idästä ja etelästä Hämeen wuorihaaralta ja lännestä Satakunnan haaralta. Kuoweden selkään keräntyy wesiä kolmesta järwestä, joista Keurunselkä on mainittawin; Kuowesi yhdistetään pienemmiltä järwiltä ja salmilta Näsijärwen kanssa, joka on 316 jalkaa ylempänä meren pintaa ja laskee wetensä Tampereen pitkästä putouksesta Pyhäjärween Pirkkalan pitäjässä. Tämän Pyhä-

järween tulee myös etelästä suuri wesi-joukko, joka alkaa Längelmäen pitäjässä Längelmäwedestä, ja laskeutuu Pälkäneweteen, siitä Koineesen ja Mallasweteen, joka lisätään Padasjoen ja Hauhon pitäjistä tulewista wesiltä; tästä Kautunselkään Sääksmäen ja Alkasten pitäjien välillä, johon myös tulee Wanajawesi idästä, ja wiimen Sorwanselan kautta Pyhäjärween. Nämä tällä tavoin yhdistyneet wedet purkautuvat Pyhäjärwestä Koliawirran kautta Kuloweteen Karhun pitäjässä, lisätään pohjoisesta jyrkän Kyrönkosken kautta Kyröjärwen wesiltä, laskeutuvat Kautaweteen Tyrwään pitäjässä ja siitä Kokemäen jokea myöten mereen. Tässä joessa on suuri lohien ja Siian pyyntö.

4:ksi, Hämeen Wesi-kunta, joka on joka kulmalta salwattu wuorilta: pohjoisesta Maanselältä, idästä Sawon wuorihaaralta, etelästä Karjalasta tulewalta wuorelta ja lännestä Hämeen haaralta. Tämä wesi-akso alkaa Wiitasaaren pitäjässä, jossa 6 peninkuulman pituinen Keiteleenselkä, saatuansa wasemmalta puoleltaan Kiwijärwen ja oikealta Kolinajärwen wedet, ensin laskeutuu Kaitasten järwien ja Koskien kautta pieeneen Saraweteen Laukkaan kirkon luona, johon myös tulee, paiti Saarijärwen jär-

wiä, Vielaweden pitäjässä alkawat ja toisiinsa laskeutuvat wedet: Vielawesi, Nilakawesi, Ziswesi, Konnewesi Kautalammin pitäjässä, ja Kynsiwesi, joka piennempien järvien kautta yhtyy mainittuu Saraweteen. Tämä putoaa sitten Kuhankosken kautta Leppäweteen ja siitä Haapakosken kautta Väijäneesen. Tämä järwi on Jyväskylästä Anianpellolle Hollolan pitäjässä noin 18 peninkuulmaa pitkä ja paraimmilla paikollaan $2\frac{1}{2}$ penink. lewiä; sen korkeus meren pinnan yli on 253 jalkaa. Paitsi edellä mainittuja Haapakosken kautta tulewia wesiä, keräytyy Väijäneesen myös Tainio-wirran kautta, Hautiwuoren kappelissa Pieksämäen pitäjässä alkawat wedet: Kyywesi, Puolawesi Kangasninmen ja Jääsjärwi Hartolan pitäjässä. Koko tämä keräytynyt wesi-läjä lähtee nyt Väijäneestä Ruotsalaiseen Heinolan kaupungin yläpuolella, josta sitten alkaa Kymijoki. Se wälistä lewenee järwiiksi, saapi lisäwesiä pohjoisesta päin Mäntyharjun ja Jitin pitäjistä, tekee monta puotetta (Zyränkö, Keltinkoski, Anjala, Korhikoski — 3 sylen puote — ja muita), ja jakautuu mereen laskeudessa 5 haaraan. Kymijo'essa on suuri Lohden pyyntö.

5:ksi, Sawo-Karjalan Wesi-kunta,

jonka wedet myös lähtewät Maanselan eteläpuolelta ja warataan itä- ja etelä-kulmallaan-
 sa Karjalan wuoriselkämältä, ja länteestä
 taasen Sawon wuoriselkämältä. Jisalmen
 pitäjässä keräntyy Poroweteen, kirkon ala-
 puolella, kolmelta haaralta wesiä: Kiuruwe-
 den kappelista Kihlosalmen, Jinjärwestä
 Jiwirran ja Kilpijärwestä Paloiswirran
 kautta. Porowesi laskeutuu Peltosalmen,
 Nerkoon järwen ja wirran kautta Onki-
 weteen, siitä Wiannon koskesta Maanin-
 kaweteen, siitä Kuokowirran kautta Kuok-
 oweteen ja Pöljänsalmen kautta Kalla-
 weteen. Tämä järwi, jonka rannalla on
 Kuopion kaupunki ja joka on 4 penink. pitkä
 ja noin 270 jalkaa meren pinnan yli, saapi
 kaffi muuta wesi-haaraa, toisen Jisalmen
 pitäjässä alkawista ja Nilsiän läpi juokse-
 wista wesistä Jännewirran kautta, toisen
 Raawin pitäjältä alkawista, Juojärween
 ja siitä Suwasweteen laskeuwista wesistä,
 Behmasalmen kautta. Kallawesi yh-
 distetään Konnuskoskelta, Unukkawe-
 delta ja Warkauden sulku-laitokselta Ai-
 misweteen, jonka yhteydessä ovat Jorvis-
 selkä, Haapawesi ja Haukiwesi, ja kut-
 sutaan nämä järwet yhteensä Enonwesiksi.
 Tähän wesi-jatkoon tulewat myös Karjalan
 wedet Joutsenweden ja Orwirran kaut-

ta. Tämä wedet alkavat Murmeksen pitäjässä Vietsijärvestä, joka on 11 penink. pitkä ja 3 lewiä paraimmissa paikossaan, juoksevat Pielisjosta Pyhäselkään ja Oriveteen, johon myös tulee pohjosesta Höytiäisen ja Wiinijärven wedet ja etelästä Pyhäjärvi Uukuniemen pitäjästä, ja laskeutuvat Orivirrasta ja Joutsenselän kautta Niimiveteen. Enonwedet putoowat sitten Kyrösalimesta Savonlinnan wierite Pihlajaveteen, joka Puumalansalmelta yhdistetään Saimaan. Tämä selkä joka itse on länteestä itään 4 peninkuulmaa pitkä ja 2 lewiä, on täytetty saarilta ja saloilta, ja sinkeileksen kapeihin lahtiloihin, jotka usein owat itse emäselän pituudesta, milt' ei pitemmät. Tämä lauluisa ihailtu Saima on 257 jalkaa meren pinnan yli ja lähettää wetensä Kuokolahden pitäjässä Vuoksen wirtaa myöten Laatokkamereen. Jo alkumatkallansa 6 Suomen wirstaa Saimasta lähtyänsä on Imatran mainio puote, joka 38 sylen matkalla tekee 4 sylen putouksen ja onki Suomen kuuluisin ja merkillisin puote. Vuoksen wirralla on 17 peninkuulman pituus niskasta suuhun: sen suurin leveys wirtana on 150 syltä ja pienin 25 syltä; muuten lewenee se monessa kohden järwiksi.

Vienempää jokiiloita löytyy ympäri koko

Suomen rantoja. Niin mainitaan tässä:
 1) Satakunnassa: Karvianjoki, Lasilan-
 joki, joka tuopi wesiä 170 pienestä lammis-
 ta Moushijärwen pitäjässä, Eurajoki, jossa
 wesi tulee Pyhäjärwestä; 2) Warsinais-
 Suomessa: Auranjoki, jonka partailla Tur-
 ku, Suomen entinen Pääkaupunki, on raket-
 tu; 3) Uus'maalla: Wantajoki tai Hel-
 singinjoki, joka 5 wirstaa wikiällä puolella
 Helsingin kaupunkia putoaa mereen, Por-
 woonjoki; 4) Wiipurin läänissä: Kajajo-
 ki, joka alkaa pienestä lammista Laatokka-
 merta lähellä ja on koko matkallansa rajana
 Suomen ja Wenäjän maiden wälillä, Les-
 kelänjoki tai Jananus, joka tuopi Jä-
 nisjärwen wedet Kuskialan pitäjässä Laa-
 tokkaan.

Nämä monet järwet jokineen ja lampi-
 neen täyttävät noin kahdeksannen osan ($\frac{1}{8}$)
 koko Suomenmaan alasta. Tämä wesi-
 en paljous on monesta syystä Suomenmaalle
 suureksi hyödyksi, enimmittäin kuitenkin sen wuok-
 si, että kaupankäynti ja muu liikunto maan-
 kesken huostetaan weneillä matkustamisella.
 Sawon ja Karjalan maista esimerkiksi,
 joissa muuten olisi työläs rahan ja muonan
 saanti, pääsewät nyt Saiman wesi-jaksoa
 myöten aiwan Lappenrantaan asti weneil-
 länsä wiemään Wenäjälle woita, lintuja ja

muuta saalistansa, vaihtamaan niitä rahaan tai muuhun kotimaallaan käypään kuluun. Saiman wesi-jaksossa on 30 ja 40 peninkuulman pitkä melkein selwä wene-kulku, sillä haitta-
wat kosket ovat yhteisellä kustannuksella per-
katut taikka sulkelaitoksilla warustetut, niinkuin
esimerkiksi Konnuskoskessa ja Warkau-
dessa. Nykyään valmistetaan Lappeen-
rannan ja Wiipurin välille Hallituksen
voimalla suurta kairantota, sillä yhdistettä-
wäksi Saiman wedet ja Suomenlahti,
että weneet ja laivat sitä myöten pääsewät
mereen asti. Tämä kairanto saattaa, wal-
miiksi tultuansa, suuret edut Sawon ja Kar-
jalan köyhille maakunnille.

Myös muissa Wesi-jaksoissa on koskia
perkattu, joka työ on Hallitukselta jätetty wa-
kinaiselle Koskenperkkäus-seuralle. Tä-
mä seura on jo monia kymmeniä vuosia ollut
toimessa ja sen huolella ja toimella on itse-
kussaki wesi-jaksossa pahimmat kosket ja wir-
rat weneillä kulettawiksi saatuna. Hywä oisi,
jos wesijaksot keskenänsä kairannoilla yhdis-
tettäisiin, koska tästä tulisi niin erinomi-
nen hyöty kaupankäynnille Maakuntain kesken.
Saiman ja Päijäneen wedet esimerkiksi
saisi helposti yhdistetyksi Mikkelin pitäjässä,
jossa kaitasen Maanselan poikki oisi kairwetta-
wa kulku-paikka Wuolingon lammin, josta

westi juoksee Mikkelin kaupungin sivute Saimaan, ja Korpijärven välillä, iosta pääsee Puolaweteen ja siitä Päijäneesen. Samote visi Päijäneen ja Satakunnan westien välillä monessa kohden huokia saada tällöisiä Kaiwannoita.

Suomenmaan Asukkaat.

Tässä westiltä, soilta ja wuorilta tähtytsä Suomenmaassa sanotaan ennen wanhahan asuneen Lappalaisia. Vielä löytyy yli koko maan heiltä perittyjä nimia, Lapinraunioita ja muita jäännöksiä, jotka heistä muistuttawat. He eliwät metän riistalla, kalastamisella ja Poroin forjuulla näillä siihen aikaan synkillä sydänmailla, ja yksinäiset kodat oliwat heidän ainoat kartanonsa. Waan idästä päin tuli, ei ole warwaan tietty minä aikoina, wäkewämpi ja jo siihen aikaan maanwiljelykseen tottunut kansakunta, joka pakotti Lappalaisia muuttamaan edellänsä pohjan perään nykyisille asuntosiioillensa. Se oli Suomalaiset, heidän hemolaisensa, jotka, pakotettuna muilta wihollisilta kansakunnilta, tähtyiwät nykyiseltä Wenäjänmaalta siirtyä tänne päin. Näiltä rasitettuina ottiwat Lappalaiset pakonsa Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjois-

päihin, joissa heidän perilliset vielä tänäkin päivänä harjottawat esi-isiinsä elatuskeinoa. Suomenmaahan kuuluvassa Lapiissa on heidän lukunsa vähennyt vähennemistään ja nykyään asuu ainoastansa Enontekiin, Enarin ja Utsujo'en seurakunnissa warsinaisia Lappalaisia noin 1,300 henkeä. Tähän vähentymiseensä on syynä sekä Suomalaisten siirtolaisten Lappiin muuttaminen, että itse Lappalaisten sekauntuminen Suomalaisten kanssa.

Suomalaiset omistivat vähitellen Lappalaisilta jätetyn maan ja alkoivat sitä pelloikseensa peräta ja raiwata niityikseensä. Heidän ensiaikuisesta olostansa tällä maalla ei meillä ole tarffoja tietoja, samote heidän hallitusmuodostansa. Heidän alkuperäinen kotimaansa luullaan olleen Uasiassa Siperianmaalla, jossa vieläki löytyy heidän heimo-kansojansa. Milloin ja miten he sieltä läksivät, ei woi tarkemmin tietää. Arwellaan heidän ensin asettuneen nykyiselle Wenäjänmaalle, siitä lähteneen kolmessa suuresa parwessa siirtymään länteesenpään; Karjalaisten parwi wysyvä aina ylä-puolella muita, asettui asumaan Wienameren rannalle ja ympäri Laatokkamerta: Hämäläisten parwi kulki toisten keskellä ja jätti yhden osan asumaan eteläpuolelle Suomenlahta nykyiseen Wironmaahan, toinen osa kulki pohjoispuolelle samaa lahta: Unke-

rilaisten parvi meni enemmän etelätä kōhden ja asettui wiimen nykyille asutopaikkoillessa etelä-Euroopassa. Oli koko Wenäjänmaan löytty vielä siellä-täällä pieniä Suomalaisia kansan jätteitä, niinkuin myös moni paikan nimi Wenäjällä on Suomalaisesta suvusta.

Hämäläiset kulkiwat Suomenlahden rantoja ja pysähtyiwät asumaan Kymijoen ja Pohjanlahden wälille. Näiltä ranta-mailtansa owat he wähitellen muuttauneet pohjoseenpäin, wesi-jaksoja seuraten. Heidän sukuntaansa kuuluu paitsi nykyisiä Hämäläisiä myös Satakuntalaiset ja Turun Läänin asukkaat, jotka alkuperään kutsuitiesi oikeastaan Suomalaisiksi kutsuttiinki, vaikka tämä nimi wiimen annettiin koko maan asukkaille, Turussa pääkaupungin ollen — sikälipä heitä vielä warsinais-Suomalaisiksi kutsutaanki.

Karjalaiisten sukuntaan kuuluu 1:ksi Karjalaiset sekä Suomen että Wenäjän Karjalassa, 2:ksi Sawolaiset, jotka erotetaan Hämäläisistä Hämeen wesi-jaksoilta, ja 3:ksi Pohjolaiset tai Rainulaiset.

Suomalaisilla ei näytä ensi-aikoina täällä olostansa löytäneen yhteistä Päällikköitä eli Hallitsiata; luultawasti oli heillä isäwalta taikka toisin puhuen: jok'ainoa isä

oli isäntä perheessänsä. Jos jotakin maan-
kunnan yhteistä asiata piti tuumattaman, ko-
kousivat isännät niin kutsuttuihin Keräjiin:
koko se maan ala, josta kokouttiin samaan Ke-
räjä-paikkaan, kutsuttiin Kihlakunnaksi.
Kuinka lauseat nämä Kihlakunnat olivat ja
mikä niiden Keräjien muu järjestys oli, on
tietymätöin. Lakiloita ei myös näytä Suo-
malaisilla löytyneen; eivätpä ne niitä tainneet
siihen aikaan tarvita'kaan, koska asukkaita oli
harvassa ja Suomalaiset muutenki olivat re-
hellisiä ja sopusia luonnoltansa.

Waan Suomi oli kahden wäkewän
kansakunnan wälillä, Ruotsalaisten ja We-
näläisten. Rumpasetki tahtowat wallottaa
allensa maata. Ruotsalaiset saivat wiimentki
nykyisen Suomenmaan omaksensa ja lewitti-
wät täällä Kristinuskoa ja siwistystä. Kol-
mella walloitus-retkellä saivat he koko maan
halttuunsa. Ruotsin Kuningas Erikki IX (yh-
deksäs) tuli w. 1157 Turun seudulle sotajou-
kolla, woitti Suomalaiset ja antoi Pispä
Henrikin kastaa heitä Kristityiksi. Toi-
nen walloitusretki tapahtui w. 1249, jollon
Birger Jaarli pani Hämaläiset Ruotsin
alle ja rakenti Hämeenlinnan. Kolmas
tapahtui w. 1293, koska Wastakunnan hoi-
taja Torkel Knutsoni woitti Karjalaiset,

saarnuutti heille Kristinuskoa ja rakenti Wiipurinlinnan.

Kuotsalaiset eivät tehneet Suomalaisia orjiksensa, vaan nämä saivat samat vapaudet kuin itsellänsä'ki oli. Suomesta kokoontui aina Herrainpäiville yhtä paljon miehiä asukkaidensa paljouden suhteen kuin Kuotstista'ki, ja he tuumailivat täällä yhteisesti koko Waltakunnan asioista ja laativat yhteisiä Asetuksia ja Lakia sekä Suomen että Kuotstin parhaaksi hyödyksi. Niin on esimerkiksi se w. 1734 Herrainpäivillä sovittu Lakikirja, joka on Suomen nykyinen Perustuslaki ja jonka mukaan kaikki asiat maassamme pitää tuomittaman, siksi asetettu kumpasenki maan Herrainpäivä-miesten suostumuksella. Kuotsin Kuninkaas walwoivat myös woimiensa jälkeen walistuksen enentämisestä ja muista eduista Suomenmaassa: he laittivat tänne kouluja ja rakentivat kaupungeita.

Waan Wenäläisten ja Kuotsalais-ten välillä nousi riita Suomenmaasta, ja maamme sai tästä kärkeä monen hirmusen sodan rasitukset. Tehtiin kyllä usiasti sotalakkoja, vaan wihollinen rikkoi ne yhtä usein. Joka sodan jälkeen oli maamme wihollisten raastamisesta aina melkein kuin autiona: asukkaas oliwat murhattuna tai orjuuteen wietynä, talot ja raiwiot poltettuna. Näin jäi Pitkän wi-

han jälkeen (vuodesta 1706 vuoteen 1721 asti) koko Suomenmaahan ainoastaan (200,000) kaksisataa tuhatta ihmistä jällelle. Onkos siten kumma, jos ei Suomessa kansa ole luonnollisesti lisääntynyt?

Suomalaisia on suurin osa maamme asukkaista. Heidän lukunsa w. 1840 nousi 1,208,500 henkeen.

Suomessa löytyy myös Ruotsalaisia asukkaita. Koko wallasäätyä saatetaan sanoa Ruotsalaisiksi; sillä siitä on yksi osa Ruotsista tänne tulleita sukujia, toinen ja suurin osa kyllä Suomalaisesta perisuvusta, waan Ruotsinomainen opetus kouluissa ja Waltakunnan asioissa ja kirjallisissa kokeissa käytettävä vieras kieli on wierottanut nämä kansastansa. Muuten löytyy Ruotsalaisia asukkaita talonpoikaisesta säädyistä pitkin Uus'maan Läänin rantoja Kymijö'esta Turun Läänin rajoille. Heidän hallusfansa on myös koko Ahwonenmaa ja melkeen kaikki Turun edustalla olevat saaret. Samote asuu Ruotsalaisia Waasan Läänin rantamailla Satakunnan rajoilta aina Kokkolan kaupungin tienvolle. He ovat muuttaneet tänne meille tietymättömillä aijoilla, luultavasti kuitenkin Ruotsalaisten walloitusretkillä. Harvat ovat kuitenkin ne paikat, joissa ei löytyisi Suomalaisia asukkaita Ruotsalaistenki seassa; niin että Suomalaista

jumalanpalvelusta pidetään usiammissa kirkkoissa näillä Ruotsalaisiksi mainituilla tienoilla toki moniahta kerta vuodessa.

Ruotsalaisten luku Suomessa arvataan noin 200,000 henkeen.

Nykyisinä aikoina on Suomeen alkanut tunkeutua Venäläisiä. He asettauivat enimmäitään itsensä kauppiviksi kaupungeissamme. Wiipurin läänissä on heitä enin; Pitkän wihan aikana toi eräs Kenraali tänne kolmeen kylään Pyhäristin pitäjässä Venäläisiä asumaan. He kuuluvat kaikki Greekan uskoon, jota myös moniaissa paikoin Venäjän rajoilla asuwaiset Suomalaisetki tunnustawat, niinkuin: Taipaleen kylässä Liperin pitäjässä, moniaissa kylissä Jlomantsin pitäjässä, Suistamon, Suojärven ja Salmisten pitäjissä ja Kidelän kappelissa Jmpilahden pitäjässä. Nämä Suomalaiset ovat jo wanhoina aijoista kastetut Greekan uskoon. Venäläisillä on Suomessa kaksi Luostaria, Wailamon ja Konewitsan Luostarit, kumpaisetki Laatokkameren saarilla.

Venäläisten ja kaikkein Greekan-uskollisten luku oli w. 1840 laskettu 37,123 henkeen.

Yhteen laskettuna oli siis sinä vuonna Suomenmaan asukkaiden luku 1,446,123 henkeä taikka 439 henkeä joka nelikulma-penin-

kuulmalla. Kansan enenemistä havataksemme mainitaan tässä, että Suomessa löytyi w. 1810 waan 1,046,332 henkeä: w. 1820 jo 1,177,546, waan w. 1830 taasen 1,372,077 henkeä. Tästä näkyisi kansan wuodesta 1810 aina w. 1840 asti lisäyneen noin keskimäärin 133,265 hengellä joka kymmenessä wuodessa taikka kolmella-toista tuhannella (13,000) hengellä joka wuosi.

Kaiikki uskot owat Suomenmaassa luwalliset, waan Luteerukselta puhdistettu Ewankeljumillinen usko on kuitenki maamme warsinainen ja pää-oppi. Jos siihen kerran kastettu ja siinä kaswatettu ihminen luopuu siitä ja antautuu toiseen uskoon, tulee hän La-
kiamme myöten syyttäväksi maastamme ulos, eikä saa enää kansallisista oikeuksistaamme nautita.

Jokainen Suomenmaan asukas on wapa ja ei saateta rikkoutettaa henkensä, kunniansa, ruumiinsa eli olonsa puolesta, ennenkuin on laillisesti ja laillisilta Tuomarilta tutkittu ja rikoksesta tuomittu. Eikä saa keltään ottaa omaisuuttansa, olipa se irttonainen eli kiintä, ilman tuomiota. Myös on jokaisella Suomalaisella awoin tie kaikkiin wirtkoihin maassamme, eikä tässä saa katsoa sukuun eli muuhun ulkonaiseen etuun, waan ainoastaan oppiin, taitoon ja ansioon. Eikä ketaän saa

wirastaan eroittaa muuton, kuin laillisen tut-
 kinnon ja tuomion perästä. Kaikki Ewest-
 luutnantin arvoset ja sen ylemmät wirkamie-
 het saattaa Hallitsia eroittaa wiroistansa, jos
 ovat kadottaneet hänen luottamuksensa. Näitä
 kutsutaanki Hallitsian Uskotuiksi miehiksi.

Maakunnat.

Suomen kansan sanoimme olewan kah-
 desta Sukukunnasta; Karjalaisten ja Hä-
 mäläisten. Waan jo wanhoista aijoista
 on Suomenmaa jaettu niin kutsuttuihin Ma-
 kuntiin, joiden asukkaat eroutuwat toisistansa
 kielenmurteessa, ulkonaisessa muodossa, tawois-
 sa ja elatuskeinoissa. Näitä maakuntia on 9:
 Ahwenenmaa, Warsinais-Suomi, Satakun-
 ta, Pohjanmaa, Lapinmaat, Sawo, Hämeen-
 maa, Uus'maa ja Karjala. Ahwenenmaalla
 on paljaita Ruotsalaisia, Warsinais-Suomes-
 sa ja Satakunnassa paljaita Suomalaisia,
 Pohjanmaalla sekä Suomalaisia että Ruotsa-
 laisia, Lapinmaissa (Kemin, Tornion ja Ena-
 rin Lapit) sekä Lappalaisia että sinne siirtyneitä
 Suomalaisia, Sawossa, Hämenmaassa ja
 Karjalassa paljaita Suomalaisia, waan Uus'-
 maalla sekä Ruotsalaisia että Suomalaisia,
 jotka ovat Hämäläisten sukukunnasta. Wi-

purin Eäänissä on luoteisella puolella Hämä-
läisiä, lounaspuolella Uus'maalaisia ja koko
itäisellä osalla Karjalaisia.

(Eisää vasta)

(P. J. J. J.)

Djennuksia:

Siv. radilla.

10	8	"warwuišta" lue: "warpuistai"
10	25	"Waan tuwasša istui itseksensä"; siihen lisätään: "Wanhennut sot' ukko uljas miekka"
12	1	"Wanhennut sot' ukko uljas miekka", ei kuulu tähän.
15	8	"ja" lue: "jo"

Alue'isto.

Pilven Weikko	siwulla	3.
Putkinoiton Uudispaikka	"	18.
Sotamielen Sormet	"	82*.
Kertoelma Porrasalmen Tappelusta	"	73.
Matin ja hänen naapurinsa keskustele- mus matkustawaiusten kulettamisesta	"	85.
Suomen Maatiede	"	99.

Suomenmaan Kartta

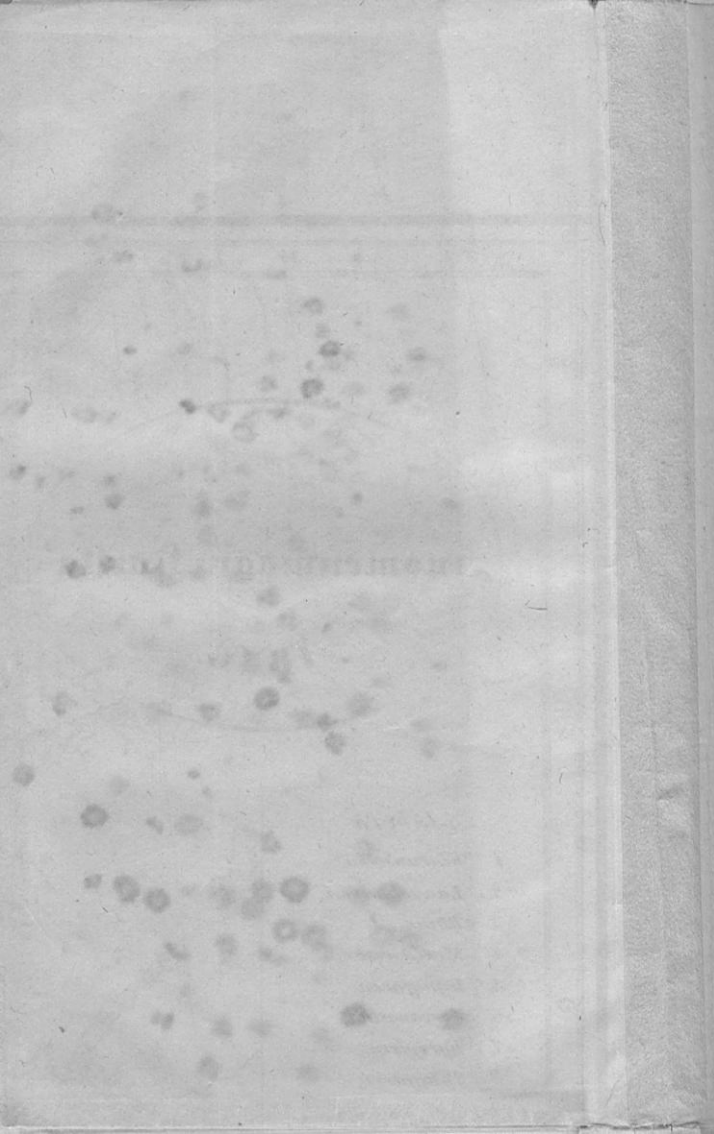
1846.

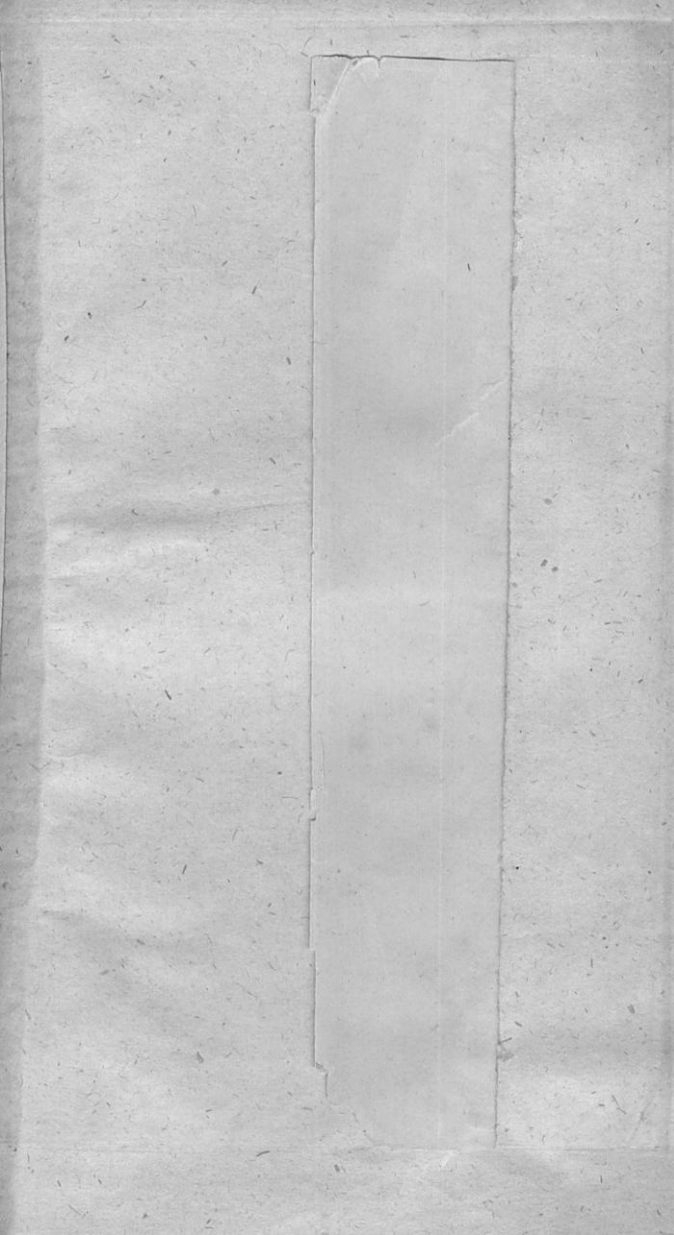
Järviä:

1. Keurunselkä
2. Längelmävesi
3. Roine
4. Mollasvesi
5. Wanajärvi
6. Sorvanselkä
7. Kyröjärvi
8. Pyhäjärvi
9. Vilakkavesi
10. Kännevesi
11. Iygyvesi
12. Ruotsalainen
13. Pyhäjärvi
14. Suojärvi
15. Pihlajavesi

Suomenmaan raja merittään
Maakuntien rajat
ja Lääntien rajat.

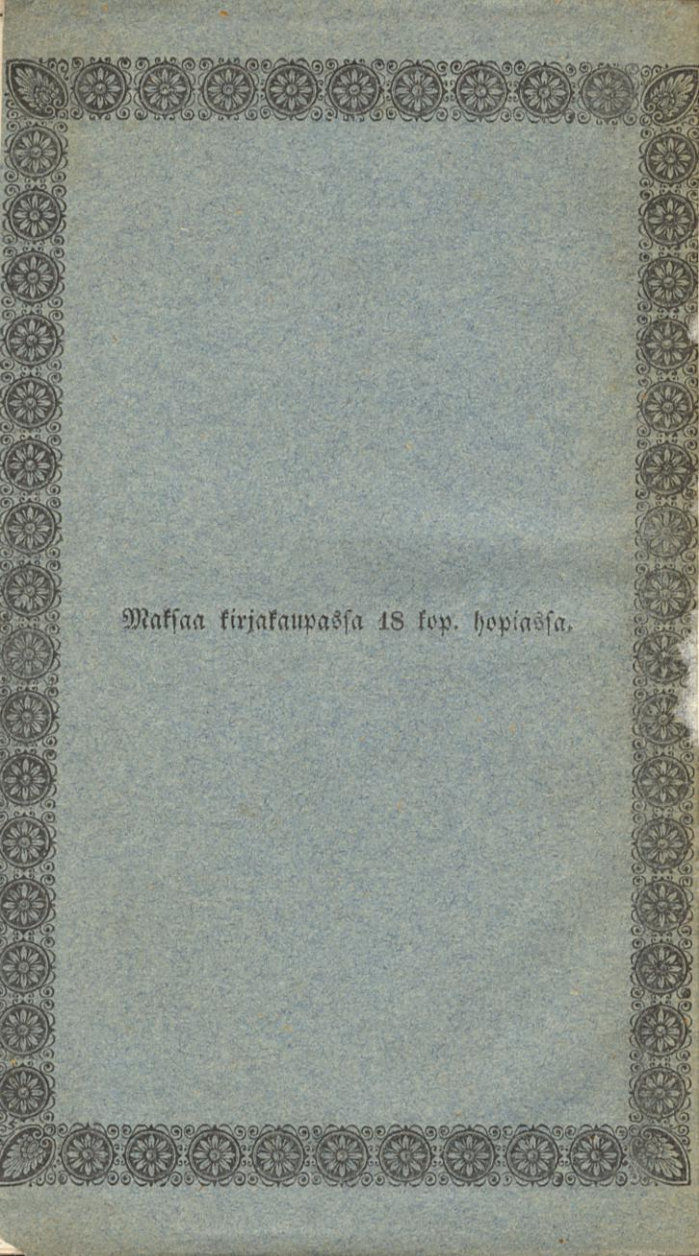
Lääntien merkitys: U. Uus'maan. T. Turun. H. Hämeenlinnan. M. Mikkelin. Wii. Wipurin. K. Kuopion. O. Oulun. Waa. Waasan.

Maksaa kirjakaupassa 18 kop. hopeassa.